

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ»**

(25-26 червня 2021 р.)

Київ
2021

УДК 001+37]"312"(063)
С 91

Сучасні виклики і актуальні проблеми науки та освіти. Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 25-26 червня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 100 с.
ISBN 978-966-992-567-1

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки та освіти». Розглядаються загальні питання архітектури, географічних наук, державного управління, історичних, технічних, філософських наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001+37]"312"(063)

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Колтун А.-М.О. ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТАЇСІ ЛИТВИНЕНКО.....	6
Филиппова О.Н. ТВОРЧЕСТВО А.Н. БОРИСОВА – АЛТАЙСКОГО ХУДОЖНИКА.....	9
Цимбаліст Ю.С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕЙЗАЖІ.....	13

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Карєвіна К.В. ПОСУШЛИВІ ПЕРІОДИ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ.....	16
---	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Вяхірєв М.О. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СФЕРИ ПЛАНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ САМОВРЯДНИХ СПІЛЬНОТ.....	20
Хмелюк В.С. СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ СИСТЕМИ НАУКИ В УКРАЇНІ.....	24

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С. МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ САЙТУ «ЗНАННЯ ПРО УКРАЇНУ».....	28
Конончук Ю.В. ІДЕОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АФРОАМЕРИКАНЦІВ У ПЕРІОД «POST-SLAVERY».....	31
Олешко Б.Ю., Півоварчук В.М. АНТИАЛКОГОЛЬНІ КАМПАНІЇ В СРСР (60-ті – 80-ті РР.).....	35
Юхименко Н.О. З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ ПАМ'ЯТІ ПОЛІСЬКОГО РАЙОНУ В ПЕРЕЯСЛАВІ.....	39

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Джигя Г.М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОБЛЕМ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА 43

Червінська Л.І.

ІВЕНТИ ІНСТИТУЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ЯК ОДИН ІЗ
ІНСТРУМЕНТІВ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....46

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Габрук М.В.

РОЗГЛЯД РІВНЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ
ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 50

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Белік О.А.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ.....52

Зінченко О.І.

СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ:
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ЗАГРОЗИ 57

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Яківчук А.О.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ 61

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Soborova O.M., Kudelina O.Y.

EUTROPHICATION OF THE WATERS OF ODESSA BAY 65

Цимбал Я.С.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СІВОЗМІН
У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ.....68

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Купалова М.М.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ ..72

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Хаврук В.О.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛІВ.....74

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Каричинська Л.В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....78

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бойко М.О., Крижанівська В.Л., Бойчук Н.Б.

ФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ОРГАНІЗМУ МОЛОДІ
ДО БІГОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ РІЗНОГО СПРЯМУВАННЯ.....81

Оршацька Н.В., Ганшина В.В.

ОСОБЛИВОСТІ НЕОБХІДНОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ЯК СПОСОБУ В ПІДГОТОВЦІ ІТ-ПРОФЕСІОНАЛІВ.....84

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Пономаренко Т.О.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ
ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТІ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВОЇ ПАРАДИГМИ 88

Хамар У.В.

ПРОБЛЕМА ІДЕАЛУ ЛЮДИНИ
У СХІДНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ 92

Хоменко Є.В.

СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ.....95

Якуніна К.І.

ЗАГОСТРЕННЯ ЕТНОРЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ.....98

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Колтун А.-М.О.

студентка,

Науковий керівник: Василюк Т.А.

викладач,

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТАЇСІ ЛИТВІНЕНКО

10 лютого 2021 року відсвяткувала свій 86-ий день народження актриса, що для багатьох прихильників стала обличчям епохи Львівського драматичного театру імені Марії Заньковецької – Таїсія Йосипівна Литвиненко. Впродовж тривалої акторської та педагогічної діяльності Т. Литвиненко є прикладом любові та поваги до сцени, чим надихала молоде покоління акторів. Саме тому творча діяльність Т. Литвиненко і є актуальною темою для даного дослідження.

Метою роботи є визначення ключових аспектів творчого портрету Т. Литвиненко. Відповідно, серед головних завдань є аналіз творчого здобутку Т. Литвиненко, її підхід до створення образів.

Т. Литвиненко народилась 10 лютого 1935 року в селі Погреби Броварського району Київської області. Ще до вступу в інститут Т. Литвиненко зіграла свою першу роль – Анни в «Украденому щасті». За бажанням батьків Т. Литвиненко вступила у педагогічний інститут, однак вже через рік покинула навчання, вступивши до Київського державного інституту театрального мистецтва імені І. Карпенка-Карого.

Після закінчення інституту дівчину запросили працювати у Київський академічний театр ім. І. Франка, де за два сезони здобуває перший досвід у п'єсах М. Старицького («Ой не ходи Грицю...» – Дарина та «Лиха доля» – Галя), О. Бойченка («Кров'ю серця» – Таня), О. Левади («Остання зустріч» – Оля). Згодом Таїсія переїздить до Запоріжжя і починає працювати у місцевому музично-драматичному театрі. Сім сезонів роботи у Запоріжжі стали уроком витримки та самодисципліни. Запорізька публіка дуже полюбила Т. Литвиненко за яскраві та майстерні ролі, зокрема Ольги («Чому посміхаються зорі» О. Корнійчука), Олени («Розсудить нас, люди» А. Андреева), Вірочки («Перед вечерею» В. Розова) та багато інших. У 1965 році молоду артистку разом із її чоловіком Ф. Стригуном запрошують до сім'ї

драматичного театру імені М. Заньковецької. Саме тут Т. Литвиненко поступово зростає та мужніє як професіонал, виходить на своє амплу ліричної героїні та створює глибокі драматичні образи. Одним з таких образів є Лідочка («Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобиліна) – троянда, яка щойно розквітла і може загинути серед брехливого та страшного світу. Актриса свідомо акцентувала на боротьбі тендітної краси героїні з жорстоким середовищем і саме тому глядачі щиро переживали за долю героїні.

Надовго запам'яталася глядачам і роль Оленки з вистави «Голубі олені» за п'єсою О. Коломійця. У цій ролі актриса демонструвала динаміку образу, проживаючи свою молодість та зрілість.

Знаковою роллю для Т. Литвиненко стала роль Анни («Украдене щастя» І. Франка, режисер С. Данченко). Роль, у якій актриса дорівнювала харизмою до сильних чоловічих характерів, які втілили Ф. Стригун та Б. Ступка. Театрالی звикли бачити Анну ситуаційно пасивною, проте Анна у виконанні Литвиненко раптом вибухає перед нами своїми почуттями, виставивши на кін своє право на щастя.

Яскравим виявом любові та відданості театру є дві ролі зроблені у співпраці з режисеркою А. Бабенко. Нора в однойменній виставі за п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім» та Філумена у «Філумені Мартуруано» Е. де Філіппо, разом із Анною з «Украденого щастя» І. Франка вивели актрису в ряди найзнаніших мисткинь України. Нора-Литвиненко виборювала свою незалежність як жінка і мати в складному світі, де людина людині не завжди друг та порадник. Саме у цій ролі звернули увагу на технічність актриси та чудове володіння другим планом. Т. Литвиненко зуміла прикрити свої думки та почуття, коли серце стискалось від болю. На обличчі героїні була посмішка, як на античній трагічній масці. «Філумена Мартуруано» – перша вистава на камерній сцені поза репертуаром театру. Працюючи над виставою в Будинку актора, учасники згадують складні умови роботи: відсутність декорацій, костюмів, музичного оформлення...Глядачі були на відстані у півтори метри. Вони відчували себе учасниками подій, тут не можливо було збрехати. Правда і тільки правда. На виставу чекав шалений успіх. У художньо-документальній повісті «Житейське море» автор В. Грабовський описує роль Т. Литвиненко так: «Філумена-Литвиненко мужня жінка. Режисерка заборонила артистці «сльози», бо тільки у фіналі в цієї жінки з'являється непрохана сльоза, що дивує всіх: «Філуме, ти плачеш? Ти плачеш, Філуме?» [1]. Завдяки складним емоційним ролям Таїсія Литвиненко все більше здобувала довіру режисерів, стаючи провідною актрисою колективу.

Секретом актриси є вміння стримувати в собі емоції до моменту кульмінації. Актриса вміє внутрішньо прожити роль до кінця, завжди

бути «в процесі» і «внутрішньому монологі». Таїсія Йосипівна нічого не робить формально, уникає штампів – у цьому полягає її майстерність.

Впродовж кар'єри ролі Т. Литвиненко дорослішали разом з нею. Свого часу їй доводилося приміряти на себе ролі інженю-травесті – наївної дівчини, згодом актрисі доручали грати ролі трагеді-травесті, далі дружина, мати і так далі... «Не потрібно боятись дорослішати на сцені, це природньо і це прекрасно» – вважає Т. Литвиненко [3].

Свою майстерність Т. Литвиненко передає студентам на курсі свого чоловіка, Ф. Стригуна «Ще на перших уроках я кажу своїм студентам, що потрібно навчитися бачити, коли ти дивишся, сидати і сісти, ступати і йти, слухати і чути. Саме ці постулати – азбука акторської майстерності. Якщо ви навчитесь цього зараз, то матимете добру основу і плаватимете в акторській атмосфері, як риба в морі» [5].

Підсумовуючи все вище сказане, можемо стверджувати, що Таїсія Литвиненко є прикладом не тільки нездоланного бажання займатись улюбленою справою, але й високопрофесійного ставлення до творчості. Актриса вміє внутрішньо прожити роль, бути завжди «в процесі». Кожна її роль унікальна та неповторна, завдяки акторським пристосуванням Таїсії Йосипівни. Саме ці риси роблять її гідним прикладом для наслідування молодшими поколіннями акторів.

Список використаних джерел:

1. Грабовський В. Житейське море / В. Грабовський, Ф. Стригун, Т. Литвиненко. – Львів: Леополь, 2015. – 264 с.
2. Стефанова Н. Я втекла в театральний і стала «народною» на першому курсі / Нонна Стефанова // Кіно-Театр. – 2003. – № 6. – С. 55–57.
3. Таїсія Литвиненко про життя, театр, жіночі усмішки та благородство [Електронний ресурс] // Гал-Інфо. – 2019. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/articles/taisya_lytvynenko_pro_zhyttya_teatr_zhinochi_usmishky_ta_blorodstvo_3_08595.html
4. Театр імені Марії Заньковецької. Репертуар – Таїсія Литвиненко – ТЕАТР імені Марії Заньковецької [Електронний ресурс] / Театр імені Марії Заньковецької. – Режим доступу: https://www.zankovetska.com.ua/collective/creative_composition/actors/tajisija-lytvynenko.html.
5. Галканова О. «Таїсія Литвиненко- жінка, педагог, наставник...» [Електронний ресурс] / Олеся Галканова. – Режим доступу: <https://www.zankovetska.com.ua/news/press/2015-01-29/tajisija-lytvynenko--zhinka-pedahoh-nastavnyk.html?page=14>

Филиппова О.Н.

Ассоциация искусствоведов (г. Москва)

ТВОРЧЕСТВО А.Н. БОРИСОВА – АЛТАЙСКОГО ХУДОЖНИКА

Живописец, театральный художник, педагог А.Н. Борисов работал в Москве и Петербурге художником-декоратором. С 1918 года жил на Алтае (села Элекмонар, Чемал, с 1923 года – в г. Барнауле). В 1925 и 1936 годах организовал, руководил и преподавал в художественных студиях г. Барнаула. Сохранившиеся работы А.Н. Борисова – его реалистические рисунки «Швея» (1919), «На Алтае» (1921), «Барнаул» (1926) и другие, написанный маслом «Портрет жены в черном» (1935) – говорят о серьезной профессиональной подготовке этого художника [6, с. 41]. В его «Автопортрете» (1919) сказалось увлечение Полем Гогеном, которое замечали в работах Н.И. Чевалкова [6, с. 41]. Но это увлечение в дальнейшей деятельности А.Н. Борисова не оставило и следа. В 1935 году А.Н. Борисов написал автопортрет, ставший своего рода «последней исповедью художника» [4, с. 41]. Он изобразил себя в интерьере своего дома, в котором практически каждая вещь была сделана его руками, хранила его тепло и энергию. Композиция «Автопортрета» во многом напоминает «Автопортрет» (1918) и «Девушку у окна» (1928) К.С. Петрова-Водкина, «Автопортрет» (1919) А.Я. Головина [4, с. 41].

Алексей Николаевич Борисов родился 2 (15) февраля 1889 года в Нижнем Новгороде в семье Николая Николаевича и Елизаветы Степановны Борисовых. В 1897 году он учился в образцовой школе при Учительской семинарии в г. Феодосия. В 1898-1905 годах учился в приходской министерской школе, а затем в четырехклассном церковно-приходском училище с пятым специальным учительским отделением. В каникулярное время он был учеником в переплетной (1901–1902), столярной (1902–1903), слесарной (1903–1904) мастерских и типографии (1904–1905) в г. Харькове. В 1905–1908 годах он поступил в Железнодорожное техническое училище, но учиться там не смог по состоянию здоровья. Работал чертежником и техником по установке холодильных машин в конторе инженера Грекова в г. Харькове.

С 1908 по 1910 год учился в Харьковской городской школе рисования и живописи, позднее в частных студиях г. Москвы. Способности к декорационному искусству проявились у А.Н. Борисова еще в период его обучения в Харьковской городской школе рисования и живописи. Одновременно с обучением в рисовальной школе

А.Н. Борисов был учеником декоратора Харьковского оперного театра. С 1910 года участвовал в художественных выставках. В 1911 году он был вольнослушателем Московского училища живописи, ваяния и зодчества. Посещал Школу рисования и живописи И.И. Машкова, Художественное училище живописи и скульптуры А.П. Большакова, студию Ф.И. Рерберга в г. Москве. С 1912 по 1918 год учился в Рисовальной школе Общества поощрения художеств в Петрограде по классам скульптуры, черчения, графики, педагогики, декоративного искусства, эскизов. Н.К. Рерих, А.А. Рылов, И.Я. Билибин, Н.П. Химона сыграли большую роль в формировании творческого метода А.Н. Борисова. На Алтай молодой художник приехал из революционного Петрограда в 1918 году. С этого времени его жизнь и творчество были неразрывно связаны с Алтаем, его второй родиной. На Алтае А.Н. Борисов несколько месяцев прожил в селе Элекмонар, а затем переехал в село Чемал, где стал читать лекции по рисованию в Высшем начальном училище и учительской семинарии. В Чемале состоялось знакомство А.Н. Борисова с А.М. Юдиной, ставшей впоследствии его женой. Уже в первых работах, выполненных в Чемале, проявилась живописная культура, поиски острой выразительности, стремление найти средства для воплощения настоящих перемен. Среди пейзажей А.Н. Борисова важно назвать такие работы, как «Вид с горы на Элекмонар» (1918), «Река Шебелик» (1926), «Берег реки Катуня», «Чертова горка», посвященные природе Алтая [1, с. 164]. С большим вниманием художник подошел в них к изображению новых для него мест, стремясь передать многоликость природы Алтая, то сурово-таинственной, то радостно-солнечной, то возвышенно-величественной. Яркими красками или яркими цветами (оттенками) был наполнен пейзаж А.Н. Борисова «Вид с горы на Элекмонар», выполненный с натуры [1, с. 164].

«На тонких струнах – стройных стволах берез, сквозь которые открываются деревенские домики, художник в густой изумруд крон красиво вписал золотые монисты первых осенних листьев» [1, с. 164]. Гармония цветовых отношений, выразительный колорит, склонность к яркому цвету и богатству красок, но при этом некоторое форсирование цвета, уплощение объемов и экспрессивность форм, все это говорит о том, что А.Н. Борисов здесь выступает продолжателем лучших живописных традиций своих учителей. Особой притягательностью, огромной внутренней силой обладает строгая в своем цветовом решении картина художника «Портрет жены в черном» (1919) [1, с. 168]. Избегая камерности, идя по пути философско-психологического обобщения, А.Н. Борисов создал один из лучших женских образцов той эпохи. Учительница, открывшая школу в алтайском старообрядческом селе Усть-Кокса, активная участница движения по ликвидации

безграмотности. В ее образе отразилась мудрая простота, свойственная лишь тонким, глубоким и благородным душам. Хрупкая, элегантная, с характерной для того времени короткой стрижкой, открывающей лоб, с ясным, устремленным на зрителя взглядом, она воплощает в работе художника нравственный идеал женщины, истоки которого уходят в традиции древнерусского искусства. В 1926 году в жизни А.Н. Борисова происходит интересное и важное событие: встреча с Н.К. Рерихом и членами его экспедиции, отправляющейся в центральную Азию. В трудных для развития искусства условиях Барнаула того времени поддержка творческих устремлений учителем и известным художником имела существенное значение.

А.Н. Борисов принимал участие в работе Первого съезда художников Сибири, проходившего с 3 по 6 января 1927 года в Новосибирске и организованного художниками общества «Новая Сибирь» (А.Н. Борисов был членом этого объединения с 1926 по 1931 годы) [1, с. 166]. В 1927 году, после Первого съезда художников Сибири, художник выступил инициатором создания в Барнауле филиала этого общества и впоследствии стал его секретарем. Сюда вошли энтузиасты, стремящиеся выработать новый «сибирский стиль», и в то же время организаторов вдохновляла сама идея объединения художников всей Сибири [3, с. 133].

Живя в Барнауле, А.Н. Борисов с увлечением продолжил заниматься сценическим искусством. Он был декоратором в Летнем театре Губернского отдела народного образования и затем в возникшем здесь Барнаульском городском театре. С 1931 года художник являлся членом Городского репертуарного комитета по приему спектаклей в театрах и клубах города и консультантом при Городском литературном объединении (ГорЛИТО) г. Барнаула по приему изопroduкции художественного фонда и оформлению города. С 1934 года был членом Союза советских художников. В 1936 году в Барнауле состоялась персональная выставка художника, посвященная 25-летию его творческой деятельности. Уникальной по тематике и ее воплощению в искусстве Алтайского края стала картина «Красные всадники» (1927) [3, с. 134]. Художник в каталоге выставки 1936 года назвал ее «Интеллигенция Алтая» [3, с. 134]. Необычна сама тема: изображение людей, оказавшихся по различным причинам на Алтае после 1917 года. По пластическому решению картина была близка В.Э. Борисову-Мусатову. Музыкален сам ритм движения бесплотных красных всадников (призраков) среди чистой природы, вторят ему портретные изображения созерцающих и погруженных в раздумье людей. В картине как бы два соприкасающихся, но совершенно разных мира. Умер художник от сердечного приступа дома, в окружении семьи, 21 ноября

1937 года. В 1937 году была организована большая персональная посмертная выставка А.Н. Борисова. Она стала последним крупным событием в художественной жизни Барнаула конца 1930-х годов. В городе не осталось крупных художников, имеющих профессиональное образование. В конце 1930-х годов уехали в Среднюю Азию создатели Алтайского художественного общества (1918 г.) М.И. Курзин, Е.Л. Коровай, В.Н. Гуляев; А.О. Никулин и В.В. Карев работали в Москве; Н.И. Чевалков умер в 1937 году, как и А.Н. Борисов, Г.И. Гуркин был расстрелян в этом же году. Художественные традиции, по-существу были прерваны. Студийцы А.Н. Борисова, ученики Г.И. Гуркина и Н.И. Чевалкова, выпускники Алтайской губернской художественной школы не смогли проявить себя достаточно ярко и самобытно.

После смерти А.Н. Борисова его художественное наследие насчитывало более 700 произведений, среди которых были живописные работы, графические листы и эскизы театральных постановок. По трагическому стечению обстоятельств многие из них впоследствии были утрачены. В настоящий момент практически все его работы (в количестве 68 штук), которые были сохранены членами его семьи, находятся в собрании Государственного художественного музея Алтайского края. В отдельном V фонде Научного архива ГХМАК («Фонд художника А.Н. Борисова») были собраны уникальные материалы: документы и фотографии художника, воспоминания о нем его родных, коллег и учеников, каталоги выставок, в которых он принимал участие и др. [1, с. 163].

Список использованных источников:

1. Бардина А.О. Искусство Сибири и Монголии XX – начала XXI вв.: очерки истории и теории : монография. Барнаул : Изд-во АлтГТУ, 2018. 321 с.: ил.
2. Борисов А.Н. Энциклопедия Алтайского края : в 2 т. Т. 2 / [редкол.: В.Т. Мищенко (гл. ред.) и др.]. Барнаул : Пикет, 1997. С. 81.
3. Галкина И.К. Художник А.Н. Борисов (1889–1937 гг.) // Культура и интеллигенция России в эпоху модернизаций (18–20 века). Материалы второй Всероссийской научной конференции. Том 1. Интеллигенция и многоликость культуры российской провинции. Омск, 1995. С. 132–135.
4. Дариус Е.И. Алексей Борисов. Жизнь во имя искусства : монография. Барнаул : РИО Алтайского ГАУ, 2005. 207 с.: ил.
5. Дариус Е.И., Шишин М.Ю. Художественная жизнь Алтая в первые годы советской власти (1917 – середина 1920-х годов) : монография. Барнаул: Изд-во АлтГУ, 2019. 202 с.: ил.
6. Снитко Л.И. Первые художники Алтая. Л.: Художник РСФСР, 1983. 156 с.: ил.

Цимбаліст Ю.С.

студентка,

Науковий керівник: Давидов В.М.

доцент,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕЙЗАЖІ

Українське пейзажне мистецтво ХХ-ХХІ століття пов'язує в собі всю багатогранність культурних надбань тисячоліть. Саме тому розвиток мистецтва стає більш прогресивним, поєднуючи у собі найрізноманітніші напрямки та стилі. На сьогоднішній день, можливо простежити як у сучасному живопису, зокрема жанрі пейзажу, помітно вплив провідних сучасних тенденцій. Сучасний український пейзажний жанр віддзеркалює багатогранність художніх смаків і потреб суспільства, що сприяє подальшому успішному розвитку мистецтва в країні.

Пейзаж є жанром образотворчого мистецтва, в основі якого є зображення первозданної, або перетвореної людиною природа. Уявлення про пейзаж сформувались протягом століть, так само як і розвиток художніх прийомів для його зображення. Особливе значення у пейзажному творі надається побудові перспективи і композиції, передачі стану атмосфери, повітряного простору, світлового середовища [1]. Тенденції сучасного українського образотворчого мистецтва виражаються у тому, що це мистецтво моменту, яке створюється саме зараз. Події які відтворюються у роботах сучасників, це саме ті почуття і емоції, які відчуває автор, реагуючи на них. Світовідчуття виражене через сприйняття навколишнього світу художником.

В українському образотворчому мистецтві ХХ-ХХІ століття велика кількість відомих художників внесли свій вклад у розвиток художнього життя. Визначною у сучасному пейзажному живописі є творчість харківського художника Юрія Вінгаєва, відомого як автора прекрасних акварельних робіт і олійних полотен. Його натхненні пейзажі, зазначені своєрідним талантом, оспівують всю красу краєвидів рідної землі [2]. Маючи російське походження, викладає у Харківському художньо-промисловому інституті. Розвитку його живописної манери сприяли виїзні пленери українських художників у Криму. Художнику вдається розкривати красу природи у різних композиційних та колористичних вирішеннях, так сонячно та яскраво передати красу морських пейзажів, де

одна природна місцевість зображується з різними мотивами. Тим самим, можемо прослідкувати як змінюється колір неба, моря залежно від стану природи. Прикладом є роботи «Прибій» та «Штиль», які описують один морський пейзаж з кам'янистим берегом. Одна робота написана дуже контрастно, що передає стан напруги, колірні гамма стримана – переважають відтінки зеленого. Тоді як у другій використано дуже широкий спектр кольорів, менші контрасти передають стан спокою природи.

Також до сучасного пейзажного живопису можна віднести творчість Неоліни Косницької. Головним художнім засобом є символічне пізнання реальності. Особливою традицією художниці виходити на пленер під час цвітіння диких маків сприяла створенню роботи «Спалах гіпотонічного потоку», на якій зображено макове поле. Характерними ознаками притаманного їй стилю використання стилістичних обмежень жанру задля виходу на інший рівень сприйняття окремого кольору та несподівані кольорові поєднання [3].

Отже, дослідивши творчість сучасних художників України, ми можемо відзначити про перспективи розвитку українського образотворчого мистецтва. Кожен митець працює за своїм власним баченням та покликанням, інтерпретує та зображає образи відносно своєї художньої системи. Ми вважаємо, що в українському мистецтві ХХІ століття відзначається прагнення розвивати духовний потенціал, удосконалювати навколишнє середовище, що обумовлюється як розвитком індустрій у світі, так і внутрішніми процесами країни. До сучасного пейзажного живопису можна віднести тих художників, які живуть та працюють в цьому жанрі саме сьогодні, вони працюють в різних напрямках, виставляють свої роботи в арт-галереях, їх вклад в образотворче мистецтво надзвичайно багатий, адже саме така різноманітність та інформаційна відкритість дає можливість розвиватись усім напрямкам та жанрам. Завдяки цьому, художники сьогодення поєднують жанри та стилі, техніки та матеріали, створюють зовсім нові види та форми, щоб знайти відгук від кожного глядача та серед мистецької спільноти. Все це розвиває та поширює культурні надбання. Завдяки технологічному розвитку, ціннішою стає первозданна природа, яка була та залишається ідеальною, та завжди надихала художника на створення пейзажу. А споглядання за красою дає можливість створювати шедеври світового пейзажного живопису.

Список використаних джерел:

1. Михайловська Ю.А. Пейзажний живопис. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2014/article.html?n=936>
2. Чурсін О.В. Живопис Юрія Вінтаєва в контексті розвитку сучасного українського пленерного пейзажу. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2012 № 10. С. 82–85.
3. Костюченко О. Мистецтво життєствердження. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/naprikinci-dnya/mistectvo-zhittiestverzhennya>

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Карєвіна К.В.

магістр,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ПОСУШЛИВІ ПЕРІОДИ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Територія України перебуває під впливом великомасштабних циркуляційних систем, що призводить до тривалих періодів з дефіцитом опадів, і як наслідок, тут відбувається формування посушливих явищ.

Існують наступні види посушливих явищ: бездошовий період, атмосферна посуха, ґрунтова посуха, загальна посуха, фізіологічна посуха, суховій [1].

Окремі метеорологічні величини не можуть описати таке комплексне явище як посуха. Тому Всесвітня Метеорологічна Організація виділяє різноманітні коефіцієнти або індекси посух, які враховують як правило, умови зволоженості та температурний режим протягом певних періодів часу.

Задля оцінки динаміки посушливих періодів, було проведено ряд статистичних обробок даних по шести станціях, що входять в зону Українського Полісся: Київ, Конотоп, Житомир, Чернігів, Луцьк та Рівне. Період 1961–2015 років було поділено на 2 періоди – 1961–1990 та 1991–2015 роки. Перший період був прийнятий за кліматичну норму, другий – як сучасний період.

Гідротермічний коефіцієнт (ГТК) був уведений Г.Т. Селяніновим в 30-ті роки ХХ століття та є найпопулярнішим показником посух в вітчизняній агрометеорології. Він і досі має широке застосування, незважаючи на появу нових індексів [2]. ГТК для окремих станцій (точок) обчислюється за формулою

$$\text{ГТК} = \frac{\sum R}{0,1 \sum t}$$

де $\sum R$ – сума місячних опадів в мм; $\sum t$ – сума температур повітря в градусах Цельсія за період з середньодобовими температурами вище за +10 °С (в межах того ж місяця).

Загальний індекс посушливості (ЗІП) S_i був уведений в роботах Д.А. Педя [3] та дістав подальшого розвитку в дослідженнях Російського ГМЦ в роботах Садокова В.П. та ін. [4].

Даний індекс розраховується з використанням аномалій температури та опадів.

$$S_i = \frac{\Delta T}{\sigma_T} - \frac{\Delta R}{c}$$

де ΔT , ΔR – аномалії місячних значень температури повітря, опадів та вологозапасів ґрунту відповідно; σ_T , σ_R – середньоквадратичні відхилення місячних значень температури повітря, опадів та вологозапасів ґрунту відповідно.

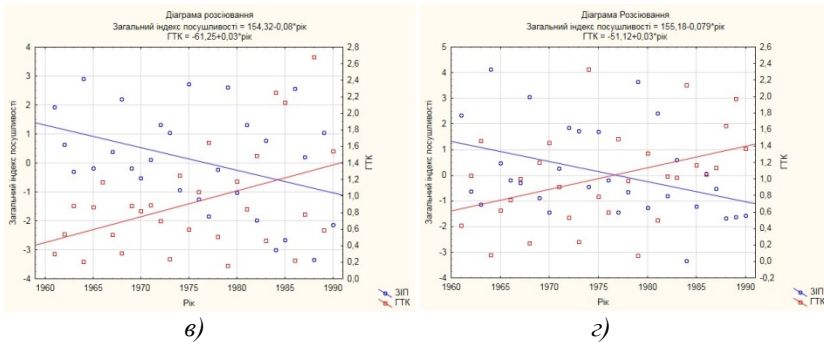
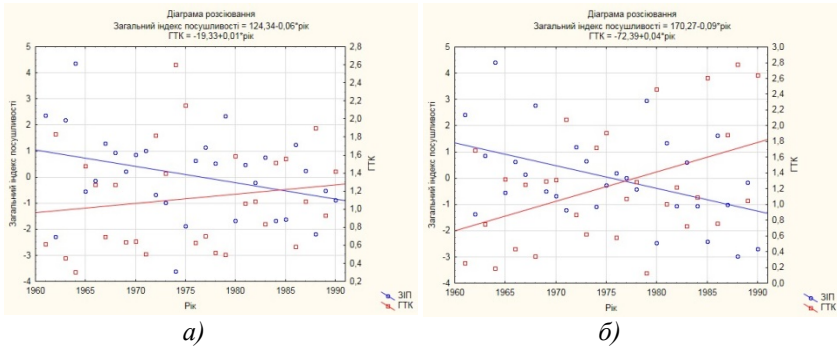
Через зміни середньорічної температури і кількості накопиченого тепла агрокліматичні зони України значно змістилися на північ. Підвищення температури на 1 °С зсуває межу агрокліматичних зон в середньому на 100 км на північ. Відносно середини ХХ століття температура зросла на 2 °С, що призвело до зміщення межі кліматичних зон приблизно на 200 км.

Для ГТК значення менше 0,5 означають сухий період, якщо <1, то посушливий. Для ЗІП значення більше 2 – посуха. Як видно з наведених діаграм, розсіювання для нормованого періоду (рис. 1), для кожної з представлених станцій індекси найбільше коливались навколо рівня нормальної зволоженості, проте з кожним роком посушливість зростає, на що вказують лінії тренду. Індекси дублюють один одного, вказуючи на збільшення посушливих періодів.

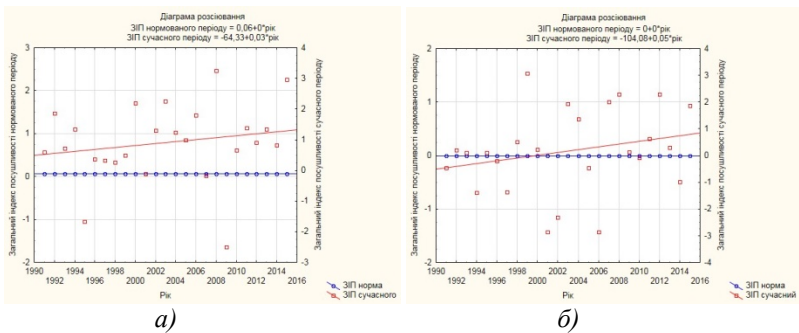
Для сучасного періоду тенденція до зростання посушливості продовжується (рис. 2). Кількість посушливих явищ зростає у сучасному періоді в порівнянні з нормованим періодом для кожної метеостанції. Слід відзначити, що майже всі літні посухи трапилися в період 2007–2015 рр., а попередній період характеризувався режимом більш нормальної зволоженості.

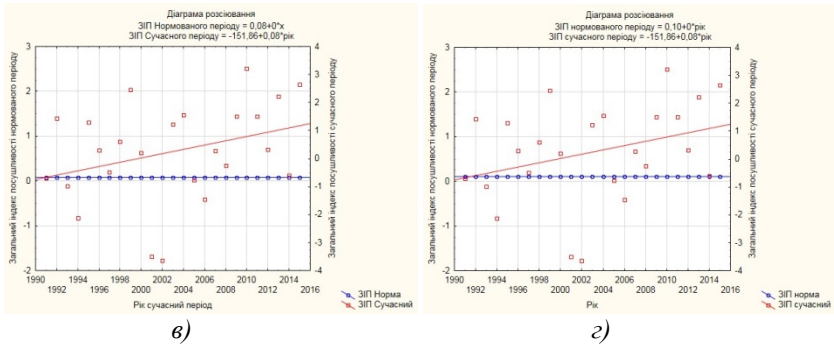
Оскільки обидва індекси вказують на зростання кількості посушливих явищ в липні та серпні, то отримані результати набувають більшої вагомості щодо інтерпретації динаміки посушливих явищ в сучасному періоді

В літній період в цілому на території Українського Полісся спостерігалися значні посухи в період 2010–2015 рр., з найбільшою інтенсивністю в 2015 році, що відмічалось на всіх метеостанціях. При цьому кількість посушливих періодів має тенденцію до зростання з червня до серпня.

Рис. 1. Зв'язок між ГТК та ЗП за червень нормованого періоду (а – Луцьк, б – Рівне, в – Житомир, з – Київ)

Рис. 2. Зв'язок між ЗП нормованого періоду та ЗП сучасного періоду за червень (а – Луцьк, б – Рівне, в – Житомир, г – Київ)

Список використаних джерел:

1. Бучинский И.Е. Засухи и суховеи / И.Е. Бучинский. – Л.: Гидрометеоиздат, 1976. – 214 с.
2. Селянинов Г.Т. Происхождение и динамика засух / Г.Т. Селянинов // Засухи в СССР. Их происхождение, повторяемость и влияние на урожай / Под ред. А.И. Руденко. – Л.: Гидрометеоиздат, 1958. – С. 5–30.
3. Педь Д.А. О показателе засухи и избыточного увлажнения / Д.А. Педь // Труды Гидрометцентра СССР. – 1975. – Вып. 156. – С. 19–38.
4. Садоков В.П. Усовершенствованные методы прогнозов атмосферной, почвенной, атмосферно-почвенной засушливости и засух / В.П. Садоков, В.Ф. Козельцева, Н.Н. Кузнецова, Т.М. Федунова // Труды Гидрометцентра России. – 2005. – Вып. 340. – С. 3–15.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Вяхірсв М.О.

аспірант,

Національна академія державного управління

при Президентові України;

заступник Обухівського міського голови (Київська область)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СФЕРИ ПЛАНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ САМОВРЯДНИХ СПІЛЬНОТ

З метою розвитку сучасних самоврядних спільнот процес інтегрованого розвитку громад повинен розумітися як цілісний механізм, у взаємозв'язку і взаємодії його основних елементів. Сьогодні виникає потреба у запровадженні адекватних управлінських інструментів у практику діяльності місцевої влади. В таких умовах є необхідним визначення теоретико-методологічних засад дослідження планування інтегрованого розвитку територіальної громади, ефективність застосування якого визнана досвідом європейських країн. Потреба у запровадженні сучасних управлінських практик стає більш ваговою в сучасних реаліях сьогодення з урахуванням підвищення впливу територіальних громад на рішення органів публічної влади та участі громадян у вирішенні проблемних питань територіального розвитку.

Європейський досвід інтегрованого розвитку громад та його методологічні засади представлений в науковій літературі, але цей досвід потребує аналізу та адаптації. Розвиток місцевого самоврядування в умовах трансформаційних процесів вимагає ґрунтовного вивчення питань методології дослідження сфери планування інтегрованого розвитку громад.

В сучасних умовах розвитку системи місцевого самоврядування відбувається удосконалення теоретико-методологічних засад сфери інтегрованого розвитку громад як українськими науковцями, так і міжнародними експертами. Але основні положення сфери дослідження потребують додаткового обґрунтування та деталізації з урахуванням євроінтеграційних процесів та децентралізація владних повноважень в

Україні. Методологічні підходи до розроблення планів інтегрованого розвитку громад та оцінки результативності виконання цих документів потребують деталізації, у тому числі з використанням напрацьованих країн Європейського Союзу у сфері розвитку територій.

Термін «інтеграція» походить від латинського кореня «*integrum*» – ціле та «*integratio*» – відновлення, що в перекладі означає поєднання, взаємопроникнення, процес взаємозближення, утворення взаємозв'язків, заповнення, возз'єднання, згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур у межах регіону, країни, світу. З точки зору територіального розвитку інтеграція визначається як процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле, процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків; згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу [1].

Основні засади інтегрованого розвитку громад та планувальні підходи до територіального розвитку зафіксовано Лейпцизькою хартією «Міста Європи на шляху до сталого розвитку». Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку» визначає інтегрований підхід до планування як необхідну основу для довгострокового розвитку європейських міст [2]. Згідно з цим документом, політика інтегрованого розвитку міських територій є процесом, у якому координуються просторові і тимчасові аспекти основних напрямів міського розвитку. Політика інтегрованого розвитку населених пунктів реалізується через так звані інтегровані плани місцевого планування та розвитку. В цих планах визначено просторову, тимчасову і фактичну складову розвитку територій та інтеграцію управлінських практик, планові ресурси для досягнення цілей.

При проведенні аналізу міжнародних форм просторової інтеграції в Європі, В. Павліха та І. Копач зазначають, що важливими документами для просторового розвитку є також Європейська хартія регіонального/просторового планування та Європейська стратегія територіального планування» [3]. Глосарій термінів з питань регіонального розвитку та просторового планування, який було представлено та розглянуто на 14-й сесії Конференції міністрів з питань просторового/ регіонального планування (СЕМАТ), Лісабон, Португалія, 26-27 жовтня 2006 р. інтегроване планування (на відміну від секторального планування) визначає як процес, який поєднує різноманітні заходи з планування на різних рівнях та у різних секторах, що забезпечує можливість ухвалення стратегічних рішень та синоптичний погляд на ресурси та зобов'язання відповідних суб'єктів. Інтегроване планування виконує роль центрального вузла, де сходяться разом інституційні ініціативи та розподіл ресурсів [4].

У Проекті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції запровадження інтегрованого розвитку громад та затвердження плану заходів з її реалізації» визначається, що інструментом впровадження принципів сталого розвитку, що забезпечує досягнення та реалізацію домовленостей між громадою, владою, бізнесом стосовно довгострокових пріоритетів розвитку громади, є інтегрований розвиток. Запровадження інтегрованого розвитку громад передбачається через стимулювання розроблення із залученням громадськості та зацікавлених сторін та затвердження органами місцевого самоврядування концепцій інтегрованого розвитку громад та планів дій з реалізації їх положень [5]. Інтегрований розвиток міста як той, що обумовлює застосування нового підходу до реалізації його стратегічної політики визначає Чевганова В.Я. Цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку міст. Інституціональна основа інтегрованого підходу до оновлення міського середовища визначена Європейською комісією шляхом пілотних проектів, що стосуються міст [6].

Інтегрований розвиток як концепт моделі управління самоврядних територій розглядає Бузун О. В., і вважає його послідовним і комплексним завданням у сфері забезпечення ефективного управління, яке повинно мати паралельні зміни в напрямі публічності, партисипативного та транспарентного розвитку [7]. Така політика інтегрування самоврядних спільнот обумовлює застосування нового підходу до реалізації їх стратегічної політики. Цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку територій.

Берданова О.В., Вакуленко В.М. наголошують про необхідність застосування інтегрованого стратегічного підходу до місцевого розвитку взагалі, коли видозмінюються функції, що реалізуються під час планувального процесу, зазнає змін сама роль планування у системі місцевого управління. Воно все більше стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій і регіонів, засобом згуртування різних суб'єктів територіального розвитку навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів. Така активізація планувальної діяльності, з одного боку, є закономірним етапом розвитку регіонів та окремих територій, з іншого – намаганням знайти адекватні інструменти, які б допомагали відповісти на виклики сучасного глобалізованого світу, коли істотно пришвидшуються різноманітні зміни, в тому числі політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні тощо [8].

Теоретико-методологічні засади як інтегрованого міського розвитку, так і розвитку самоврядних територій визначають пріоритетними якісні параметри формування та використання навколишнього простору,

ефективність середовища проживання населення, результативність використання просторових та земельних ресурсів, багатofункціональність комунікацій на території, активну участь громадян в процесах містобудування, прозорість сфери планування та розвитку територій. Зрозуміло, що багаторівневий підхід в дослідженні сфери планування інтегрованого розвитку громад надає більш повний та ґрунтовний аналіз і, як наслідок, підвищує ефективність застосування різних інструментів та практик місцевого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Інтеграція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтеграція> (дата звернення: 28.04.2021).
2. Лейпцизька Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку». URL: http://2.auc.org.ua/sites/default/files/leypczka_hartiya.pdf (дата звернення: 29.04.2021).
3. Павліха Н. В. Європейська інтеграція інтересів щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку / Н. В. Павліха, І. В. Копач // Європейська інтеграція: досвід Польщі та України: кол. моногр. / за заг. ред. Н. В. Павліхи. – Луцьк ; Люблін: Drukarnia Kolor Lublin, 2013. – С. 140–158.
4. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи. Збірник / В. С. Куйбіда, В. А. Негода, В. В. Толкованов. – Київ: Видавництво «Крамар», 2009, 170 с.
5. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції запровадження інтегрованого розвитку громад та затвердження плану заходів з її реалізації». URL: <https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskisty/proekt-rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-shvalennya-kontseptsiyi-zaprovadzhennya-integrovanogo-rozvitku-gromad-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizatsiyi> (дата звернення: 29.04.2021).
6. Чевганова В. Я. Європейський досвід інтегрованого розвитку міст / В. Я. Чевганова, О. В. Григор'єва // Економіка і регіон. – 2017. – № 5(66). – С. 10–14.
7. Бузун О. Концепт інтегрованого розвитку самоврядних територій. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04\(39\)/25.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04(39)/25.pdf) (дата звернення: 07.05.2021).
8. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні / DESPRO. – Київ: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

Хмелюк В.С.

аспірант,

Інститут адміністрування та післядипломної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ ТА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ СИСТЕМИ НАУКИ В УКРАЇНІ

Для України початок XXI століття характеризується переважаючим розвитком ресурсного сектора економіки. І це відбувається на тлі деградації наукоємної промисловості: частка України на ринку наукомістких технологій залишається мізерною та за різними оцінками становить до 0,3% світових показників. При цьому досвід розвинених країн доводить переваги іншої моделі суспільно-економічного розвитку – інноваційної, в рамках якої зростання економіки досягається за рахунок технологічного чинника, що забезпечує до 2/3 зростання ВВП. Своєчасна переорієнтація на таку модель розвитку дозволила західним країнам зміцнити свої позиції на світових ринках наукоємної продукції й успішно вирішити соціально-економічні завдання.

Вдосконалення наукової сфери традиційно залежить від розвитку державного управління, що зумовлено численними чинниками як історичного, так і соціально-політичного спрямування. З одного боку, посилення і збільшення наукового потенціалу дає різноманітні можливості для розвитку економіки та покращення соціальних умов життя населення країни, з іншого – ефективно державне управління стимулює науково-технічний прогрес.

Необхідно звернути увагу на декілька суттєвих обставин, які впливають на системне реформування сфери науки в Україні.

– Посилення міжнародної конкуренції за інноваційними результатами для нашої країни ускладнюється незавершеними реформами у галузі управління науковою сферою. Інституційна основа управління наукою, сформована в радянський період, не змогла забезпечити сталий розвиток країни ані в 1990-і рр., ані в перші два десятиліття XXI ст. Найважливіші принципи державної науково-технічної політики, закріплені в Законі України від 26 листопада 2015 року «Про наукову і науково-технічну діяльність» [1], окресливши нову модель управління та підтримки наукової сфери, на практиці не призвели до відчутних позитивних змін.

– Відносини у сфері створення та поширення наукового знання ускладнюються різною спрямованістю інтересів їх учасників: публічно-

правових утворень, замовників, стейкхолдерів, інвесторів, роботодавців, авторів-винахідників, споживачів наукової продукції. Це зумовлює розвиток інститутів, спрямованих на захист прав власності й інтелектуальних прав; на зниження зайвих адміністративних бар'єрів для суб'єктів підприємницької діяльності та стимулювання їх участі у дослідницькій діяльності і споживання інноваційних технологій, на розвиток антимонопольного законодавства й основ державно-приватного партнерства.

– Зростання впливу наукового знання на прийняття управлінських рішень викликає зворотну реакцію за допомогою оцінки продуктивності наукової сфери. Поширення отримує адміністративна оцінка результатів наукової діяльності. В правові акти включаються експертні методи оцінки, які повинні дозволяти визначити ефективність, економічність, прибутковість та інноваційність результатів наукової діяльності. Серед макропоказників результативності наукової сфери на перший план висувається впровадження результатів наукової діяльності в національну та міжнародну економіку.

– Сучасні досягнення науки та ступінь конкуренції національних економік дозволяють стверджувати про перехід на якісно новий рівень державного управління у сфері науки. Політика, спрямована виключно на підтримку наукової та технічної діяльності, в низці галузей економіки вже не забезпечує конкурентні переваги.

– Зростає роль професійних кадрів. Розвиток технічного прогресу змушує задуматися про роль та якість праці в економічній сфері, а також про нові соціальні проблеми, які здатна породити зростаюча конкуренція між збільшенням продуктивності нових технологій і працею людини. Законодавство про науку має дозволяти оперативно реагувати на мінливі запити ринку праці: зміна спрямованості НТП має супроводжуватися підготовкою відповідних професійних кадрів.

Таким чином, якщо політика України в умовах міжнародного поділу праці націлена не тільки на збереження сировинної спеціалізації, а й на здобуття власної ніші на ринку готової наукомісткої (інноваційної) продукції, тоді об'єктивно виникає питання про роль вітчизняної науки у вирішенні вказаного завдання. Ступінь участі та стратегія (концепція) правил поведінки і повинні знаходити закріплення в основах формування нового типу державного управління у сфері науки.

Державі необхідно концептуально визначити місце науково-технічної сфери в державній політиці, реформування якої в перспективі передбачить вибір одного з напрямів: або Україна розвиватиметься як постачальник наукових кадрів, або держава переорієнтується відповідно до сучасних вимог і всіляко стимулюватиме створення та розвиток вітчизняних наукових розробок, здатних скласти конкуренцію

зарубіжним. Оптимальний варіант – вибрати «золоту середину»: не втративши позицій, розвивати напрями, які завжди будуть затребувані на внутрішньому та світовому ринках.

Статистика свідчить про зменшення числа інноваційно активних підприємств, про відставання України від розвинених країн у сфері наукоємних технологій, про падіння конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Усунути це протиріччя між бажаним і дійсним ґрунтуючись виключно на ринкових механізмів не завжди є можливим. Без допомоги держави, без відповідних фінансових стимуляторів інноваційна діяльність у нашій країні не отримає належного розвитку. Необхідна державна підтримка будівництва нових підприємств і модернізації підприємств, які збереглися після 1990-х рр. Одночасно слід створювати умови для просування вітчизняних наукових розробок на українському та зарубіжних ринках.

Для проведення успішної реформи в галузі науки необхідно вирішити наступні стратегічні цілі:

По-перше, поліпшення якості системи підготовки наукових кадрів. Необхідний спеціальний відбір академічних і професійних кадрів, що передбачає комплекс заходів довгострокового характеру з відновлення наукових інститутів і процесів, посилення взаємодії з міжнародним науковим співтовариством, забезпечення участі молодих вчених у наукових проектах, запровадження стимулюючих механізмів для залучення студентів до наукової діяльності.

По-друге, впровадження і вдосконалення нових принципів фінансування науки за дворівневим принципом, де перший рівень представлений базовим фінансуванням із державного бюджету, в той час, як другий рівень – за рахунок державного та недержавного замовлення на дослідні роботи при вишах і при приватних підприємствах та інших організаціях. Зокрема, в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» передбачено створення фінансової та інституційної системи (інноваційної інфраструктури), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок. При цьому, частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у 2025 році повинна складати 2%, а в 2030 р. – 3% ВВП. Частка ж реалізованої інноваційної продукції від промислового обсягу в 2025 р. та 2030 р. повинна становити відповідно – 10% і 15% [3, с. 139].

По-третє, проведення реформи системи присудження вчених звань і наукових ступенів. Ця складова комплексної реформи спрямована на покращення наукового потенціалу країни і її суть полягає в запровадженні системи присудження наукових ступенів, що відповідає міжнародним

стандартам, які повинні видаватися спеціальною державною комісією, до складу якої будуть входити вчені з зарубіжних країн;

По-четверте, посилення взаємозв'язку між науковими інститутами та бізнесом для просування комерціалізації наукових відкриттів і технологічних винаходів. Як зазначено в чинній «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10 липня 2019 року: «Для виправлення ситуації необхідно сприяти розвитку видів діяльності з високою наукоємністю, тобто перейти від низько-технологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має створювати сприятливі умови насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і у решті світу» [2].

Отже, переорієнтація на оволодіння передовими досягненнями інноваційної науки та новітніми технологіями дозволить у перспективі забезпечити конкурентні переваги Україні. Глобальні виклики сучасного світу, звування часового проміжку для того, щоб обійняти провідні позиції, вимагають зважених управлінських рішень. Державна політика в інноваційній сфері має бути спрямована, з одного боку, на запозичення передової зарубіжної науки та практичне впровадження її результатів у нашій країні, а з іншого – на розширення економічного простору, орієнтованого на споживання вітчизняної продукції.

Список використаних джерел:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII ; Редакція від 18.04.2021. *Офіційний вебпортал парламенту України «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
2. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 № 526-р. *Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал»*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku>
3. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ, 2017. 176 с.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

студент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ САЙТУ «ЗНАННЯ ПРО УКРАЇНУ»

Важко уявити сучасну українську науку без активного використання інформації, яка розміщена на електронних ресурсах. Одним з таких є сайт «Знання про Україну» [5], створення якого тісно переплетене з історією інтернет-проекту «Мислене древо» [3] та написанням Миколою Івановичем Жарких праці «Бібліографія старої України 1240–1800 рр.» [10]. Актуальність нашого дослідження полягає у розкритті проблематики, яка не отримала належного відображення у вітчизняній історіографії.

Серед публікацій варто виділити працю «Українські мемуари в сучасному інформаційному просторі» 2013 р. кандидатки історичних наук Надії Іванівни Любовець (старша наукова співробітниця Інституту біографічних досліджень НБУВ Відділення історії, філософії та права НАН України), в якій авторка частково висвітлює інформаційне наповнення сайту «Знання про Україну» у контексті різноманітних інтернет-ресурсів, що присвячені українській мемуарній літературі [9, с. 602–615].

Також слід зацентувати увагу на рецензії «М. І. Жарких. Бібліографія старої України. 1240–1800 рр.» 2002 р. в академічному часописі «Український історичний журнал» (випуск № 2) Інституту історії України Національної академії наук України кандидата історичних наук Івана Тихоновича Чернякова (старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури і мистецтв України у 2001–2004 рр.) та доктора історичних наук Миколи Федоровича Котляра (головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України з 1996 р.), у якій науковці подають детальний опис перших сімох зошитів праці М. І. Жарких «Бібліографія старої України 1240–1800 рр.», що були опубліковані автором у 1998–2001 рр. [8, с. 130–135].

Джерельну базу нашого дослідження склали безпосередньо сайт «Знання про Україну» [5], його архів (розділ «Новини») за 2011–2021 рр.

[6], архів сайту «Мислене древо» [4], персональний сайт Миколи Жарких [2] та аудіозапис (інтерв'юер – О. С. Бабенко), що був зроблений 3 січня 2021 р. у Дніпровському р-ні м. Києва (вул. Русанівська Набережна, буд. № 12, кв. № 18) [1]: *«У нас сьогодні третє січня дві тисячі двадцять першого року, одинадцята ноль одна. Знаходимось: місто Київ, Дніпровський район, Русанівка, вулиця Русанівська Набережна, будинок номер дванадцять»* [1, приб. 00:00:03–00:00:21]. Інформація про респондента: *«Звуть мене Микола Іванович Жарких. Народився я в місті Кіровоград, нині Кропивницький, в тищу дев'ятсот п'ятдесят шостому році, постійно проживаю в Києві, Русанівська Набережна»* [1, приб. 00:00:37–00:00:54].

21 травня 2011 р. було зареєстровано доменне ім'я «ukpol.info» сайту «Знання про Україну» [6]. В основу даного інтернет-ресурсу лягла праця Миколи Івановича Жарких «Бібліографія старої України 1240–1800 рр.» [10], написання якої він займався ще з 1983 р., тобто під час роботи у Інституті колоїдної хімії та хімії води імені А. В. Думанського Академії наук Української РСР: *«В 1983 році, в розгалуженні моїх студій в теоретичній фізиці, я відчув, що моє читання з історії, архітектури і пам'яток надто безсистемне. Я почав складати список – що варто і треба прочитати. Спочатку цей список призначався для самоосвіти, але потім план розширювався й розширювався, поки не доріс до енциклопедичного бібліографічного довідника «Україна 13–18 ст.». Це була перша в Україні анована історична бібліографія. Чи слід повторювати, що ніхто мене не ччив бібліографії? Тільки пізніше я познайомився з Сергієм Білоконом, Ярославом Дашкевичем та Ярославом Ісаєвичем, які значно допомогли мені в роботі над моєю бібліографією»* [2]. Протягом 1998–2003 рр. М. І. Жарких опублікував 10 зошитів (у 8 книгах) праці «Бібліографія старої України 1240–1800 рр.»: *«[...] була видана в от такому вигляді вона паперовому. Це дев'яносто восьмий рік перший зошит. Ну, скажу одразу, в мене [...] паперових було вісім цих вот книг. Десять зошитів у восьми книгах [...], але у мене цього паперового комплекту нема. Він розійшовся, [...] і після того [...] було видання це на компакт-дису [...]»* [1, приб. 01:09:18–01:09:56] *«Значить, практичні кроки доводилось робити самому, [...] і останній вот сьомий, значить, восьмий, дев'ятий, десятий зошити були видані уже моїм власним коштом, [...] тому що ну інакшої можливості не було [...]»* [1, приб. 01:12:14–01:12:31] *«В дві тисячі третьому році було видано [...] останню книгу: дев'ятий, десятий зошити [...] Ну, поповнення бібліографії [...] припинилося аж до [...] якогось дві тищі дванадцятого року, тобто поповнилась вона уже на вебсайті»* [1, приб. 01:10:45–01:11:08].

20 грудня 2001 р. у Науково-дослідному інституті пам'яток-охоронних досліджень Міністерства культури і мистецтв України Микола Іванович презентував фахівцям у галузі автоматизації сфери культури 13 баз даних, однією з яких була «Бібліографія старої України» (електронний варіант згаданої вище праці М. І. Жарких), версії 2.2 комп'ютерної програми «Мислене древо» [4]. 1 червня 2011 р. електронна база даних «Бібліографія старої України» була завантажена М. І. Жарких на сайт «Знання про Україну» [6].

Станом на червень 2021 р. сайт «Знання про Україну» має 8 розділів, а саме: «Новини», «Предмети», «Особи», «Географічні об'єкти», «Бібліографічні записи», «Скорочення», «Пошук», «Про проект», кожен з яких має свої особливості. Наприклад, розділ «Предмети» Микола Іванович структурно поділив за періодами історії України (варто виділити підрозділи «Археологія. Давня історія», «Київська Русь (9–13 ст.)», «Доба занепаду (13–16 ст.)», «Визвольна боротьба (16–20 ст.)», «Незалежна Україна (від 1991 р.)»), а інформація у розділах «Особи», «Географічні об'єкти» та «Скорочення» оформлена автором за алфавітним покажчиком.

Отже, історія сайту «Знання про Україну» поділяється на два періоди: перший (1983–2011 рр. – написання і друк 10 зошитів (у 8 книгах) праці Миколи Івановича Жарких «Бібліографія старої України 1240–1800 рр.» та створення її електронної версії у кількох варіантах, зокрема і на компакт-диску [7]) та другий (з 21 травня 2011 р. – безпосередньо запуск сайту та його оформлення у сучасний вигляд).

Список використаних джерел:

1. Аудіокасета № 1_Kyiv_Babenko Oleksandr Serhiyovych_03.01.2021. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WhwDHmt1-OM>
2. Микола Жарких (Київ). Персональний сайт. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.m-zharkikh.name/>
3. М. І. Жарких. Сайт «Мислене древо». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.myslenedrevo.com.ua/>
4. М. І. Жарких. Архів сайту «Мислене древо». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/News/Archive.html>
5. М. І. Жарких. Сайт «Знання про Україну». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.uknol.info/>
6. М. І. Жарких. Архів сайту «Знання про Україну». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.uknol.info/uk/News/Archive.html>
7. Микола Жарких. Україна 13–18 ст. Енциклопедичний бібліографічний довідник. Систематичний покажчик. – Київ, 2007. – Компакт-диск від 22.08.2007.
8. М. Ф. Котляр, І. Т. Черняков. М. І. Жарких. Бібліографія старої України. 1240–1800 рр. – Український історичний журнал, № 2. – Київ: Наукова думка,

2002. – 130-135 с. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2002_2_130

9. Надія Любовець. Українські мемуари в сучасному інформаційному просторі. – Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Вип. 37, 2013. – 602–615 с. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IM AGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/npnbuimviv_2013_37_53.pdf

10. М. І. Жарких. Бібліографія старої України 1240–1800 рр. Книги 1-8 (зошити 1-10). – Київ, 1998–2003.

Конончук Ю.В.

аспірант,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ІДЕОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АФРОАМЕРИКАНЦІВ У ПЕРІОД «POST-SLAVERY»

На початку XIX століття у Сполучених Штатах Америки відбувалися радикальні економічні, суспільно-політичні та культурні перетворення загальнодержавного значення. Американська історична традиція стверджує, що у 1790–1820-х рр. ця держава змінилась сильніше, ніж у будь який інший період своєї історії. Цілком закономірно, що американці, які стали свідками таких епохальних змін, прагнули здобути стабільність, ціль у житті, а також усвідомлено брати участь у реформах на користь суспільства. Вони почали шукати відповіді та поради у релігії, літературі та філософських ученнях [1, с. 157–158].

Американці завжди віддавали перевагу прикладним наукам та вченню перед теоретичними знаннями. Будучи прагматиками, вони в усьому шукали корись та вигоду. Іноземний резидент характеризував тогочасних жителів Америки наступним чином: «В Європі молоді люди пишуть вірші або романи, а в Америці, особливо в Масачусетсі та Коннектикуті, вони винаходять машини та інструменти» [1, с. 161]. Будучи країною рішучих дій, а не розумових спекуляцій, громадяни США обрали собі за провідника у вивченні питань навколишнього світу раціоналістичний елемент світогляду. Вони поширили закони здорового глузду на увесь відомий їм світ. На фоні політичних та економічних успіхів своєї країни, універсалізм їхніх методів та підходів здавався

історично справедливим та логічно обґрунтованим. У своєму тогочасному світобаченні американці гармонійно з'єднали божі, людські та природні начала. Цілісність і системність національної ідеології підкріплювалися успіхами зовнішньої та внутрішньої політики та закладали фундамент для подальшого соціально-культурного будівництва. У той же час, в окремих регіонах Америки із цієї схеми випали цілі культури представлені багаточисельним населенням: автохтонні культури індіанських племен та культура афроамериканської спільноти [2, с. 21].

Якісну оцінку такій ситуативності соціальної та філософської справедливості дає доктор філологічних наук Тамара Денисова: «У цьому аспекті – реалізації повноти самовиявлення та свободи людини – слід одразу провести демаркаційні лінії: в країні узаконеного рабства не могло бути рівності негрів і білих; у країні «внутрішньої» колонізації не могло бути рівності окультурених і тубільців. З точки зору Просвітництва проблема набуває нової Амбівалентності: в контексті цивілізаційності ментальності США природною людиною вважається не індіанець, не тубілець, не «дикун», за термінологією європейців, а колоніст, що живе на лоні дикої природі [2, с. 24].

Ідея про американську мрію та її досягнення силами однієї людини («self-made man»), спроби «атомізувати», «вилуштити» кожен індивідуальність робили характерний акцент на індивідуальному розвитку окремо взятої особистості, та не займалися аналізом окремих суспільних груп [2, с. 25]. Але навіть у такому випадку, головний постулат тогочасного американського «євангелія успіху» – важка і чесна праця приведуть до великого успіху – не поширювався на афроамериканське населення.

Даючи характеристику факторам, які вплинули на становлення американської культури, варто коротко охарактеризувати діяльність релігійних общин того часу. Пожвавлення релігійного життя на початку XIX ст. у США призвело до виникнення до ряду доволі знакових релігійних рухів. Від початку XIX ст. і аж до його кінця активно діяла спільнота шейкерів. Заснована Анною Лі, вона була розселена більш, ніж у двадцяти поселеннях від штату Мен до штату Індіана [1, с. 154]. Ще більш знаковою стали мормони. Починаючи, у прямому сенсі із невеликою групки людей, які у 1830-х поселились на березі Великого солоного озера у штаті Юта, і створили там місто Солт-лейк-сіті. З вірою у американську мрію та свої релігійні ідеали, вони зуміли побудувати успішну і багату спільноту. Спільнота мормонів існує до цих пір, і вже поширилась за межі Америки [1, с. 155].

Феномен шейкерів та мормонів тісно пов'язаний із другим Великим пробудженням – релігійним підйомом, що охопив більшу частину країни

на зламі століть і вплинув на всі аспекти американського життя. Не було нічого дивного у тому, що саме релігійні лідери ставали ініціаторами багатьох реформ. Вони закликали змінювати своє життя, каятись у гріхах і боротися за полегшення людських страждань. Видатними діячами цього напрямку були Хорейс Манн, Доротей Дікс, Френсіс Райт, Ніл Доу, Елізабет Стентон та багато інших. Вони боролись за покращення умов у пенітенціарних закладах та притулках для душевнохворих, виступали за терпимість. Окремі аспекти їх діяльності виходили за рамки лише суспільних норм, і порушували проблеми державного рівня: освіта та рівні права для жінок, зміцнення миру та боротьба проти рабства. Основу їхньої ідеології можна лаконічно підсумувати життєвим кредо Хорейса Манна: «Соромся померти раніше, ніж здобудеш хоч якусь перемогу заради людства» [1, с. 156].

Саме у цей період, «джексонівську епоху», зростає роль літератури, як провідного жанру американської культури у XIX ст. Література не існувала, як просто мистецький напрям. Вона являла собою автохтонну еклєктичну течію, яка поєднувала у собі, як і класичні жанри світської поезії та прози, так і більш серйозні форми літературної діяльності. Варто відзначити, що у літературній сфері США XIX ст. поєднувались філософські, політологічні, історичні, етичні, релігійні та соціальні ідеї. Певною мірою, саме література стала «віддзеркалення» суспільних процесів у США.

Як і належить рупору епохи, у цей час, у літературі з'являються перші зразки гендерної та феміністичної літератури. Як відображення політики аболиціонізму, у літературі з'являється жанр «slave narrative». Аболиціонізм – це суспільний рух у кінці 18 ст. – першій половині 19 ст. за скасування рабства, що виявився в масштабних політичних акціях і повстаннях [3].

У літературі цього періоду поєдналися ідеї просвітництва та аболиціонізму. Його діячі, як правило керуються не емоційним співчуттям до афроамериканців чи їхнього рабського становища, а просвітницької переконаністю у тому, що всі люди є рівними за своєю природою [2, с. 25].

Проблематика утворена існування рабства посилювалася симетрично із прогресом суспільства. Після вирішення проблеми «нуліфікації», що стосувалась законодавчих повноважень та розбіжностей між штатами, тогочасний президент Джексон сказав: «Наступним приводом (для конфлікту між штатами – Авт.) стане питання про негрів або про рабство» [1, с. 142].

Новим еволюційним ривком у розвитку американської літератури стало виникнення та становлення американського романтизму. Романтизм – це доволі широке поняття. У першу чергу це напрям у

європейській літературі й мистецтві у кінці 18 – на початку 19 ст., представники якого боролися проти канонів класицизму, висували на перший план інтереси особи та почуття і використовували у своїй творчості історичні та народнопоетичні теми. Також це художній метод літератури й мистецтва, прийнятий оптимізмом і прагненням показати в яскравих образах призначення людини, у монастир, який характеризується ідеалізацією дійсності, мрійливою споглядальністю [4].

Нерозривний зв'язок із націотворенням та державотворенням забезпечив оригінальність і унікальність американського романтизму. У американському варіанті герой завжди є частиною свого народу, демосу. Це буде справедливо не тільки для героїв Дж Купера, В. Вітмена, В. Ірвінга, Г. Мелвілла, а й Е. По, який є представником середньої буржуазії. Демократичність героя додає творам елемент трагізму та пошуку, постійно ставить його перед новими явищами та змушує робити складні етичні вибори. У американському романтизмі, етична домінанта поднуватиме у собі національний менталітет та персоналістичну мораль [2, с. 27–28].

Отже, формування ідеології американського суспільства у значній мірі, але не повній мірі, відбувалося у XIX столітті. Вона склалась під впливом американізованої європейської філософії, посиленням релігійних ідей у суспільстві на початку століття, діяльністю тогочасних творців, мислителів та аболиціоністів. У меншій мірі до процесів культури були залучені представники етнічних меншин. Гуманістична антропоцентристська складова більшості ідейних течій позитивно вплине на подальші процеси участі афроамериканців у культурних процесах.

Список використаних джерел:

1. Римини Р. Краткая история США / Роберт В. Римини; пер. с англ. О. Алексаняна. – М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2018. – 480 с.: ил.
2. Денисова Т.Н. Історія американської літератури / Тамара Денисова; НАН України, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 487 с.; іл.
3. Бабка В. Л. Аболиціонізм // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>
4. Романтизм//Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F0%EE%EC%E0%ED%E2%E8%E7%EC>

Олешко Б.Ю.

студент;

Півоварчук В.М.

кандидат історичних наук, доцент,

Рівненський державний гуманітарний університет

АНТИАЛКОГОЛЬНІ КАМПАНІЇ В СРСР (60-ті – 80-ті РР.)

Після радянсько-німецької війни можна умовно виділити три кампанії по боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом в СРСР. Перша з них пов'язана з ім'ям М.С. Хрущова (березень 1953 р. – жовтень 1964 р.) Друга (жовтень 1964 р. – березень 1985 р.) припадає в основному на час перебування при владі Л.І. Брежнєва. Третя кампанія проходила в період з 1985 р. по 1991 р. Визначальним для неї було введення М.С. Горбачовим, так званого «сухого» закону (травень 1985 р.).

Війна призвела до поширення алкоголю, як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення. Цьому, зокрема, сприяли державні рішення, спрямовані на видачу спиртного на фронті, так званих «наркомівських» сто грам, що призвело до звикання до спирту частини військовослужбовців, а також масове поширення виробництва і вживання самогону населенням.

У післявоєнний період в усьому світі прослідковується зростання споживання алкогольних напоїв у середньому в 1,5-2 рази. В СРСР у 1960 році, в порівнянні з 1940 р., споживання алкоголю зросло на 48,7% і склало в середньому 3,9 л на людину [4].

У 1954 році була створена урядова комісія на чолі з А. Пельше, яка повинна була підготувати законодавчу базу для боротьби з пияцтвом і алкоголізмом в країні. Однак у зв'язку зі смертю її голови, комісія незабаром розпалася, так і не завершивши роботу над проектом антиалкогольного закону.

У 60-х рр., на тлі швидкого збільшення споживання алкоголю на душу населення, ситуація щодо алкоголізму в СРСР різко загострилася. У країні склалася несприятлива демографічна ситуація: зросла захворюваність і смертність з причин, пов'язаних з алкоголізмом. Згідно з закритими даними Держкомстату СРСР, з 1960 по 1980 рр. алкогольна смертність в СРСР зросла на 47%, тобто приблизно кожен третій чоловік помирав від оковитої [1].

У 60-х рр. в країні почала формуватися наркологічна служба. Відповідно до наказу МОЗ РРФСР «Про заходи з профілактики та лікування алкоголізму» (грудень 1958 р.) наркологічні кабінети та

відділення були створені при невропсихіатричних диспансерах, а також в ряді психіатричних лікарень. Наркологічні прийоми були організовані також в поліклініках загального користування і в медчастинах промислових підприємств. Поряд з лікуванням їх робота була спрямована на активне виявлення ранніх форм і профілактику алкоголізму [5].

У 70-х – на початку 80-х рр. при Л.І. Брежнєві торгівля горілкою приносила державі величезний прибуток: дохід від продажу алкоголю за час його керівництва країною піднявся з 100 до 170 млн. руб. [2].

Сприйняття в суспільстві пияцтва, алкоголізму і «п'яниці», як носія цього явища, до 1970–1980 рр. дещо трансформувалося в бік більшої терпимості. Фактично в країні велася пропаганда алкогольних напоїв, точніше їх «помірного», «культурного вживання». Так, через державну торгівлю було реалізовано на душу населення в 1965 р. – 4,5 л абсолютного алкоголю; в 1970 р. – 8,2 л; у 1980 році – 10,51 л; в 1984 р. – 10,45 л [4].

Однак КПРС, взявши курс на побудову суспільства розвиненого соціалізму, розглядав пияцтво як пережиток минулого і укорінених в суспільстві старих звичаїв, тому держава продовжувала посилювати судові і адміністративні заходи репресивного характеру, про що свідчить аналіз антиалкогольного законодавства цих років (Указ Президії Верховної Ради СРСР від 26 липня 1966 року «Про посилення відповідальності за хуліганство», Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 1 березня 1974 г. «Про примусове лікування і трудове перевиховання хронічних алкоголіків» та ін.).

У травні 1972 року Рада Міністрів СРСР прийняла спеціальну постанову «Про заходи щодо посилення боротьби проти пияцтва і алкоголізму». Закликаючи до протиалкогольної кампанії широкі маси громадськості, уряд, як і раніше, більше покладався на адміністративно-примусові заходи, включаючи організацію комісій по боротьбі з пияцтвом [1].

У 70-х рр. наркологічна служба в країні почала формуватись як струнка спеціалізована система лікувально-профілактичної допомоги особам, які страждають на алкоголізм. Основною ланкою цієї служби був створений у 1976 р. Наркологічний диспансер (республіканський, крайовий, обласний, міський) з розгалуженою структурою дільничних наркологічних кабінетів і відділень, денних стаціонарів та нічних профілакторіїв на промислових підприємствах.

Центральний інститут санітарної освіти періодично проводив семінари по боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом, залучаючи професійних лекторів, здійснював видавничу і виставкову діяльність. Але системної,

довготривалої програми антиалкогольної роботи в масштабах країни так і не було розроблено.

Наступна антиалкогольна кампанія розгорнулася з приходом до керівництва країною М.С. Горбачова. У 1985 р. питання «Про заходи щодо подолання пияцтва і алкоголізму» обговорювалося на Політбюро ЦК КПРС, а в травні 1985 року було опубліковано постанову Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подолання пияцтва і алкоголізму, викорінення самогоноваріння» і Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з пияцтвом і алкоголізмом». У цих законодавчих актах підкреслювалось, що боротьбу з оковитою необхідно вести систематично, активно, на всіх рівнях, усіма засобами громадського, морального і матеріального впливу.

Органам охорони здоров'я як і раніше відводилася провідна роль в боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом. Вони повинні були зосередити головну увагу на профілактиці пияцтва і алкоголізму, активно виявляти осіб, схильних до алкоголізму, і забезпечити їх ефективне лікування на ранніх стадіях захворювання [3].

Кафедри соціальної гігієни та організації охорони здоров'я зосередили увагу на вивченні хронічного алкоголізму в медико-соціальному аспекті, приділяючи велику увагу питанням статистики захворюваності і смертності, а також узагальнення історичного досвіду в боротьбі з пияцтвом і алкоголізмом.

З метою підтримки антиалкогольної кампанії у 80-х роках ХХ ст. із «комуністичними запоями» почали рішуче боротися. За потрапляння до витверезника чи організацію пиятики публічно виключали з партії. Потрапляли «під роздачу» і пересічні громадяни. Заборонялося пити в парках. Міліціонери масово ловили п'яних на вулицях і відправляли до витверезників, яких ставало все більше. За алкоголізм штрафували на 100 рублів або саджали на 15 діб. Заборонені були банкети з приводу захисту дисертації. Якщо заставали за розпиванням алкоголю на роботі – звільняли без розмов. У кожному колективі створювалися первинні організації «Всесоюзного добровільного товариства боротьби за тверезість», які мали стежити за дотриманням «безалкогольного режиму». Було започатковано практику «безалкогольних комсомольських весіль». Однак застарілі бюрократичні методи роботи апарату суспільства були малоефективні, гасла і заклики населення до тверезості не працювали. Починаючи з 1987 р., ряди товариств боротьби за тверезість стали скорочуватися, і вони почали втрачати ініціативу. Всі спроби пожвавити їх діяльність не дали очікуваних результатів. Дефіцит бюджету, а потім інфляція призвели до згорання останньої антиалкогольної кампанії [2].

Отже, досвід проведення кампаній свідчить, що боротьба з пияцтвом і алкоголізмом у 60-90-і рр. ХХ ст. велася без необхідної організованості і послідовності. На жаль, до 1987 р. не вдалося прискорити прийняття та забезпечити послідовну реалізацію загальносоюзної комплексної програми профілактики щодо подолання пияцтва і алкоголізму.

Аналіз антиалкогольного законодавства цих років свідчить про пріоритет в основному адміністративно-заборонних заходів і заходів примусового характеру, які давали лише короточасний успіх, в той час як суспільство в цілому залишилося осторонь від антиалкогольного руху. Досвід минулого показав, що боротьба з цими явищами не повинна зводитися до одноразових акцій, а мати тривалу системну роботу, як держави, так і громадських організацій, спрямовану на виховання тверезого здорового способу життя, і, в першу чергу, морально і фізично здорового покоління.

Список використаних джерел:

1. Латиш Ю. Антиалкогольна кампанія в УРСР на початку Перебудови: Питання історії України. Чернівці, 2010. Т. 13. С. 76–80.
2. Левчук Н. Демографічні наслідки зловживання алкоголем в Україні. – Київ, 2005. – № 1. – С. 46–56.
3. Медико-соціальні аспекти вживання алкоголю населенням та стратегії протидії / Т. С. Грузева, В. А. Дуфинець, В. Б. Замкевич та ін. : Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2015 рік / за ред. В. В. Шафранського. Київ, 2016. С. 118–127.
4. Струмилин С.Г., Сонин М.Я. Алкогольные потери и борьба с ними. Экономика и организация промышленного производства. – СССР, 1974. – № 4. – С. 36–46.
5. Шаповал Ю.І. М.С.Хрущов на Україні. – Київ, 1990. – 48 с.

Юхименко Н.О.

старший науковий співробітник

Музею пам'яті Поліського району,

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ ПАМ'ЯТІ ПОЛІСЬКОГО РАЙОНУ В ПЕРЕЯСЛАВІ

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції, що сталася 26 квітня 1986 року, увійшла в історію України як одна з найтяжчих трагедій ХХ століття. Вона забрала тисячі життів, змінила мільйони доль, залишила нездійсненими мрії та сподівання.

В результаті аварії було повністю зруйновано атомний реактор, а в повітря потрапила велика кількість радіоактивних речовин, зокрема, ізотопів урану, плутонію, йоду-131, цезію-134, цезію-137, стронцію-90.

Радіоактивна хмара накрила території України, Білорусі, Росії, Швеції, Австрії, Норвегії, Німеччини, Фінляндії, Греції, Румунії, Словенії, Литви, Латвії. За Міжнародною шкалою ядерних подій (INES) цю аварію класифікували за найвищим – сьомим рівнем небезпеки.

Внаслідок аварії значного радіаційного забруднення зазнав Поліський район Київської області. Жителів з населених пунктів району та із смт Поліське повністю відселили. Щоб зберегти пам'ять про покинутий край, група поліщуків-переселенців вирішила створити «Музей пам'яті Поліського району» в системі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в місті Переяславі Київської області.

Втілювати у життя ідею створення музею став Андрієвський Броніслав Адамович, полковник міліції у відставці, ліквідатор аварії на ЧАЕС першої категорії. Протягом 1975–1995 років він був начальником Поліського РВВС Київської області, а з 2001 року очолював музей історії органів внутрішніх справ Київщини в місті Переяславі.

Ініціативу створення музею підтримали колишні жителі Поліського району: Пироговський О. Ю., Безверхий В. І., Братко В. І., Гаращенко П. І., Гончаренко О. М., Швець В. П., Харченко М. В., Клоченко Г. П. У 2002 р. вони об'єдналися в Київське обласне товариство «Поліське земляцтво», яке було зареєстровано в Київському обласному управлінні юстиції.

У 2002 році в Поліському було знайдено типовий для етнографічної зони Полісся у 60–70 років ХХ століття будинок, де можна було б

працювати і приймати відвідувачів, а в 2003 році його перевезено та встановлено на території музею просто неба.

Урочисте відкриття музею відбулося 24 квітня 2004 року. Із семи експозиційних залів діяло три.

На даний час музей має сім залів, експозиції яких розповідають про природу поліського краю в доаварійний період, про те, що сталося з цією природою, населеними пунктами та людьми, які там проживали, про рівні радіоактивного забруднення. Широко представлені виселені населені пункти, підприємства, установи та організації Поліського району. Експонується велика кількість фотодокументальних матеріалів, які висвітлюють різні події з життя людей, господарську діяльність, роботу колишніх підприємств, установ та організацій, що діяли в смт Поліське та Поліському районі. Показані етнографічні матеріали: речі домашнього вжитку, предмети побуту, знаряддя праці, зразки поліського одягу.

Музей проводить науково-дослідницьку, виставкову, експозиційну, масову та експедиційну роботу. Постійно здійснюється збір, вивчення, популяризація матеріалів, що стосуються матеріальної і духової культури Поліського району, участі жителів району в ліквідації аварії, наслідків аварії для життєдіяльності та господарювання людини в зоні радіоактивного забруднення, історії і соціально-економічного розвитку окремих населених пунктів, жителі яких були виселені в 1986–1997 роках, підприємств і організацій, які через аварію припинили свою діяльність, адаптації поліщуків-переселенців на нових місцях проживання та особливостей їх культурно-побутового середовища.

Одним із шляхів поповнення музейної збірки є експедиційна робота. Одноденні виїзди здійснювались в населені пункти де проживають переселенці з Поліського району. Зібрані під час експедицій матеріали були використані для написання наукових статей: «Проблеми соціально-психологічної адаптації поліщуків переселенців» [3], «Соціальні проблеми поліщуків-переселенців» [4], «Життєвий і творчий шлях В. Б. Кленца в контексті розгляду історії повсякденності» [2], «Усні свідчення та спогади як джерело дослідження поминальних мотивів в календарно-побутовій обрядовості поліщуків» [6], «Традиції випікання хліба на Поліссі» [5].

Важливим напрямком роботи музею є виставкова діяльність. За матеріалами наданими переселенцями були створені виставки «Музею пам'яті Поліського району 5 років» (2009 рік), «Чорнобильська катастрофа в Україні» (2010 рік), «Ніжність і біль Володимира Кленца» (2011 рік), «Батьківська покинута земля» (2013 рік).

Протягом 2014–2018 років в музеї були проведені виставки присвячені традиційному одягу українців із фондової збірки НІЕЗ

«Переяслав»: «Втрачений світ – біль і гордість», «Традиційний жіночий одяг Полісся кінця XIX – другої половини XX століття», «Вишиванка з минулого», «Традиційний жіночий одяг кінця XIX – першої половини XX століття», «Одяг предків», «Традиційний чоловічий одяг кінця XIX – першої половини XX століття». За матеріалами цих виставок був створений каталог «Традиційний натільний одяг українців із фондової збірки НІЕЗ «Переяслав», авторами-упорядниками якого є М. Бондаренко, С. Вовкодав, Н. Юхименко [1].

З метою популяризації музею було видано набір листівок «Музей пам'яті Поліського району» (2014 рік), брошуру «Відгуки про Музей пам'яті Поліського району» (2017 рік), путівник «Музей пам'яті Поліського району» (2019 рік) та створено відеофільм «Пам'ять про Поліський край» (2015 рік), промо відео «Музей пам'яті Поліського району» (2018 рік).

У 2009 році музей став дипломантом Першого Всеукраїнського конкурсу на кращий громадський музей, який проводила Національна спілка краєзнавців спільно з Міністерством культури і туризму України та Міністерством освіти і науки України.

Музей є місцем традиційних зустрічей колишніх жителів Поліського району напередодні річниці Чорнобильської катастрофи.

Товариство «Поліське земляцтво» та небайдужі поліщуки постійно опікуються музеєм, який зберігає пам'ять про рідний поліський край.

Список використаних джерел:

1. Традиційний натільний одяг українців кінця XIX – третьої чверті XX ст. За матеріалами виставок 2014–2018 років. Каталог / Автори-упорядники: М. Бондаренко, С. Вовкодав, Н. Юхименко. – К.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2018. – 96 с.

2. Юхименко Н. О. Життєвий і творчий шлях В. Б. Кленца в контексті розгляду історії повсякденності / Н. О. Юхименко // Збірник матеріалів третьої Всеукраїнської наукової конференції «Людина у структурах повсякдення в історії України». – Луганськ, 2011. – С. 163–164.

3. Юхименко Н. О. Проблеми соціально-психологічної адаптації поліщуків-переселенців / Н. О. Юхименко // «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. Наук. конф., [м. Переяслав-Хмельницький], 5-6 жовт. 2012 р. / [упоряд.: О. М. Лукашевич, Т. Ю. Нагайко, В. В. Коцур]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 172–176.

4. Юхименко Н. О. Соціальні проблеми поліщуків-переселенців / Н.О. Юхименко // Матеріали X Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 131–132.

5. Юхименко Н. Традиції випікання хліба на Поліссі» / Н. Юхименко // Краєзнавство Переяславщини: дослідження, проблеми, статті: Матеріали круглого столу, 16 жовт. 2015 р., м. Переяслав-Хмельницький / [Редкол.: О. В. Колибенко та ін., упоряд. Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2016. – С. 145–150.

6. Юхименко Н. О. Усні свідчення та спогади як джерело дослідження поминальних мотивів у календарно-побутовій обрядовості поліщуків / Н.О. Юхименко // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Комунікативні горизонти усної історії» / [Упорядники: Г. Г. Грінченко, Т. Ю. Нагайко]. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 212–217.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Джиги Г.М.

викладач вищої категорії,

Тульчинський фаховий коледж культури

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

На сучасному етапі соціокультурна діяльність є ваговою складовою культурного життя українського суспільства, що охоплює широке коло існуючих в суспільстві не лише культурних, але й соціальних відносин, зв'язків та основних елементів розвитку нової культурної політики країни.

Переважна більшість соціологів і культурологів вважає стержнем і ядром культури систему цінностей і норм. Соціологія культури має свою розгалужену систему понять і категорій. У цьому контексті соціологія культури визначається як певна система важливих для людини смислових комплексів-цінностей, які здатні виступати регулятивними принципами індивідуальної та групової поведінки в культурному середовищі людини.

Соціокультурні зразки поведінки закріплені в обрядах, звичаях і традиціях.

Обряди-сукупність стереотипних колективних дій, що втілюють у собі ті чи інші соціальні ідеї, уявлення, норми й цінності. Звичаї – це неписані правила поведінки. Традиції функціонують у всіх соціальних системах, будучи необхідною умовою їх життєдіяльності і є елементами соціокультурної спадщини, котрі передаються з покоління в покоління.

Існує суспільна думка, що саме українське село є осередком збереження традиційних культурних цінностей народу. Проте однією з гострих проблем сучасної соціології культури є проблема села як складової галузевої соціології села. Оскільки вона пов'язана з усією системою змін у суспільстві (спосіб життя, міграція, урбанізація, соціально-культурна диференціація, збереження автентичності національної культури та ін.) то значна частина її соціокультурної проблеми розглядається на стику таких галузей як етносоціокультурологія, соціологія міграцій і професій, соціологія способу життя та ін.

Сьогодні проблеми культури українського села слід розглядати в контексті тих змін, що відбуваються в українському суспільстві.

В Україні складається нова соціальна реальність, яка не тільки створює соціокультурну ситуацію, а й породжує нову культурну реальність й нові відносини між суб'єктами, новий зміст, нові пріоритети.

Нова культурна реальність породжує нові умови розвитку культури: принципові зміни в системі цінностей, норм і принципів функціонування культурного життя, урізноманітнення культурних потреб та засобів їх задоволення.

Однак сьогодні культурні надбання країни залишаються ще малодоступними для багатьох людей у зв'язку з їх низькою соціально-культурною активністю, що вимагає підвищення рівня людського капіталу, вдосконалення системи культурно-освітньої діяльності. Під час трансформаційних процесів в суспільстві з'явилися не тільки нові відносини між суб'єктами і закладами культури, а й новий зміст їх діяльності, нові пріоритети, а також відбулись значні зміни в системі цінностей, норм і принципів культурного життя. Слід відмітити, що в ринкових умовах господарювання вкрай важливими виступають такі ознаки культурного середовища як його культурна привабливість та соціально-культурна активність населення. Також на розвиток соціокультурної діяльності впливають і економічні фактори (сума витрат на сферу культури).

Рівень життя сільського населення на сьогодні в Україні характеризується незадовільним станом соціокультурного розвитку. Заклади соціальної інфраструктури, які ще не так давно слугували центром публічного життя, зараз знаходяться вкрай тяжкому стані та не виконують покладених на них функцій. Криза діяльності закладів культури пояснюється недостатньою їх адаптацією до сучасних вимог суспільства та невикористання усього наявного потенціалу.

В ході децентралізації повноваження по утриманню сільських закладів культури лягли на плечі об'єднаних громад (ОТГ). Жодні механізми державної підтримки в цьому сенсі не були передбачені. В сільських закладах культури і раніше було багато проблем, а сьогодні ситуація стає критичною.

Більшість сільських закладів культури клубного типу не ремонтувалась роками, потребують встановлення систем опалення та водопостачання, не оновлювались обладнання та апаратура. Субвенції, що отримали громади в рамках реформи не завжди використовувалися по цільовому призначенню. Низька заробітна плата та відсутність професійних перспектив в сільській місцевості не сприяє залученню фахівців до роботи на посадах у сфері культури. Саме тому сьогодні виникла необхідність трансформації сільських закладів культури в осередки громадської активності. Проведене експертами дослідження з проблем у роботі закладів культури показало, що провідне місце мають займати потреби морального оздоровлення і

розвитку людей, далі художньо-естетичні потреби та потреби спілкування, а також культурно-етнічні, громадсько-політичні та релігійні потреби. Сучасне українське село має багато гострих соціально-економічних та соціально-культурних проблем. Подальший розвиток таких процесів в майбутньому може призвести до поглиблення соціальних проблем суспільства в цілому. Сьогодні суспільство, галузь культури та соціальні відносини перебувають в складних взаємостосунках. Особливого значення набуває вивчення тенденцій розвитку соціокультурної діяльності. Використання наукових здобутків класичної соціології, в тому числі ідеї О. Конта щодо розгляду суспільства з точки зору соціальної статистики та соціальної динаміки, допоможе в розробці нової методології соціології культури, сприятиме глибинному дослідженню аспектів соціокультурного життя жителів сільської місцевості. Серед попередніх досліджень, проведених експертами сільські жителі мають потребу в окремих закладах культури або ж базових формах дозвілля: кафе-клуби, спортивно-оздоровчі клуби і тп. Таким чином, в свідомості населення поступово складається універсальна модель закладу, що відповідає іманентній природі культури. Крім цього в оцінці експертів прослідковується дві нові організаційні форми: дитячі центри естетичного виховання та центри розвитку фольклору, що підтверджує думку про збереження в сільській місцевості народного мистецтва, мистецької домінанти гуманізації дозвілля зокрема та культури в цілому.

Зміни, що відбуваються в соціокультурному середовищі села – доступ до всесвітньої мережі Інтернет вимагають від працівників культури інноваційних підходів, оновлення змісту і форм соціокультурної діяльності.

Вирішення, хоча б в певній мірі, проблем соціокультурного розвитку сільських мешканців, сприятиме збереженню та розвитку закладів культури в сільській місцевості, запобіганню відтоку працездатного населення, особливо молоді.

Список використаних джерел:

1. Соціологія культури: навч. посібник / за ред.. О.М. Семашка і В.М. Пічі. – Львів, 2003. – 334 с.
2. Ковальчук Т.І. Соціальна робота ц сфері дозвілля: підручник / Т.І. Ковальчук; за науковою редакцією професора І.П. Ковальчука. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – 519 с.
3. Укр. народознавство: навч. посібник / за ред. С.П. Павлюка, Г.И. Гориня. – Львів.: Фенікс, 1994. – 568 с.
4. Практикум з соціології: навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / за ред. В.М. Пічі. – 2-ге вид. стереот. – Львів: «Моноліт плюс», 2004. – 369 с.
5. Цимбалюк Н.М. Соціологія дозвілля: навч. посібник. – Київ, 2001. – 180 с.

Червінська Л.І.

кандидат мистецтвознавства,

Київський національний університет культури і мистецтв

ІВЕНТИ ІНСТИТУЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сьогоднішній день виняткову актуальність набуває проблематика забезпечення ефективного розвитку івент-менеджменту. Сьогоднішня івент-індустрія доволі стрімко поглиблюється у вітчизняних умовах, відтак можна відчувати брак висококваліфікованих управлінців. Наприклад, похвальна практика науковців Великобританії стосовно запровадження івент-менеджменту виступає найбільш поширеною на світовій арені та вимагає відображення у вітчизняній науковій сфері. Варто зазначити, що з року в рік збільшується кількість інституцій публічного управління, які апелюють до принципів івент-менеджменту. На думку провідних науковців, івент-менеджмент є одним із інструментів розвитку громадянського суспільства, який на даному етапі розвитку управлінської системи удосконалюється доволі швидкими темпами не лише в Україні, але й у світі загалом.

Івенти інституцій публічного управління, які постійно виступали невід'ємним елементом PR-кампаній, на даний час вийшов за межі інформативної функції стосовно споживачів та виокремлений в незалежний вид діяльності. Організація та проведення івент-заходів виступали невід'ємним елементом суспільної життєдіяльності на всіх стадіях його розвитку. Через це, можна стверджувати, що діяльність, пов'язана із проведенням івент-заходів інституціями публічного управління, є один із інструментів розвитку громадянського суспільства.

Дж. Голдблатт дає таке визначення event-заходу, як «...унікальний проміжок часу, що проводиться з використанням ритуалів і церемоній для задоволення особливих потреб людей» [1], О. Шумович розглядає event-захід як «вид людської діяльності, що передбачає зустрічі, взаємодію різних категорій людей, є обмеженим за часом і пов'язаний із реалізацією будь-яких спільних цілей» [2]. У. Хальцбаур під event-заходами розуміє «виняткові події – комерційно значущі явища, засоби підприємницької комунікації, активізації цільових груп, які орієнтовані на емоційне сприйняття учасниками і неповторні за суттю, унікальні у своєму роді» [3].

Термін івент передбачає проведення не лише події, заходу, певної церемонії тощо, а передусім складається із чітких смислових аспектів з метою здійснення сприятливого впливу, особливої події, одержання довгоочікуваної результативності проведеного заходу. Вище наведене має на меті створення заходу, який би передусім на думку його учасників вважався особливою, цілком унікальною, певним чином рідкісною подією. Іншими словами, під терміном «івент-захід» слід вважати заплановану подію соціально-суспільного характеру, яка відбувається протягом певного проміжку часу з чітко визначеною метою та володіє чітким резонансом для всього громадянського суспільства.

На основі вище зазначеного можна дійти висновку, що під терміном івент-заходи інституцій публічного управління під розуміти проведення певної події чи їх сукупності, організація яких має на меті просування адміністративних послуг. Основна характерна риса івент-заходів, які здійснюють інституції публічного управління полягає у їх винятковості, унікальності, а також у здійсненні позитивного впливу на громадянське суспільства викликаючи у нього певні емоції.

Варто наголосити на тому, що діяльність, пов'язана із проведенням івент-заходів інституціями публічного управління є однієї сторони виступають своєрідним видом інтегрованої маркетингової комунікації, який передбачає проведення певного комплексу заходів, орієнтованих на просування публічних послуг у внутрішній і/або зовнішній маркетинговій сфері за рахунок організації спеціальних івентів. В той же час, з іншої сторони, на сьогоднішній день є доволі розповсюджена сфера послуг, пов'язаних із організацією проведення спеціальних івентів.

За типом event-заходи поділяють на:

- ділові: форуми, конгреси, з'їзди;
- навчальні, освітні: семінари, конференції, тренінги;
- розважальні: корпоративні свята, заходи для розвитку командного духу;
- урочисті заходи: церемонії, нагородження, святкування пам'ятних дат;
- благодійні заходи: благодійні обіди, бали, акції по збиранню коштів;
- масові: міські свята, фестивалі, карнавали, релігійні свята, виставки, ярмарки, концерти;
- спортивні заходи: змагання різного рівня;
- політичні: прес-конференції, саміти, прийом VIP-гостей, виїзні заходи, презентації [4].

У процесі здійснення своєї діяльності не лише інституції публічного управління, але й громадські організації використовують різноманітні технології івент-менеджменту. Високий рівень ефективності використання івентів в якості головного комунікаційного каналу між органами публічної влади та суспільством обумовлений тим, що подібний комунікаційний процес включає в себе усі типові елементи,

якими володіє кожний комунікативний процес. У межах даного процесу суб'єктом виступають публічні владні органи, які передають інформаційні дані (формальні та неформальні, в усній або письмовій формі), а об'єктом – громадянське суспільство. Основна мета діяльності інституцій публічного управління полягає у донесенні свого меседжу до засобів масової інформації, які виступають головним комунікаційним каналом між органами публічної влади та суспільством та здійснюють суттєвий вплив на громадянське суспільство.

З урахуванням наведених нами аргументів, досить неважко зробити висновок щодо релаксаційного потенціалу спеціальних подій як інструменту сучасних маркетингових технологій в публічному управлінні:

- спеціальна подія як особливе неповсякденне явище людського буття завжди має певну сакральну символічну основу, яка сприймається людьми як соціальна або надсоціальна цінність. Будучи по суті проявом шанування певної цінності, спеціальна подія вимагає особливої регламентації в режимі дозвілля і вільного часу, а також у режимі емоційної піднесеності, що є суттєвим чинником формування її релаксаційного ефекту.

- релаксаційний ефект за допомогою спеціальної події досягається двома протилежними шляхами: з одного боку, накопичене індивідуальне і соціальне напруження знімається під час події особливим характером толерантних і альтруїстичних комунікацій, які народжують у людей відчуття благополуччя, безпеки та соціального комфорту; а з іншого боку, зняття напруги може досягатися шляхом цілком усвідомленого тимчасового порушення існуючих норм, які вкоренилися у свідомості споживача і зазнають змін у процесі практики споживання культурного продукту [5].

Таким чином, задля забезпечення покращення якості діяльності, пов'язана із проведенням івент-заходів інституціями публічного управління потрібно здійснити ряд завдань, пов'язаних із:

- інтеграцією основних теоретико-методологічних основ івент-менеджменту у публічну сферу;

- створенням відокремленого підрозділу івент-менеджменту в місцевих органах влади задля покращення відвідуваності громадянами спеціальних заходів;

- формуванням передумов для забезпечення ефективної організації та проведення івент-заходів як проекту (терміни планування; формат звіту; побажання до використання певних технологій та роботи із засобами масової інформації);

- забезпеченням соціальної або економічної ефективності від проведених івент-заходів, а також із встановленням параметрів окупності подібних заходів;
- переглядом переліку івент-заходів, які проводять інституції публічного управління задля його удосконалення та оптимізації зважаючи на доречність та рентабельність подібних заходів;
- стимулюванні розвитку супутніх сфер івент-менеджменту;
- стимулюванням покращення інфраструктурного забезпечення тощо.

Список використаних джерел:

1. Goldblatt J. *Special Events. A new generation and the next frontier*: ed. a 6-th, Hoboken: John Wiley and Sons, 2010. 535 p.
2. Шумович А.В. *Великолепные мероприятия. Технологии и практика event-management*. Москва, 2009. 336 с.
3. Хальцбаур У., Йеттингер Э., Кнаузе Б., Мозер Р., Целлер М. *Event-менеджмент* / Пер. с нем. Т. Фоминой. Москва, 2007. 384 с.
4. Дьяченко Ю.В., Седікова І.А., Бондар В.А. Event-менеджмент як складник інформаційно-комунікаційних технологій у публічному управлінні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2020. Т. 31(70). Вип. 6. С. 39–44.
5. Архипенко С.В., Полякова В.Я., Орлов В.В. Аналіз соціально-економічних детермінант розвитку родієвого менеджменту в публічному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1032>

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Габрук М.В.

курсант,

Науковий керівник: Гіденко Є.С.

викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЗГЛЯД РІВНЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Постійна взаємодія між поліцією та громадськістю, розуміння потреб та проблем населення, не орієнтація на каральні заходи, а на профілактичну роботу – допомагає запобігати злочинам. Після проведення реформ у системі МВС України, було звернено увагу на дотриманні інтересів громадян, що сформулювало оновлений підхід поліції до народу на основі результатів рівня довіри населення.

Звідси, рівень довіри населення – це певний показник, за допомогою якого працівники Національної поліції України можуть побачити, які у населення є претензії до роботи органів системи МВС, які їм надаються пропозиції для успішного виконання своїх службових повноважень та інше. Сама процедура визначення рівня довіри населення до поліції полягає у проведенні соціальних опитувань, котрі побудовані на низці питань стосовно роботи правоохоронних органів та інших органів законодавчої та виконавчої влади.

Відсилаючись до законодавчої бази, варто звернути увагу на те, що у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція співпрацює із населенням на засадах партнерства. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1]. Ми вважаємо, що дане явище позитивно впливає на поліцейську діяльність у сфері запобігання та попередження різних видів правопорушень, а також партнерство може зміцнити та збільшити рівень довіри населення до поліції.

Нещодавно у Києві відбулося опитування населення з метою отримання статистичних даних рівня довіри населення не лише до поліції, але й до інших органів влади. За результатами опитування центру «Соціальний моніторинг», представлені на прес-конференції в

агентстві «Інтерфакс-Україна», позитивний баланс довіри отримали ветерани АТО – 43,9%, волонтери – 41,7%, ЗСУ – 37,5%, лікарі – 33%. В свою чергу, рівень довіри до поліції на сьогодні становить 36% [2].

Якщо порівнювати дані, котрі висвітлені у єдиному порталі органів системи МВС України від 21.07.2020, то за 2020 рік рівень довіри населення до поліції зазнав зросту. Результати свідчать, що 65% населення вважає Україну безпечним місцем для проживання, 82% – свій населений пункт та 87% громадян окреслює своє найближче середовище проживання (група) безпечною. Варто зазначити, що такий показник визначений в умовах триваючої збройної агресії, пандемії COVID 19 та її наслідків.

Якщо порівнювати результати МВС із минулим 2019 роком, під час підбиття підсумків роботи за вказаний рік, голова Національної поліції України Ігор Клименко зазначив, що у цьому році рівень довіри до поліції склав 48% [3].

Отже, на основі проаналізованого нами матеріалу, ми можемо стверджувати, що на сьогодні варто проводити постійні соціальні опитування з метою визначення точного показника рівня довіри населення до працівників поліції, що відіграє одну із найважливіших ролей у професійному виконанні поліцейського своїх службових обов'язків. Дійсно, важливо мати можливість легко знайти спільну мову з населенням, незалежно від соціального статусу, віку чи інших особливостей. Тільки спільні дії поліції та населення зможуть вирішити низку проблем, котрі пов'язані зі зменшення злочинності в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 22.10.2020 № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2. Інформаційне агентство Interfax – Україна. *Найбільше українці довіряють ветеранам АТО, волонтерам, армії та лікарям – опитування*. Відомості від 30.11.2020. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/706776.html>

3.Єдиний портал органів системи МВС України. У 2020 році зріс рівень довіри населення до МВС: презентація результатів дослідження щодо сприйняття та оцінки внутрішньої безпеки в Україні. Відомості від 21.07.2020. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/32738_U_2020_roci_zris_riven_doviri_naselennya_do_MVS_prezentaciya_rezultativ_doslidzhennya_shchodo_spriynyattya_ta_ocinki_vnutrishnoi_bezpeki_v_Ukraini.htm

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Белік О.А.

*вчитель історії вищої категорії,
Економіко-гуманітарний ліцей № 8 імені Василя Стуса,
м. Краматорськ*

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ

Національна ідея – потужна націотворча сила, основа сутності самої нації, стрижень її самобутності, неповторності, унікальності; важливий компонент процесу державотворення, своєрідний продукт колективної свідомості. Це система координат, яка через історичну пам'ять дозволяє зорієнтуватися в минулому, усвідомити сучасність і бути дороговказом на майбутнє. Вона здатна стати потужною консолідуючою силою суспільства, а може розірвати соціум на антагоністичні угруповання, виступаючи руйнівною дестабілізуючою силою. На прикладах минулого і сучасності ми неодноразово пересвідчуємося, що відсутність потужної консолідуючої націю ідеї несе небезпеку втрати незалежності. Як у добу Руїни XVII ст., у період української національної революції 1917–1921 рр., під час Другої світової війни, так і сьогодні українське суспільство глибоко розколоте ідейно. З огляду на це, вивчення стану сучасної української національної ідеї набуває особливої актуальності.

Усвідомлення самобутності, спільного минулого об'єднувало українців розчленованих кордонами протягом століть. А зараз, коли ми живемо в межах однієї держави, нас розділяє різне розуміння минулого. Нашу історичну пам'ять розколює потужний вплив історичних стереотипів, які склалися ще за імперських та радянських часів, а сьогодні активно підтримуються ЗМІ та інтернет-ресурсами, науковою та популярною російською літературою, певними політичними силами в самій Україні, і часто використовується для поширення сепаратистських настроїв. Минуле стає інструментом політичних маніпуляцій, засобом суспільної дезінтеграції: провокує в суспільстві ворожнечу, породжує проблему згуртованої національної ідентичності, яка є підґрунтям стабільної демократичної держави; виступає чинником послаблення національної ідеї. Держава вживає заходів для подолання конфлікту історичної пам'яті: діє Український інститут національної пам'яті, який провів колосальну роботу з викриття злочинів радянської влади доби громадянської та Другої світової війн, голодомору, масових репресій.

Ця копітка робота сприяє позитивним змінам історичної свідомості українців. Однак, прийняття Верховною Радою України у квітні 2015 року пакету декомунізаційних законів викликає багато зауважень. В суспільстві ці закони сприймають неоднозначно, часом як такі, що утруднюють пошук соціального компромісу [3]. Значна частина громадян старшого покоління не готова засудити радянський тоталітарний режим. Вони порівнюють рівень життя, соціальної захищеності, доступності медичних послуг, можливості самореалізації за радянських часів і в незалежній Україні і часто ностальгують за минулим. Однією з головних предметів суперечок залишається діяльність ОУН-УПА. Це унеможливує «єдино правильне» з точки зору влади сприйняття минулого, люди схильні інтерпретувати його через власний життєвий досвід. Дослідниця Оксана Шевель у статті «Чи є вихід? Війни пам'яті у пострадянській Україні в порівняльній перспективі» вказує, що декомунізаційний пакет законів, попри значні регіональні відмінності, спрямований на встановлення уніфікованого режиму пам'яті в Україні, що ці закони не відповідають європейському підходу до суперечливої історії. Авторка пропонує використати ефективний досвід постфранкістської Іспанії – формувати у суспільстві багатоопорний режим пам'яті, де мирно співіснують різні інтерпретації минулого [6]. Щоб успішно будувати Україну, нам потрібно навчитися чути, поважати, розуміти, а не непримиренно ворогувати, ненавидіти, звинувачувати один одного. На континенті зуміли порозумітися здавалося б непримиренні вороги, між якими менше, ніж за сторіччя сталося три кровопролитні війни: французи і німці і покласти початок об'єднаній і успішній Європі. А єдиний народ українці замість об'єднатися навколо ідеї розбудови процвітаючої, демократичної батьківщини воюють на полі історичної пам'яті. Масла у вогонь весь час підливають політики – неспроможні об'єднати суспільство успішною стратегією розвитку держави, боротьбою з корупцією, олігархією, подоланням бідності – вони часто апелюють до минулого мовою ненависті, штучно і свідомо розпалюючи ворожнечу у суспільстві, позбавляючи тим самим привабливості українську національну ідею. Політикам варто заборонити спекулювати на дражливих темах минулого, культивувати в суспільстві ненависть. Зобов'язати їх бути виваженими, толерантними, об'єднувати суспільство усвідомленням складності і суперечливості нашого історичного поступу.

По різному оцінюючи минуле, непримиренно конфліктуючи на ґрунті історичної пам'яті, українці діаметрально протилежно бачать і майбутнє. Одні у складі СНД, СЕП чи якоїсь іншої наддержавної структури наступниці СРСР, при цьому покійно сприймаючи перспективу поширення в Україні авторитаризму, чи, навіть, диктатури.

Інші – в об'єднаній демократичній Європі. З анексією Криму та розв'язуванням війни на Донбасі, створенням маріонеткових ДНР та ЛНР привабливість партнерства з Російською Федерацією упала [1]. Натомість, стабільно високою є кількість прихильників членства нашої держави у ЄС, зростає привабливість членства в НАТО [4].

Позитивні зрушення пояснюються не лише агресивною політикою Росії, а й підписанням 2014 року Угоди про асоціацію з Євросоюзом, наданням Україні безвізового режиму 2017 року, підтримкою Північноатлантичним Союзом України навесні 2021 року в умовах загрози відкритої агресії Росії, а також цілеспрямованими заходами української влади – набуттям чинності у лютому 2019 закону, яким закріплено в Конституції курс на членство в ЄС і НАТО, у вересні 2020 р. Україна офіційно, на рівні Уряду, долучилася до процесу формування нової стратегічної концепції Альянсу «НАТО 2030» [3, с. 15]. Напевне, знизити напругу у визначенні стратегічних зовнішньополітичних партнерів допоміг би Всеукраїнський референдум, який би назавжди поставив крапку у коливаннях політичної еліти між Європою і Росією.

Висловлюється думка, що українська національна ідея слабка. Підстави так вважати дає не лише конфронтація на ґрунті історичної пам'яті, напрямків зовнішньополітичної інтеграції, а й реальна соціально-економічна та внутрішньополітична ситуація в країні. У першу чергу це різюча відмінність між очікуваннями українців та реальним життям. За 30 років суспільство втомилосся сподіватися і розчаруватися у здатності політичної еліти реалізувати базові принципи української національної ідеї. Які ці принципи? Вочевидь, у 1991 році на Всеукраїнському референдумі за незалежність України, кожен громадянин голосував за українську національну ідею: державу з розвиненою економікою, соціально орієнтовану, правову, демократичну, в якій би рівною мірою були захищені національні права всіх народів, в якій би кожен почував себе вільно і гідно. Тобто є базові цілі і цінності, які об'єднували і продовжують об'єднувати більшість українського суспільства. Вони – основа української національної ідеї. Їх не заперечує жодна політична сила, декларуючи відданість їм щоразу під час виборчих перегонів. Як зазначає координатор експертних груп Економічної експертної платформи Олег Гетман: «Україна є однією з найбільших за територією та кількістю населення держав Європи, але також однією з найбідніших. ... нам не вдалося реалізувати потенціал у природних ресурсах, географічному положенні та якості людського капіталу» [2]. Рівень соціальної захищеності вкрай низький. Про верховенство права тільки розмовляємо, на практиці маємо безкарність корумпованих чиновників, суддів, прокурорів. Чи стала Україна демократичною? Ні – купка олігархів використовує демократичні

інститути у власних цілях. За тридцять років незалежності не здійснено ефективною модернізації ні соціально-економічної, ні політичної сфер. Справжнім досягненням останніх років стала свобода слова. Але цього замало, щоб громадяни відчувати себе гідно, захищено і впевнено. У стані майже перманентної кризи виросло ціле покоління українців. Їхнє розуміння української національної ідеї майже теж саме, що й у 1991 році. Як вони почувають себе? Напевне, дійсність обурює, розчаровує. Українська національна ідея перетворюється на недосяжну примару. На жаль Центр Разумкова констатує неефективність дій влади і за минулий 2020 рік [5, с. 40]. Мільйони українців зневірившись, в успішності українського проекту полишають батьківщину. Інші живуть сподіваннями від виборів до виборів, що нарешті з'являться державні діячі з високим рівнем національної свідомості, громадянської відповідальності, патріотизму та професіоналізму спроможні розробити та реалізувати ефективну стратегію розбудови Української держави.

Нездатність держави Україна забезпечені базові потреби громадян: вирішити проблему трудової зайнятості, забезпечити умови для гідного рівня оплати праці та соціального захисту провокує у суспільстві відчуття безнадії, породжує гірку зневіру у власну державу, змушує шукати кращої долі за кордоном і часто знаходити її там. Цими реаліями вдало користується Росія, яка наполегливо поширює ідею, що без міцного союзу з нею проект успішної української держави не може бути реалізованим. Росія не обмежується тільки ідейною експансією. Намагаючись довести нездатність України бути успішною, дестабілізує внутрішньополітичну ситуацію аж до розпалювання збройного конфлікту. Тим самим Росія прагне в очач і самих українців і світової спільноти дискредитувати ідею української державності, показати її нежиттєздатність. Отже українська національна ідея, переживає серйозні внутрішні і зовнішні виклики. Відповіддю цим викликам може стати успішна розбудова сильної, самодостатньої української держави.

Отже, національної ідея як концентрований вираз національних цінностей показує наявність глибокого розколу в українському суспільстві навколо ключових подій минулого та перспектив майбутнього. Наповнити національну ідею конструктивізмом може політика національного примирення на ґрунті поліфонічної пам'яті, спрямування життєвого потенціалу нації на консолідацію зусиль в успішний розвиток. Силу і принадність національній ідеї здатна забезпечити успішна політика розбудови демократичної держави з дієвими громадянськими інститутами. Суспільство активніше об'єднуватиметься навколо ідеї євроінтеграції. Серед українців буде зростати усвідомлення ЄС, як символу добробуту та верховенства права, а НАТО – безпеки і стабільності. Конфронтація стосовно зовнішніх

орієнтирів та пріоритетів України буде зменшуватися. Балачки про слабкість української національної ідеї відіміруть самі собою, а сама ідея буде наповнюватися новими амбітними цілями. Отже сучасна національна ідея найбільше потребує успішної програми державотворення, здатної забезпечити громадянам гідне життя, впевненість у майбутньому, можливість пишатися не лише подіями минулого, а й сьогоденням. Ніщо не здатне так консолідувати ідейно розколоте українське суспільство, як реалізація вдалої стратегії розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Бурковський П. Скажи мені, хто твій союзник. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. 18 березня 2021. URL: <https://cutt.ly/rbQV701> (дата звернення: 05.05.2021).
2. Гетьман О. Національна економічна стратегія 2030 – переваги та недоліки документу. *Економічна правда*. 18 березня 2021. URL: <https://cutt.ly/HbQV9H0> (дата звернення: 05.05.2021).
3. Гранчак Т. «Декомунізацій ний пакет»: proetcontra. *Центр досліджень соціальних комунікацій НДУВ*. URL: <https://cutt.ly/EbQVZVy> (дата звернення: 05.05.2021).
4. Прес-релізи та звіти – Геополітичні орієнтації жителів України: лютий 2020. *Київський Міжнародний інститут соціології*. 01.04.2020. URL: <https://cutt.ly/SbQVww2> (дата звернення: 05.05.2021).
5. Україна 2020–2021: Невиправдані очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). Київ: Центр Разумкова, 2021. 304 с. URL: <https://cutt.ly/abQVNgt> (дата звернення: 05.05.2021).
6. Шевель О. Чи є вихід? Війни пам'яті у пострадянській Україні в порівняльній перспективі. *Україна Модерна*. 2020. № 28. URL: <https://cutt.ly/bbQVtLA> (дата звернення: 05.05.2021).

Зінченко О.І.

магістр,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ЗАГРОЗИ

Європейська стратегія безпеки була прийнята в грудні 2003 року і стала віхою на шляху розвитку зовнішньої політики і політики безпеки ЄС. Вперше за весь час в Європейському Союзі була вироблена спільна оцінка загрози і були визначені чіткі завдання в роботі по зміцненню інтересів безпеки ЄС, заснованих на наших ключових цінностях. Ніщо не описує наші сподівання краще, ніж назва цієї стратегії: Безпечна Європа в кращому світі – така кінцева мета вживаються нами дій.

ЕСБ виявила ряд загроз і проблем, які зачіпають інтереси нашої безпеки. Через п'ять років вони не зникли: деякі стали більш значними, і все складнішими. Поширення зброї масового ураження Поширення зброї як країнами, так і терористами визначено ЕСБ як «потенційно серйозна загроза безпеки ЄС». Цей ризик зріс за останні п'ять років, поставивши багатосторонні рамки під тиск. У той час як Лівія ліквідувала свою програму WMD, Ірану, а також Північної Кореї, лише потрібно завоювати довіру міжнародного співтовариства. Ймовірно відродження в прийдешніх десятиліттях потенційних військових ядерних держав створить проблеми для системи нерозповсюдження ядерної зброї, якщо не будуть вжито відповідних заходів щодо забезпечення безпеки. ЄС брав активну участь в багатосторонніх форумах, на підставі Стратегії WMD, прийнятої в 2003 році, і перебував під чолі міжнародних заходів щодо вирішення питання іранської ядерної програми.

Стратегія акцентує запобігання, за допомогою розробки угод ООН та багатосторонніх домовленостей, дій в якості основного джерела фінансування, а також роботи з третіми країнами і регіональними організаціями з метою зміцнення їх здатності запобігти поширенню зброї. Ми повинні продовжувати використовувати цей підхід, як в політичних, так і фінансових діях. надзвичайно важливим є успішний підсумок Конференції з перегляду Договору про нерозповсюдження ядерної зброї в 2010 році, покликаної посилити режим нерозповсюдження ядерної зброї.

Тероризм, в Європі і в усьому світі, залишається серйозною загрозою нашому житті. Напади сталися в Мадриді і Лондоні, інші були

попереджені, вітчизняні угруповання відіграють все більш серйозну роль на нашому континенті. організована злочинність продовжує загрожувати нашому суспільству, здійснюючи трафік наркотиків, людей і зброї, поряд з міжнародним шахрайством та легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом.

З 2003 року ЄС досяг прогресу в боротьбі з обома проблемами, прийнявши додаткові заходи всередині Союзу відповідно до Гаазької програмою 2004 року і нової Стратегією зовнішнього вимірювання юстиції та внутрішніх справ, прийнятої в 2005 році. Перераховані заходи полегшили розслідування за межами країн і координацію судового переслідування.

Стратегія ЄС щодо боротьби з тероризмом, також датується 2005 роком, заснована на дотриманні прав людини і міжнародного закону. вона збудована по чотирьох-цільовим принципам: запобігання радикалізації і рекрутування і стоять за ними факторів; захист потенційних мішеней; переслідування терористів; реагування на наслідки атаки. Державні дії мають центральне значення, і призначення Координатора по боротьбі з тероризмом стало важливим кроком вперед на європейському рівні.

Сучасні економіки в дуже великій мірі покладаються на критично важливу інфраструктуру, в тому числі транспорт, комунікації, енергетичні поставки, і крім того – Інтернет. Європейська Стратегія безпечного інформаційного суспільства, прийнята в 2006 році, звернена до боротьби з інтернет-злочинністю. Однак дії проти приватних і державних ІТ-систем в країнах-учасниках ЄС надали проблемі нового відтінку, продемонструвавши, що інтернет-злочинність є потенційним новим економічним, політичним і військовим зброєю.

Великомасштабна агресія проти будь-якого з держав-членів ЄС сьогодні неймовірна. Разом з тим, Європа стикається з новими загрозами, що носять більш диверсифікований, менш явний і менш передбачуваний характер.

Тероризм: Тероризм несе з собою загрозу людської життя; породжує величезні витрати; намагається підірвати відкритість і толерантність наших суспільств і являє собою дедалі зростаючу стратегічну загрозу для всієї Європи. Терористичні рухи мають все більш значними ресурсами, все кращою електронним зв'язком і не зупиняються перед безмежним насильством заради масового ураження людей. Новітня хвиля тероризму носить глобальний характер і тісно пов'язана з перейнятим насильством релігійним екстремізмом. Причини цього процесу комплексні. Це і натиск модернізації, і культурні, соціальні та політичні кризи, і відчуження молодого покоління, що живе в чужих йому іноземних суспільствах.

Цей феномен проявляється і в нашому суспільстві. Європа є як метою, так і базою такого тероризму: європейські стани були і залишаються метою терористичних актів. Основи логістики осередків Аль-Каїди виявлені в Об'єднаному Королівстві, Італії, Німеччині, Іспанії та Бельгії. без концертував європейської акції тут просто не обійтися. Розповсюдження зброї масового ураження (ЗМУ) є найбільш серйозною потенційною загрозою нашій безпеці. Режими міжнародних договорів і угоди про експортний контролі сприяли уповільненню процесу поширення і систем його доставки.

Прогрес в біологічних науках здатний підвищити в найближчі роки потенціал біологічного зброї; серйозну небезпеку становлять і можливим терактам з використанням хімічних та радіоактивних матеріалів. Додатковим фактором нестабільності і зростання потенційної небезпеки для Європи служить поширення ракетних технологій. Найстрашнішим є сценарій доступу терористичних груп до зброї масового ураження. В даному випадку невелика група людей може виявитися в стані завдати шкоди, масштаби якого колись були під силу лише цілим державам і арміям.

Регіональні конфлікти: Проблеми, аналогічні кашмірській, конфліктів в районі Великих озер, на Корейському півострові прямо або побічно зачіпають інтереси Європи, точно так само як і більш близькі до неї вогнища конфліктів, перш за все, близькосхідного. супроводжуються застосуванням насильства або зайшли в глухий кут конфлікти, постійно зберігаються у наших кордонів, є загрозою регіональної стабільності.

Вони руйнують людські життя, соціальну та фізичну інфраструктуру; вони несуть з собою загрозу меншин, підривають основні свободи і права людини. Конфлікт може привести до екстремізму, тероризму, провалу державності; він створює умови для формування організованої злочинності. Регіональна нестабільність здатна підіграти потреба до оволодіння зброєю масового ураження. Для того, щоб впоратися з найчастіше досить розмитими новими загрозами, найбільш практичним підходом представляється іноді звернення до коріння застарілих регіональних конфліктів.

Недієздатність держав: Погане державне управління (засилля корупції, зловживань владою, слабкі державні інститути, повна безконтрольність) і громадянські конфлікти розкладають держави зсередини. У ряді випадків це призвело до повного розвалу державних інститутів. Найбільш відомими прикладами з новітньої історії є Сомалі, Ліберія і Афганістан в роки правління талібів. крах державності може бути пов'язаний з такими явними погрозами, як організована злочинність чи тероризм і є тривожним феноменом, який підриває світової державний порядок, що підсилює регіональну нестабільність.

Організована злочинність: Європа є пріоритетною метою для організованої злочинності. Ця внутрішня загроза нашої безпеки має важливу зовнішню складову: транскордонний трафік наркотиків, жінок, нелегальних мігрантів і зброї в значній мірі – справа рук злочинних угруповань. Можлива і їх зв'язок з тероризмом. Такі форми злочинності найчастіше пов'язані зі слабкістю або безсиллям держави. У ряді країн, де виробляються наркотики, доходи від наркобізнесу прискорили процес розвалу державних структур. В інших куточках світу конфлікти підігруються прибутком від торгівлі дорогоцінними каменями, деревиною, дрібним зброєю. Вся ця діяльність підриває законність, весь громадський уклад в цілому. В екстремальних випадках організована злочинність може взяти гору над самою державою. 90% героїну в Європі виготовлено з маку, що вирощується в Афганістані, де наркоторговці містять цілі приватні армії. збут основної частини наркотиків організований через злочинні мережі на Балканах, на рахунок яких також від 200 до 700 тисяч жінок-жертв світової секс-торгівлі.

Якщо підсумувати всі ці різні елементи – тероризм в поєднанні з безземним насильством, можливість володіння зброєю масового ураження, організована злочинність, ослаблення державних систем і приватизація насильства – цілком ймовірно, що ми дійсно можемо зіткнутися з досить радикальної загрозою.

Список використаних джерел:

1. Європейська стратегія безпеки. Безпечна Європа в кращому світі. Брюссель, 2010. URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568RUC.pdf)
2. Єдиний Європейський акт. Підписано в Люксембурзі 17 лютого 1986 р. URL: http://businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_33717.html
3. Данилов Д.А. Спільна зовнішня політика і політика безпеки // Європейський Союз: факти і коментарі. 2008. 52 с.
4. Журкин В. Європейська армія: поразки і перемоги. М. : Міжнародні відносини, 2012. 29 с.
5. Журкин В.В. Безпека Європи. М. : Весь світ, 2011. 751 с.
6. Бжезинський З. Вибір. Світовий панування чи глобальне лідерство.
3. Бжезинський. М. : Міжнародні відносини, 2005. 304 с.
7. Параг Ханна. Другий світ. М. : Європа, 2010. 616 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Яківчук А.О.

студентка;

Науковий керівник: Запорожцев Є.Г.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний морський університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Говорячи про поведінку підлітків, що порушує норми права, науковці вживають поняття «делінквентна», «злочинна» та «протиправна» поведінка. Так, О. Кочемировська та А. Гришко, говорячи про антисоціальну (девіантну) поведінку неповнолітніх, видокремлюють такі її види:

- а) позитивна (наприклад, творча обдарованість);
- б) негативна: аморальна (вчинки суперечать нормам моралі), протиправна або делінквентна (вчинки суперечать нормам права, окрім кримінального), злочинна або кримінальна (дії людини переступають норми кримінального законодавства) [4, с. 13].

За Т. Герасимовим, протиправна поведінка – така поведінка, що суперечить ustalеним у конкретному суспільстві юридичним нормам і передбачає певну міру покарання – адміністративну або кримінальну відповідальність [2, с. 367]. Злочин – соціальне явище, що характеризується антисуспільною спрямованістю і спричиняє руйнацію створюваних людьми умов життєдіяльності [2, с. 371].

Дослідники, практики звертають увагу на специфіку делінквентної, злочинної поведінки підлітків. Так, К. Ігошев, здійснюючи соціально-психологічний аналіз особистості неповнолітніх правопорушників [3, с. 13–18], зазначає, що злочинність неповнолітніх є однією із самостійних сторін такого складного явища, як загальна злочинність. Ця відносна самостійність проявляється у:

- а) своєрідності деяких причин злочинності;
- б) специфічній характеристиці динаміки злочинності неповнолітніх;
- в) особливостях особистісного аспекту, що зумовлені, насамперед своєрідністю прояву і розвитку деяких вікових рис, а також специфікою взаємодії особистості, яка формується, з оточуючим середовищем [6].

За появи у кримінальних групах зброї істотних змін набуває групова психологія: зростає почуття впевненості групи, підвищується її агресивність, від демонстрації своєї сили і наявної зброї група відразу переходить до її практичного застосування, чим пояснюється підвищена небезпека озброєних підліткових кримінальних груп. У групових сексуальних злочинах мотивація статевої потреби відходить на другий план, особливого значення набуває віковий мотив самоствердження, демонстрації своїх чоловічих можливостей, психічне зараження, наслідування більш досвідчених у сексуальному плані членів групи. На психологію підліткової злочинності усе більший вплив виявляє підліткова проституція і заняття підлітків сутенерством. Значну частку серед неповнолітніх складають особи з психічними аномаліями, із затримкою психічного розвитку [5, с. 119–120].

Т. Вісковатова виділяє такі типи делінквентності і деморалізації неповнолітнього:

- послідовно-криміногенний тип (злочин випливає із звичного стилю життя, зумовлений його специфічними поглядами, установками, орієнтаціями; такі підлітки самі формують злочинний досвід, досвід спілкування із судово-слідчими органами);

- ситуативно-криміногенний тип (злочин значною мірою зумовлений несприятливою ситуацією; підлітки такого типу, як правило, не усвідомлюють ситуації злочину, не є її ініціаторами, а здійснюють під впливом групи чи у стані алкогольного сп'яніння);

- ситуативний тип (характеризується незначною вираженістю негативної поведінки, злочин здійснюється під вирішальним впливом ситуації, що виникла не з вини підлітка) [1, с. 39]. Аналіз специфіки делінквентної, злочинної поведінки підлітків, її типів свідчить про доцільність врахування тих вікових особливостей, що визначають стиль життя підлітка, піддатливість впливу групи чи ситуації.

Вікові особливості підлітків можуть стати основою подальшого формування особистості із соціально прийнятною поведінкою (правомірною) або ж неправомірною, описані вище завдання можуть бути вирішені теж як позитивно, так і негативно. Так, К. Ігошев, досліджуючи риси особистості неповнолітніх правопорушників, виокремлює такі з них:

- несформованість морального ідеалу, тобто основного і вищого мотиву суспільно корисної діяльності;

- подвійність моралі: одна – для суспільства, інша – для себе;

- індивідуалізм; непов'язаність якостей, що виражають активність особистості з усвідомлюваною метою, їх часте ототожнення із самою метою;

– мотиваційні особливості: бездумна рішучість скоїти протиправний акт (задум здійснити протиправне діяння виникає у неповнолітнього у результаті впливу на нього ситуації, що склалась);

– підвищена емоційність, загострена вразливість, невміння критично оцінити спонукальний мотив, що виник; прагнення будь-якою ціною продемонструвати перед товаришем свою сміливість, хоробрість, рішучість;

– непов'язаність уявлень неповнолітніх правопорушників з такими важливими вольовими якостями, як дисциплінованість, культура поведінки, ввічливість, скромність;

– несформовані погляди на особисті та суспільні цілі;

– внутрішні суперечливі мотиви;

– готовність одночасно до суспільно шкідливих і суспільно корисних вчинків;

– особливості інтересів як мотивів діяльності неповнолітніх правопорушників: нестійкість і розкиданість інтересів (як наслідок неглибокого усвідомлення життєвої значущості об'єкта, на який спрямований інтерес) – набуває форми захоплень, що періодично змінюються;

– суперечливість інтересів – і суспільно прийнятні інтереси (спорт, кіно, художня література), і антисуспільні;

– викривленість матеріального інтересу; висока активність будь-яких інтересів – прагнення якомога швидше задовольнити їх. У будь-якому занятті неповнолітнього, як правило, виражається його найбільш стійкий інтерес;

– нерозвинута самокритичність у неповнолітніх правопорушників «доповнюється» не сформованістю правильною оцінки якостей та поведінки оточуючих їх людей.

– негативні вольові якості: несамостійність, нерішучість, нестриманість, впертість [3].

Отже, таким чином можна зробити висновок, що специфіка злочинної, делінквентної поведінки підлітків значною мірою зумовлена їх віковими особливостями, що можуть також стати основою для розвитку правомірної поведінки. Це наводить нас на думку про те, що існує певний набір чи поєднання внутрішніх психологічних характеристик особистості, які здатні спрямовувати її поведінку у соціально прийнятне русло і протистояти її криміналізації.

Список використаних джерел:

1. Висковатова Т.П. Психологические особенности подростков с отклонениями в психическом развитии: учеб.-метод. пособие по юридической психологии / Татьяна Павловна Висковатова. – О.: ПНЦ АПН Украины, 2003. – 59 с.

2. Герасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія / Тарас Зеновійович Герасимів. – Л.: ЛДУВС, 2012. – 419 с.

3. Игошев К.Е. Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей / Константин Еремеевич Игошев. – М.: Наука, 1967. – 79 с.

4. Кочемировська О.О. Ювенальна юридична психологія: навч. посіб. / О.О. Кочемировська, А. А. Гришко. – Х.: ХАІ, 2010. – Ч. 1: Дитина в конфлікті із законом. – 2010. – 36 с.

5. Энциклопедия юридической психологии / [общ. ред. А.М. Столяренко]. – М.: Закон и право: ЮНИТИ, 2003. – 607 с.

6. Кримінальний кодекс України – 2001. Із змінами.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Soborova O.M.

Ph.D. in Geographical Sciences, Associate Professor;

Kudolina O.Y.

Senior Lecturer,

Odessa State Environmental University

EUTROPHICATION OF THE WATERS OF ODESSA BAY

One of the main environmental problems of the Black Sea is the eutrophication of shelf waters. The general unsatisfactory ecological condition of the sea is primarily due to a significant excess of pollutants over the assimilation capacity of the marine ecosystem, which constantly leads to significant and rapid development of eutrophication processes, large-scale hypoxia, hydrogen sulfide, siltation and habitat siltation and the reduction of fish resources [3].

Sea waters of the Odessa region and, first of all, the coastal water areas are largely under the influence of anthropogenic pressure caused by the activities of the ports, industrial enterprises, housing and communal services and agriculture. The most powerful sources of anthropogenic pollution are a river runoff and the coastal point sources, which primarily include wastewater discharges from the various economic entities located in the coastal zone, as well as the seaports. In addition, a wide range of natural factors (temperature, salinity, precipitation, wind, currents, etc.) determine forming the water hydrochemical regime and as a result – affect the marine biota state.

It is known that the main factor in the water body eutrophication (apparently – «water bloom») is an excessive content of biogenic substances (nitrogen, phosphorus and silicon compounds) and organic matter, the main source of which is a river runoff.

The river runoff impact on the environmental conditions of the South Western Shelf (SWS) waters is most pronounced in its western part. According to the UkrSCES monitoring studies (1991–2005) a high level of water pollution with nutrients remains in a number of coastal waters of the SWS, located near the mouths of the Danube, Dniester, Dnieper-Bug estuary, Odessa Bay, industrial and resort cities of the Crimea and the Kerch channel [9].

In 2015 the content of dissolved phosphate phosphorus in the coastal waters of the Odessa region ranged from analytical zero ($<5 \text{ mg/d}^3$) to 61.4 mg/d^3 and on average it was $9.1\text{-}9.4 \text{ mg/d}^3$, according to regular observations in the area of Cape

Small Fountain and the beach «Arcadia». The maximum phosphate phosphorus concentrations were observed in the winter period in January when transformed waters from the Dnieper estuary entered Odessa Bay. In June the dissolved phosphate phosphorus content in the coastal waters of the Odessa region was varying in the range from analytical zero to 13.0 mg/d³, and in September it reached 27.7 mg/d³ with average values of 6.2 mg/d³ and 17.2 mg/d³, respectively. The increased concentrations of phosphate phosphorus (13.0 mg/d³) were observed in the waters of the port «South» in June and in September they were 27.7 mg/d³ in the area of Naftogavan [3].

In 2015 a range of variability of the amount of mineral nitrogen compounds in the coastal waters of the Odessa region corresponds to 7.5-590 mg/d³, with an average value of 76.2 mg/d³ per year. In June and September the average value of the amount of mineral forms of nitrogen in the coastal waters of the Odessa region was 52.3 mg/d³ and 99.5 mg/d³, respectively [4].

As in the previous period, toxic pollutants (P) (petroleum hydrocarbons (PH), chlorinated hydrocarbons, toxic metals (TM), the content of which is controlled by the Bucharest Convention) were detected in the marine environment of the South Western part of the Black Sea in 2015.

Quite a high frequency of detecting the pollutants in the marine environment is characteristic for polychlorinated biphenyls (PCBs), organochlorine pesticides (OCP).

An integral indicator of the degree of water eutrophication is the E-TRIX index, which varies according to their trophic level from 0 to 10 and is calculated according to the relative oxygen content, the total phosphorus content, the chlorophyll content and the sum of mineral forms of nitrogen. In June and September 2015 on the average the trophy of the coastal waters in the Odessa region corresponded to a «high» level and a «middle» class of their quality, with changes in the E-TRIX index depending on the region in the range of 4.8-8.0 units in June and 5.1-6.2 units in September. Both in June and in September, a «very high» level of water trophy was observed in the area of the sanatorium «Chkalov»'s beach due to constant loading this area with drainage water with a high content of nitrate nitrogen. Increased trophic water levels were also observed in the industrial areas in the waters of the port «South», Naftogavan, the port «Odessa», and in the area of Kovalevsky's dacha under the influence of a water runoff from BPS «Southern» [4].

In summer chlorophyll concentrations in the western part of the high seas were on average close to the long-term averages (0.5 mg/m³ – 0.6 mg/m³), and in the center of the eastern part of the sea there was a local maximum of the chlorophyll concentration up to 1.0 mg/m³. In the autumn period within the open sea, the average chlorophyll concentrations were at the level of 0.8 mg/m³ to 1.0 mg/m³, which is typical for the autumn-winter period. In the coastal zone of the western part of the sea, the area of eutrophied waters did not expand compared to summer,

and the average chlorophyll concentrations in the estuaries of the Danube, Dnieper and Dniester were low, due to a low river run-off [10].

Thus the unfavorable situation in Odessa Bay is due to arriving a significant number of pollutants that exceed the ability of the marine environment to clean itself. However polluting the coastal sea with the industrial and domestic wastewater limits using the marine resources including fish. Therefore assessing the state of marine ecosystems, especially their most polluted and vulnerable areas remains a very important task today.

Based on the obtained data of regular monitoring the coastal waters in the Odessa region, it can be concluded that in the period of 2000–2015 according to hydrochemical indicators there is a general trend to reduce the average annual phosphate and total phosphorus content and there is a tendency to reduce the average annual mineral nitrogen content and to increase a content of total nitrogen due to its organic component.

According to hydrobiological indicators, the phytoplankton group was characterized by a high productivity in winter and in summer (during the period of mass developing the dinophytic and blue-green algae) and a low productivity in spring and autumn.

Список використаних джерел:

1. Зайцев Ю. П. Екологічний стан шельфової зони Чорного моря біля узбережжя України // Гідробіол. журн. 1992. 28, № 4. С. 3–18.

2. Гаркавая Г. П., Богатова Ю. І., Берлінський Н. А., Гончаров А. Ю. Районування Українського сектора північно-західній частині Чорного моря (по гідрофізичним і гідрохімічними характеристиками) // Екологічна безпека прибережної та шельфової зон та комплексне використання ресурсів шельфу / під ред. В. А. Іванова. – Севастополь, 2000. – С. 9–24.

3. Орлова І.Г. Результати досліджень гідролого-гідрохімічного режиму Одеського порту в рамках міжнародного проекту «Глобалласт» // Павленко Н.Е., Попов Ю.И., Український В.В., Коморін В.Н. тези доп. 4-й міжнародний симпозіум. – Екологічні проблеми Чорного моря. Одеса, ОЦНТІ, 31 жовтня – 2 листопада 2002 р. – С. 156–161.

4. Матеріали до Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 р. // Рукопис УкрНЦЕМ. – Одеса, 2012. – 15 с.

5. Український В.В. Міжрічної зміни і тенденції в евтрофікації вод Одеського регіону північно-західній частині Чорного моря // Гончаренко М.М. Український гідрометеорологічний журнал. 2010. № 7. С. 211–219.

6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2015 році // Рукопис УкрНЦЕМ. – Одеса, 2016. – 13 с.

7. Лосва І.Д., Орлова І.Г., Павленко М.Є. та інші. Програма державного екологічного моніторингу Чорного і Азовського морів» // Причорноморський екологічний бюлетень, грудень 2008, № 4(30), ІНВАЦ. – Одеса, 2008. – С. 21–53.

8. Науково-технічний звіт про науково-дослідную роботу «Комплексний моніторинг морської економічної зони України та щорічна оцінка сучасного стану екосистеми Чорного та Азовського морів // Рукопис. УкрНЦЕМ. – Одеса, 2006. – 139 с.

9. Лосва І.Д., Орлова І.Г., Павленко М.С., Український В.В., Мацюкін Л.В., Попов Ю.І., Коморін В.Н. Режимно-довідковий посібник з екологічного стану північно-західного шельфу Чорного моря // Тези доп. на між. Науковій конф. «Фундаментальні дослідження з найважливіших проблем природничих наук на основі інтеграційних процесів в освіті та науці». 19-24 серпня 2006 р. м. Севастополь. С. 24–35.

10. Попов Ю.І., Малахов І.В., Матвеев О.В. Дослідження мінливості гідрофізичних характеристик і хлорофілу-А північно-західній частині Чорного моря на основі даних супутникових спостережень // Екологічні проблеми Чорного моря. – Одеса: ІНВАЦ, 2010. – С. 386–389.

Цимбал Я.С.

*кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач відділу сівозмін і землеробства на меліорованих землях,
ННЦ «Інститут землеробства НААН»*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СІВОЗМІН У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ

У сучасних умовах економічної та екологічної кризи ефективно використання земельних ресурсів, оптимізація структури посівних площ зернових культур в усіх природно-кліматичних зонах з урахуванням специфіки кожного регіону разом з охороною навколишнього середовища є важливим чинником сталого розвитку аграрного виробництва.

Збільшення виробництва рослинницької продукції було і залишається основною проблемою на будь-якому етапі розвитку сільського господарства України. Для її вирішення важливим стало впровадження науково обгрунтованої системи землеробства, основною ланкою якої є сівозміна [1–2]. На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу високий рівень культури землеробства є основою виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Сьогодні потребує оптимальної організації землекористування сільськогосподарських підприємств, удосконалення структури посівних площ, впровадження науково обгрунтованих сівозмін, що, в свою чергу, забезпечить оптимальну взаємодію рослин з ґрунтом і між собою [3]. На основі впровадження

науково обґрунтованих сівозмін можна з найбільшою ефективністю та найменшими витратами застосовувати інші елементи сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Зокрема, системи обробітку ґрунту, удобрення, захисту рослин від шкідливих організмів тощо [4]. Роль сівозміни у сучасному землеробстві зумовлена біологічними особливостями різних груп сільськогосподарських культур [5]. Тому правильно побудована і впроваджена сівозмінна має велике значення для підвищення культури землеробства, відтворення та зростання рівня родючості ґрунту, збільшення продуктивності і рентабельності вирощування сільськогосподарських культур, а також покращання навколишнього природного середовища [6].

На початку ХХІ ст. ринкові умови ведення землеробства та потреби аграрного виробництва в Україні вимагають такого розміщення культур у сівозмінах, яке забезпечуватиме збільшення продуктивності всіх польових культур, сприятиме стабілізації та відтворенню родючості ґрунту, покращанню фітосанітарного стану посівів і гарантуватиме екологічну безпеку довкілля [7–8]. Сівозміни без чіткої послідовності у чергуванні або потрібного інтервалу вирощування сільсько-господарських культур, стають перешкодою для зміни видів шкідників, хвороб і бур'янів та зводять до мінімуму можливість розвитку стійких, толерантних або адаптивних видів [9]. Можна запропонувати багато варіантів сівозмін, але їх впровадження потребує наукового обґрунтування. Крім того, що сівозміни мають бути науково обґрунтованими, вони повинні поєднувати в собі екологічний та інтенсивний напрями, а також забезпечувати можливість комбінування і динамічності їх застосування [10].

Практичне впровадження результатів досліджень гарантуватиме зростання ефективності аграрного виробництва, збереження родючості ґрунтів, екологічну безпеку довкілля [11].

Дослідження виконували у підзоні нестійкого зволоження Лівобережного Лісостепу України на чорноземі типовому малогумусному Панфільської дослідної станції ННЦ «Інститут землеробства НААН».

Тривалий 20-річний стаціонарний дослід з визначення ефективності сівозмін на Панфільській дослідній станції закладено у 2001 р. Упродовж 2001–2015 рр. досліджували короткоротаційні три-чотири-п'ятипольні сівозміни. У 2015 р. було здійснено реконструкцію дослідів і з 2016 р. розпочато дослідження сівозмін з різною ротацією. Дослідження виконували на основі стаціонарного дослідів в триразовому повторенні восьми полів (ярусів) при загальній кількості 168 ділянок. У просторі та часі досліджували 10 варіантів чотири-п'яти-шести-семи-восьмипольних сівозмін. Встановлювали ефективність насичення сівозмін зерновими культурами від 57 до 100 %, у тому числі озимими зерновими колосовими – від 16,7 до 28,4 %, технічними – від 16,7 до 42,6 %, кормовими – від 12,5 до 25,0 %. Визначали динаміку

продуктивності сівозмін, фітосанітарного стану ґрунту і посівів, рівня родючості ґрунту тощо.

У тривалому стаціонарному досліді вирощували 15 сільськогосподарських культур, які висівали у чотири-п'яти-шести-семи-восьмипільних сівозмінах за різних систем їх інтенсифікації. Зокрема, без добрив (контроль), із застосуванням мінеральної, органічної та органо-мінеральної систем удобрення. За органічної системи удобрення вносили побічну продукцію попередника, за органо-мінеральної – мінеральні добрива + побічну продукцію попередника. Застосовували хімічні засоби захисту рослин для виробництва конкурентоспроможної товарної продукції зернових, круп'яних, олійних культур і цукрової сировини.

Практичне значення полягає у тому, що за результатами досліджень розроблено і впроваджено науково обґрунтовані високопродуктивні екологічно збалансовані різноротаційні 4–8-пільні сівозміни, які забезпечують зростання чистого прибутку та рівня рентабельності.

Перспективи майбутнього щодо сівозмін та землеробства в цілому є запровадження абсолютно нових принципів та стратегій розвитку даного напрямку. Одним із шляхів вирішення поставлених задач є запровадження нових підходів до системи землеробства та сівозмін в цілому, де повинні бути розроблені принципи і практичні заходи високопродуктивного, природозберігаючого природопокращуючого землеробства для майбутніх поколінь. Запровадження у сівозміни нових малопоширених, але досить перспективних культур, таких як просо, спельта, нут, чина та інші, дозволить зняти алелопатичну напругу (ґрунтовтому), які істотно впливають на водний, поживний, біологічний режим ґрунту, на швидкість детоксикації шкідливих речовин, які надходять у ґрунт при його сільськогосподарському використанні. Ці культури не лише покращать ґрунтові показники, але й дозволять розширити спектр вирощуваних культур сівозмін, тим самим, буде зроблений крок вперед.

Ще одним дуже важливим завданням землеробства і сівозмін в цілому є запровадження органічних сівозмін, що є абсолютно новим, перспективним напрямком сучасних досліджень. Головною метою якого на сьогодні є отримання та забезпечення населення якісними, екологічно безпечними продуктами харчування, придатних для дитячого та дієтичного використання, відтворення природної родючості ґрунту та збереження довкілля.

Стратегічним завданням органічного виробництва сільськогосподарської продукції, в першу чергу, є удосконалення структури посівних площ і сівозмін з метою більш повного використання біокліматичного потенціалу, отримання екологічно безпечної сільськогосподарської продукції, покращення фітосанітарного стану

грунту й агрофітоценозів, підтриманні оптимального балансу органічної речовини та біологічного стану ґрунту.

Тому для широкого впровадження органічного виробництва сільськогосподарської продукції в агроформуваннях різних форм власності Лісостепу України в ННЦ «Інститут землеробства НААН» розробляються принципово нові моделі динамічних короткоротаційних сівозмін зі 100 % насиченням зерновими колосовими, круп'яними та бобовими культурами за різних систем удобрення (побічна продукція попередників, сидерати, біодобрива та їх комплекси).

Отже, виконання розробленої програми дозволить нам підсилити отримані результати у продовж багатьох віків у землеробських дослідженнях та освоїти принципово нові системи сівозмін з метою покращання життєдіяльності людства.

Список використаних джерел:

1. Єщенко В.О. Роль сівозмін у сучасному землеробстві. *Землеробство*. 2015. Вип. 1. С. 23–27.
2. Камінський В.Ф., Бойко П.І. Роль сівозмін у сучасному землеробстві. *Вісник аграрної науки*. 2013. № 6. С. 5–9.
3. Бойко П.І., Коваленко Н.П. Науково-інноваційні аспекти сівозмін в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 24–28.
4. Юркевич С.О., Коваленко Н.П., Бакума А.В. Агробіологічні основи сівозмін Південного Степу України : монографія. Одеса : Одеське видавництво «ВМВ», 2011. 240 с.
5. Бойко П.І., Коваленко Н.П. Сівозміни з короткою ротацією. *Пропозиція*. 1998. № 2. С. 16–17.
6. Бойко П.І., Коваленко Н.П. Проблеми екологічно зрівноважених сівозмін. *Вісник аграрної науки*. 2003. № 8. С. 9–13.
7. Сівозміни у землеробстві України / За ред. В.Ф. Сайка, П.І. Бойка. Київ : Аграрна наука, 2002. 148 с.
8. Цвей Я.П. Формування родючості ґрунту в короткоротаційних сівозмінах Лісостепу. *Землеробство*. 2015. Вип. 1. С. 56–59.
9. Kaminsky V.F., Boyko P.I. Strategy of development and implementation of crop rotations in Ukraine (part 1). *Збірник наукових праць ННЦ «Інститут землеробства НААН»*. 2014. Вип. 3. С. 3–9.
10. Kaminsky V.F., Boyko P.I. Strategy of development and implementation of crop rotations in Ukraine (part 2). *Збірник наукових праць ННЦ «Інститут землеробства НААН»*. 2014. Вип. 4. С. 3–11.
11. Демиденко О.В., Шаповал І.С., Тонха О.Л., Величко В.А., Бойко П.І. Гумусний стан чорнозему типового за різних способів обробітки в агроценозах Лівобережного Лісостепу. *Вісник аграрної науки*. 2014. № 4. С. 58–62.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Купалова М.М.

аспірантка,

Науковий керівник: Хижняк Л.М.

доктор соціологічних наук, професор,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ

Поняття «культура» є дуже широким та трактується в залежності від того, в якому сенсі про нього йдеться. Це поняття має величезну кількість значень і є предметом вивчення філософії, соціології, культурології, історії, психології та інших наук. Загальним визначенням можна вважати наступне. Культура – це набір певних правил, які приписують людині (групі, спільноті) певну соціальну поведінку з властивими їй переживаннями і думками, здійснюючи на неї, тим самим, управлінський вплив. Ми погоджуємося з думкою В. Судакова, що культура реально не тільки відтворюється, але й розвивається через різноманітні способи та форми діяльності індивідуальних і колективних соціальних суб'єктів, які розвивають її потенціал та створюють при цьому прецеденти як культурної, так і соціальної диференціації [3, с. 9].

Культура знаходить своє місце в будь-якій сфері соціальної життєдіяльності. Сімейний бізнес не став виключенням з правил, адже має свою особливу культуру. Існує нагальна потреба її детального вивчення, адже багато елементів, що входять до її складу, залишаються в латентному стані.

Під терміном сімейний бізнес ми розуміємо «ініціативну діяльність членів сім'ї та їхніх родичів, які є власниками і працівниками створеного або придбаного ними підприємства, діяльність якого спрямована на задоволення потреб суспільства шляхом організації виробництва і збуту товарів і послуг» [1, с. 128–129]. Виходячи з такого розуміння сутності сімейного бізнесу, ми можемо стверджувати, що завдяки інституціоналізації такий бізнес набув складну систему соціальних комунікацій. Адже сімейний бізнес має зовнішні та внутрішні соціальні комунікації. До зовнішніх можна віднести необхідність «спілкуватися» з іншими організаціями, з владою та споживачами. До внутрішніх комунікацій входять формальні і неформальні

комунікації зі співробітниками, які не є членами сім'ї, та особисті і формальні внутрішньо сімейні комунікації. І саме це свідчить про особливу культуру сімейного бізнесу, адже правила поведінки постійно змінюються в залежності від конкретних соціальних комунікацій в різних ситуаціях.

Так, культура сімейного бізнесу є схожою до загальної культури бізнесу. Наприклад А. Муха структурує та класифікує бізнес-культуру за такими ознаками: 1. Система норм і цінностей, тобто бізнес-культура охоплює норми і цінності обміну працею, пов'язані з радикальними змінами, які відбуваються саме в обміні діяльністю, що сприяють досягненню стратегічних цілей та виконанню місії підприємства; 2. Ставлення людей до праці, зокрема, бізнес-культура охоплює ставлення людей до праці, їхні взаємини, культуру організації справи й уміння підняти ці її складові на визначену висоту; 3. Культура сучасного підприємця, що у вузькому розумінні відображає культуру будь-якої ділової людини та містить норми і цінності, культуру ділового спілкування, організації діяльності людей, а також високу загальну культуру [2]. І така класифікація також буде доречною й для культури сімейного бізнесу, адже за рахунок особистих і формальних внутрішньо сімейних комунікацій матиме певні особливості. Адже особисті та формальні сімейні відносини в рамках бізнесу можуть породжувати багато нових правил та норм поведінки, що, звичайно, робитиме поняття культури сімейного бізнесу ще більш широким.

Загалом, сімейний бізнес у сучасному світі є невід'ємною частиною економік держав. Йому притаманні такі соціальні функції: формування середнього класу; пом'якшення соціальної напруженості, економічна соціалізація дітей та підлітків, функція самореалізації та інші. Саме тому ми наголошуємо на необхідності соціологічного вивчення культури сімейного бізнесу, адже це знання надасть змогу для розробки механізмів ефективного розвитку сімейного підприємництва відповідно до сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Баранец Н.И. Семейное предпринимательство как социально-экономическая проблема. *Ученые записки Российского государственного социального университета*. 2007. № 4. С. 124–131.
2. Муха Р.А. Бізнес-культура, сутність та основні характеристики. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/33.pdf
3. Судаков В.І. Соціокультурна детермінація соціологічного пізнання: до питання про гносеологічну специфіку категорій «культура» та «субкультура». *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 6–13. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob14_6.pdf

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Хаврук В.О.

асистент,

Національний транспортний університет

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛІВ

Розглядаючи ефективність технічної експлуатації автомобілів (ТЕА), а також компоненти, що забезпечують її, необхідно аналізувати ті аспекти, які або підвищують результати функціонування автомобільного транспорту або знижують витрати на реалізацію мети, що стоїть перед галуззю в цілому і перед системою технічної експлуатації зокрема [1–3]. Отже при аналізі факторів, що впливають на ефективність експлуатації автомобілів необхідно передусім розглядати фактори, що змінюють продуктивність автомобілів, коефіцієнт технічної готовності і витрати на підтримку працездатного стану автотранспортних засобів (АТЗ). Аналіз сучасного стану галузі автомобільного транспорту дає змогу виявити фактори, що знижують або збільшують ефективність експлуатації автомобілів. Для систематизації факторів, що впливають на ефективність технічної експлуатації, розроблена їх класифікація на основі «Дерева систем технічної експлуатації автомобілів» [4], зокрема виділено сім груп факторів: 1) обсяг робіт технічного обслуговування (ТО) і ремонту; 2) система ТО і ремонту; 3) виробничо-технічна база (ВТБ); 4) персонал; 5) рухомий склад, з/ч, матеріали; 6) матеріально-технічне забезпечення; 7) умови експлуатації.

До першої групи «Обсяг робіт ТО і ремонту» входять фактори, що визначають потребу підприємства в послугах з ТО і ремонту автомобілів. Чим вищі потреби в цих роботах, чим різноманітніший перелік робіт, тим складніше забезпечити високий технічний рівень рухомого складу автомобілів.

До другої групи «Система ТО і ремонту» входять фактори, що визначають рівень технології, організації і управління ТО і ремонтом автомобілів на підприємстві (прийнята система ТО і ремонту, планування і постановка автомобілів в ТО, досконалість технології і контроль якості виконання робіт, оперативне управління ТО і ремонтом і т.д.). Чим якісніше на підприємстві організовано нормативно-технічного забезпечення виробництва ТО і ремонту автомобілів, тим вищий рівень

працездатності парку автомобілів і відповідно ефективність технічної експлуатації автомобілів.

У третю групу факторів, що впливають на ефективність технічної експлуатації автомобілів входять фактори «Виробничо-технічна база», що визначають технічну можливість виконання ТО і ремонту автомобілів на підприємстві. Як відомо виробничо-технічна база АТП [5; 6] включає виробничі будівлі, споруди, робочі пости для ТО, поточного ремонту і діагностування АТЗ; виробничі підрозділи, цехи і дільниці, різні служби; механізовані конвеєрні лінії; підйомно-транспортні пристрої і пристосування на робочих місцях і постах; технологічне обладнання. Структура виробничо-технічної бази АТП залежить від його потужності. Із збільшенням потужності підприємства (у тому числі при кооперації і спеціалізації підприємств) підвищуються такі показники як: ступінь охоплення ремонтного персоналу механізованою роботою, рівень механізації виробництва, забезпеченість ремонтного робітника механізмами, збільшується інтенсивність використання виробничих площ, робочих постів, технологічного і особливо діагностувального обладнання.

До четвертої групи «Персонал» входять фактори, що визначають забезпеченість підприємства трудовими ресурсами, які включають такі основні категорії працівників, як робітники, службовці, фахівці і керівники. У ряді випадків функціональні обов'язки працівників об'єднуються або, навпаки, поділяються на конкретніші. Ефективність експлуатації автомобілів безпосередньо залежить від забезпеченості АТП робочою силою і правильного її використання. Забезпеченість підприємства трудовими ресурсами і їх використання характеризуються чисельністю персоналу, його складом по групах, професіям, кваліфікацією і стажем роботи, використанням робітника часу за кількістю відпрацьованих днів і годин, втратою робочого часу з різних причин.

До п'ятої групи «Рухомий склад, запасні частини і матеріали» входять фактори, такі як: рівень надійності автомобілів, що визначаються показниками: довговічність, безвідмовність, збереженість і ремонтпридатність; номенклатура і якість вживаних експлуатаційних матеріалів, вікова структура рухомого складу. Від даних факторів залежить тривалість простоїв автомобілів з технічних причин; обсяги, зміст і вартість робіт ТО і ремонту – отже, ефективність технічної експлуатації. Зі зниженням надійності автомобілів підвищується кількість відмов автомобілів і трудомісткість відновлення працездатного стану. У свою чергу, кількість відмов залежить від закладеного в конструкцію рівня надійності, якості виготовлення автомобілів, дотримання правил експлуатації, віку автомобіля. Від цих факторів також залежить і трудомісткість підтримки автомобілів в технічно справному стані.

Слід зазначити, що фактори, що визначають потребу в запасних частинах, багато в чому аналогічні тим, які впливають на надійність автомобілів в процесі експлуатації, тобто це неякісне або несвочасне виконання ТО і ремонту; спосіб зберігання автомобілів; кваліфікація і персонал; якість використовуваних експлуатаційних матеріалів і т.д.

Великий вплив на ефективність експлуатації автомобілів має вартість використовуваних при ТО і ремонті матеріалів і запасних частин для експлуатованих автомобілів. Нині багато транспортних підприємств при закупівлі автомобілів не враховують даний фактор, що надалі призводить до зниження ефективності експлуатації, оскільки витрати на ТО і ремонт значно зростають. Наприклад, у міру збільшення віку спостерігається розширення в декілька разів номенклатури запасних частин, що витрачаються на підтримку працездатності автомобіля. Вже на третьому році експлуатації ця номенклатура в 2...3 рази більша, ніж в перший рік [7]. У свою чергу витрати на запасні частини і матеріали на підприємстві залежать також і від умов їх зберігання, правильної організації обліку, порядку видачі і витрачання при ТО і ремонті автомобілів. Наявність на АТП різномарочного парку автомобілів значно збільшує витрати на запасні частини і матеріали.

До шостої групи «Система МТО» входять фактори, що визначають функціонування системи постачання і резервування і характеризуються каналами отримання, зберігання і методами доставки запасних частин і матеріалів, палива, і т.д. [6]. Матеріально-технічне забезпечення АТП є процесом постачання його рухомим складом і матеріалами: паливом, мастилом, шинами, запасними частинами, обладнанням та ін. з урахуванням виробничої програми і умов експлуатації, їх транспортування (доставки) і зберігання. Головною вимогою до організації постачання будь-якими матеріальними цінностями є своєчасне і в необхідній кількості забезпечення підприємства усіма матеріалами; дотримання умов збереження кількості і якості матеріалів; збільшення швидкості обороту складських запасів, економне витрачання матеріалів. Витрати на матеріально-технічні ресурси (автомобілі, обладнання, запасні частини та ін.) становлять помітну частку у виробничих витратах автотранспортних підприємств. На теперішній час, незважаючи на скорочення споживання, витрати на ці ресурси на думку експертів становлять не менше 50–60% і продовжують зростати [5].

До сьомої групи «Умови експлуатації» входять фактори, що визначають збільшення витрат на експлуатацію, а значить і на ефективність залежно від дорожніх, кліматичних умов і режимів руху автомобілів.

При ускладненні умов експлуатації зменшується періодичність технічного обслуговування, трудомісткість технічного обслуговування і

поточного ремонту збільшується, скорочуються норми міжремонтних пробігів. Із зростанням числа технічних дій і трудомісткості одного технічного обслуговування зростає сума експлуатаційних витрат і знижується технічна готовність парку.

В результаті аналізу факторів, що впливають на ефективність експлуатації автомобілів, було виявлено наступне:

1) на ефективність експлуатації автомобілів впливає велика кількість комплексних факторів: система ТО і ремонту; обсяг робіт ТО і ремонту; стан виробничо-технічної бази; структура рухомого складу; умови експлуатації, система МТЗ та ін.;

2) при визначенні резервів підвищення ефективності експлуатації автомобілів в першу чергу необхідно аналізувати сферу технічної експлуатації, оскільки ТЕА є засадничою і забезпечує сферу комерційної експлуатації працездатним рухомих складом;

3) при аналізі факторів, що впливають на ефективність експлуатації автомобілів необхідно передусім розглядати фактори, що змінюють продуктивність автомобілів, коефіцієнт технічної готовності і витрати на підтримку працездатного стану;

Список використаних джерел:

1. Аринин И.Н., Коновалов С.И., Баженов Ю.В., Бочков А.А. Техническая эксплуатация автомобилей. (Управление технической готовностью подвижного состава) : учебное пособие. 2-е изд., доп. Владимир, 2003. 248 с.

2. Будрина Е.В. Проблемы формирования и управления развитием регионального рынка транспортных услуг. Санкт-Петербург, 2002. 276 с.

3. Бургин М.С., Кузнецов В.И. Введение в современную точную методологию науки: структуры систем знания : пособие для студ. вузов. Москва : АО «Аспект Пресс», 1994. 304 с.

4. Кузнецов Е.С. Управление техническими системами : учебное пособие. Москва : Изд-во МАДИ (ГТУ), 2003. 274 с.

5. Бачурин А.А. Анализ производственно-хозяйственной деятельности автотранспортных организаций : учебное пособие. Москва : Академия, 2004. 387 с.

6. Техническая эксплуатация автомобилей : учебник для вузов / Е.С. Кузнецов и др.; под ред. Е.С. Кузнецова. Москва : Наука, 2001. 535 с.

7. Ресурсосбережение на автомобильном транспорте : учебное пособие / А.Б. Щербakov и др. Братск : ГОУ ВПО «БрГУ», 2006. 206 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Каричинська Л.В.

викладач,

Державний навчальний заклад

«Центр професійно-технічної освіти № 1 м. Вінниця»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Пізнавальна діяльність – це єдність чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення і практичної діяльності. Вона здійснюється на кожному життєвому кроці, у всіх видах діяльності і соціальних взаємин учнів (продуктивна і суспільно корисна праця, ціннісно-орієнтаційна і художньо-естетична діяльність, спілкування), а також шляхом виконання різних науково-практичних дій у навчальному процесі (експериментування, конструювання, вирішення дослідницьких завдань і т.п.) [1, с. 2].

Питанням організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, методів та шляхів розвитку пізнавальної діяльності, розглядали протягом багатьох років такі педагоги: А.М. Алексюк, Н.М. Бібік, М.О. Данілова, І.Я. Лернер, В.О. Онишук, В.О. Сухомлинський, О.Я. Савченко, Г.І. Щукіна та ін. Пошуки оптимальних шляхів розвитку пізнавальних інтересів, шляхів та методів розвитку пізнавальної діяльності представлені в працях: А.М. Алексюка, В.О. Онишука, Г.І. Щукіної [2, с. 3].

Для розвитку пізнавальних інтересів на уроках математики необхідне виконання наступних умов:

- уникати в стилі викладання буденності, монотонності, сірості, бідності інформації, відриву від особистого досвіду дитини;
- не допускати навчальних переважань, переважності і низької щільності режиму роботи;
- використовувати зміст навчання як джерело стимуляції пізнавальних інтересів;
- стимулювати пізнавальні інтереси різноманітним прийомом цікавості (ілюстрацією, грою, кросвордами, завданнями-жартами, цікавими вправами);
- спеціально навчати прийомам розумової діяльності і навчальної роботи, використовувати проблемно-пошукові методи навчання.

Таким чином, необхідно в першу чергу формувати такий стан, що характеризується прагненням до навчання, розумової напруги і проявам вольових зусиль в процесі оволодіння знаннями. А це, в свою чергу і є розвиток пізнавальної активності учнів.

Розумова активність в процесі навчання математики, так звана «гімнастика для розуму», має особливе значення. Викладачу просто необхідно володіти різноманітними методичними прийомами, які пробуджують розумову активність учнів.

На уроках математики потрібно поєднувати два завдання: математичної освіти і психологічного розвитку учня. Основне завдання навчання математики – сформувати міцні і свідомі математичні знання і вміння, необхідні учням в повсякденному житті і майбутній трудовій діяльності.

На кожному уроці ставиться проблемне завдання, яке полягає в розвитку логічного мислення, уваги, пам'яті, мовлення учнів, формування у них навичок розумової праці, самоконтролю, планування.

Викладач повинен на уроках використовувати вправи для розвитку психіки, прийоми перемикання з однієї сенсорної системи на іншу, більш широку наочність, активно використовувати прийоми візуалізації (побудови зорового образу і асоціацій) навчального матеріалу, включення ігрових емоційно насичених ситуацій, пауз відпочинку і релаксації.

Емоційне включення учня в урок є важливим завданням педагога.

Викладачу необхідно пам'ятати:

- Перш, ніж пояснити – зацікавити.
- Перш, ніж змусити діяти – підготувати до дії.
- Перш, ніж звернутися до реакцій – підготувати установку.
- Перш, ніж повідомити щось нове – викликати очікування нового.

Обов'язковою умовою уроку є чітке узагальнення кожного його етапу.

Новий навчальний матеріал також слід пояснювати по частинах. Питання викладача повинні бути сформульовані чітко і ясно; необхідно велику увагу приділити роботі з попередження помилок; виникли помилки не просто виправляти, а обов'язково розібрати разом з учнем [3].

Виключно важливе значення мають м'який доброзичливий тон викладача, увага до кожного учня, заохочення їх найменших успіхів. Темп уроку повинен відповідати можливостям учнів.

Викладач повинен уміти:

- Планувати формування пізнавального інтересу на уроці.
- Конструювати урок з урахуванням відносини учнів до навчального предмета.
- Проектувати індивідуальний підхід до учнів на уроці.

- Враховувати при відборі навчального матеріалу пізнавальні інтереси і потреби учнів.
- Включати в навчальний матеріал цікаві факти з розрахунком на допитливість і цікавість учнів.
- Насичувати матеріалом, що вимагає роздумів і розумової активності.
- Підбирати систему самостійних робіт.
- Спонукаати учнів до постановки пізнавальних питань.
- Проводити пояснення з урахуванням спрямованості на самостійний пошук відповідей на поставлені запитання.
- Ускладнювати самостійні завдання під час проведення уроку.
- Формувати розумові прийоми роботи, навчати раціональним прийомом рішення розумових завдань.
- Проводити диференційовану роботу в групі.
- Надавати своєчасну допомогу слабким учням.
- Використовувати різноманітні форми заохочення.
- Формувати в учнів віру в свої можливості.
- Створювати емоційно позитивне ставлення до уроку.
- Урізноманітнити форми домашніх завдань.

Таким чином, активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках математики – це система педагогічних впливів викладача, спрямована на формування у всіх учнів здатності до засвоєння нових знань, нових способів діяльності, потреби в пізнанні, в оновленні інформації і перетворенні навколишньої дійсності за допомогою засвоєних знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел:

1. Методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів : Методичний посібник. URL: <https://nmc-pto.rv.ua/DOK/TG/TG2/Posibnyk-metody-aktyvizacii.pdf>
2. Аніпонова М. Активізація творчої діяльності учнів на уроках математики. *Математика*. 2009. Червень. № 23. С. 3–6.
3. Педагогічні основи активізації пізнавальної діяльності підлітків. URL: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=66>

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бойко М.О.

асистент;

Крижанівська В.Л.

магістрант;

Бойчук Н.Б.

магістрант,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ОРГАНІЗМУ МОЛОДІ ДО БІГОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ РІЗНОГО СПРЯМУВАННЯ

Основою адаптації організму до бігових навантажень виступає м'язова діяльність в різних режимах енергозабезпечення, яка цілеспрямовано впливає на цикл самооновлення клітин. Клітинним структурам стає тісно в рамках клітини, тому остання гіпертрофується. Причому, біохімічні зміни та гіпертрофія викликають закономірне підвищення функції клітин [1; 2; 3].

Зміни фізіологічних процесів під впливом фізичних тренувань, зокрема і бігових навантажень, носять фазовий характер і проявляються у вигляді таких тренувальних ефектів: термінового, відставленого й кумулятивного [2; 4; 5]. Терміновий тренувальний ефект визначається величиною та характером біохімічних і функціональних змін, які виникають в організмі під час виконання фізичного навантаження, а також після його припинення до моменту повної ліквідації кисневого боргу. Суть відставленого тренувального ефекту полягає у відновленні змінених під час роботи функцій організму, а також у відновленні або зверхвідновленні енергетичних ресурсів і білкових структур організму. Кумулятивний тренувальний ефект виникає внаслідок поступової сумачії «слідів» від великої кількості термінових і відставлених тренувальних ефектів і характеризується посиленням синтезу нуклеїнових кислот, макроергічних сполук, специфічних білків. Унаслідок таких змін зростають енергетичні та функціональні резерви організму, що проявляється економним їх використанням у стані

відносного м'язового спокою та при стандартних фізичних навантаженнях [2; 6; 7].

Бігові тренування можуть сприяти підвищенню рівня максимального споживання кисню ($VO_2 \text{ max}$). Фізіологічний механізм такої дії пов'язаний з вдосконаленням функцій тих систем організму, від яких залежить поглинання кисню [1; 7; 8; 9]. Існують різні думки про ступінь зростання рівня максимального споживання кисню під впливом фізичних тренувань. Згідно тверджень R. J. Shephard [10] можливість підвищення рівня $VO_2 \text{ max}$ за рахунок напружених тренувань є не більше ніж на 20%. Тоді як вивчення ефективності різних режимів фізичних тренувань показало значно більші можливості підвищення $VO_2 \text{ max}$ – на 30-35% і навіть до 50% [2; 6; 7].

Унаслідок бігових тренувань зростають такі показники респіраторної системи як: життєва ємність легень (ЖЄЛ), максимальна вентиляція легень (МВЛ), а також підвищується здатність підтримувати високий рівень вентиляції легень протягом тривалого часу [6]. Так, ЖЄЛ може збільшуватися у 2-2,5 рази й досягти у чоловіків 6-9 л. В осіб чоловічої статі, які не займаються спортом, показник МВЛ становить 120-130 л, у той час як у бігунів на довгі дистанції – близько 170 л. Добре треновані на витривалість спортсмени здатні протягом 10-15 хвилин підтримувати легеневу вентиляцію на рівні 80% від максимальної та протягом 20-30 хвилин – на рівні 70%. Нетреновані особи можуть підтримувати легеневу вентиляцію на рівні 70-80% від МВЛ тривалістю не довше 3-5 хвилин [2; 4].

Бігові тренування, збільшуючи альвеолярно-капілярну поверхню, покращують дифузійну здатність легень. Збільшення поверхні альвеолярно-капілярної мембрани відбувається за рахунок розширення альвеолярної мережі капілярів і зростання легневих об'ємів. Унаслідок високої дифузійної здатності легень прискорюється перехід кисню із альвеол у кров легневих капілярів, що сприяє швидкому насиченню її киснем як у стані спокою, так і при виконанні фізичної роботи [4].

Посилення серцевої діяльності при бігових навантаженнях, які виконуються регулярно протягом тривалого часу, не може бути забезпечена лише біохімічними перетвореннями в міокарді. Тільки на початковому етапі тренувань посилення серцевих скорочень можливе лише завдяки підвищенню активності окислювального ресинтезу АТФ кардіоміоцитів за рахунок збільшення в них кількості мітохондрій [2]. Унаслідок гіпертрофії міокарда інтенсивність функціонування елементарних структур серцевого м'яза при фізичних навантаженнях зменшується, наближаючись до такої у стані відносного м'язового спокою [3; 11]. Це забезпечує стійку гіперфункцію серця й сприяє запобіганню його перевантаження. Гіпертрофія міокарда, яка викликана

фізичними навантаженнями, супроводжується покращенням його кровотоку та іннервації. Описані біохімічні й морфологічні перетворення в міокарді підвищують його скоротливу здатність. Особливо ефективні в цьому відношенні тренування з активізацією анаеробних процесів енергозабезпечення [12; 13]. Поряд із гіпертрофією міокарда в бігунів відбувається розширення (дилатація) порожнини серця [2]. Економічність роботи серця бігунів у стані відносного м'язового спокою проявляється не лише брадикардією, але й зниженням хвилинного об'єму крові та помірною гіпотонією. При цьому діастолічний тиск знижується лише при застосуванні тренувань анаеробної спрямованості [2; 4; 14].

Отже, з метою профілактики зниження рівня фізичного здоров'я молоді та його корекції можна застосовувати бігові навантаження в аеробному та анаеробному режимах енергозабезпечення.

Список використаних джерел:

1. Зуграва М. О. Адаптація юнаків віком 17-21 року Подільського регіону з різним режимом м'язової діяльності до фізичної роботи аеробного спрямування. II Міжнародна наукова конференція «Сьогодення біологічної науки» (Суми, 09-10 листопада 2018). Суми, 2018. С. 197–200.
2. Фурман Ю. М. Корекція аеробної та анаеробної лактатної продуктивності організму молоді біговими навантаженнями різного режиму : автореф. дис. доктора біол. наук : 03.00.13. Київ, 2003. 257 с.
3. Меерсон Ф. З. Пшеникова М. Г. Адаптация к стрессовым ситуациям и физическим нагрузкам. Москва : Медицина, 1988. 256 с.
4. Платонов В. Теории адаптации и функциональных систем в развитии системы знаний в области подготовки спортсменов. *Наука в олимпийском спорте*. 2017. № 1. С. 29–47.
5. Мірошніченко В. М. Можливості вдосконалення фізичного здоров'я та якісних параметрів рухової діяльності у жінок постпубертатного періоду онтогенезу фізичними тренуваннями різного спрямування. *Молода спортивна наука України*. 2007. Т. 1. С. 153–157.
6. Брезденюк О. Ю. Адаптація студентів з різним компонентним складом маси тіла до фізичних навантажень аеробного й анаеробного спрямування : дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Івано-Франківськ, 2016. 201 с.
7. Фурман Ю. М., Мірошніченко В. М., Драчук С. П. Перспективні моделі фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів : монографія. Київ : НУФВСУ: Олімп. л-ра, 2013. 174 с.
8. Voiko M. O. Features of aerobic productivity of athletes of 17-21 years of different sports specialization. *Modern Scientific Researches*. 2020. № 12(2). P. 68–77. <https://doi.org/10.30889/2523-4692.2020-12-02-046>
9. Бойко М.О. Особливості аеробної продуктивності спортсменок 17-21 років різної спортивної спеціалізації. Проблеми розвитку науки в контексті

трансформацій суспільства : Матеріали II науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 28-29 серпня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 14–18.

10. Shephard R.J. Maximal Oxygen Intake. Endurance in Sports. Oxford : Blackwell Scientific Publications, 1992. P. 192–200.

11. Фурман Ю. М. Біоелектрична активність серця і артеріальний тиск як показники ефективності бігових оздоровчих тренувань. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2001. № 25. С. 34–38.

12. Бойко М. О. Особливості анаеробної продуктивності спортсменок 17-21 років різної спортивної спеціалізації. *Scientific Research in XXI Century : Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference (August 26-28, 2020)*. Ottawa, Canada, 2020. Pp. 83–88.

13. Serorez T. B., Navka P. I. Aerobic and anaerobic organism productivity as factors that determine the level of physical health. *Pedagogics, psychology, medicalbiological problems of physical training and sports*. 2014. № 6. P. 58–62.

14. Зуграва М. О., Фурман Ю. М., Сулима А. С. Вплив занять спортом на функціональні можливості серцево-судинної системи юнаків 17-21 року Подільського регіону. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2019. Т. 4. № 2(18). С. 260–266. <https://doi.org/10.26693/jmbs04.02.260>

Оршацька Н.В.

старший викладач;

Ганшина В.В.

старший викладач,

Харківський національний університет радіоелектроніки

ОСОБЛИВОСТІ НЕОБХІДНОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК СПОСОБУ В ПІДГОТОВЦІ ІТ-ПРОФЕСІОНАЛІВ

Лікувальна фізична культура – самостійна медична науково-практична дисципліна, спрямована на відновлення зниженого рівня здоров'я шляхом запобігання прогресуванню наявного захворювання, заміщення втрачених функцій і повернення працездатності засобами фізичної культури з використанням цілющих природних факторів. Найбільш характерною особливістю методу ЛФК є використання суворо дозованих фізичних вправ. Їх застосування в ЛФК потребує активної участі хворого в лікувальному процесі. Дуже важливо визначити, який саме ступінь активності рекомендується тому чи іншому хворому з огляду на характер захворювання, ступінь функціональних розладів, загальний стан пацієнта і

приспосованість до фізичних навантажень. Залежно від терапевтичних завдань лікар має дозувати і методично направляти застосування ЛФК протягом курсу лікування. Характерною особливістю методу ЛФК є також те, що він не лише оздоровлює і зміцнює весь організм хворого, але здійснює і виховну роль, надаючи сильний вплив на силу волі, яка потрібна ІТ фахівцям не менше, ніж здорове тіло.

ЛФК входить в комплексний підхід лікування і профілактики при наявних проблемах з боку наступних систем організму:

- опорно-рухової (ЛФК показана в тому числі при коксартрозе, порушення постави, остеохондрозі, сколіозі і т. д.);
- нервової;
- серцево-судинної;
- дихальної;
- травної;

Ось найбільш часто зустрічаються і вимагають профілактики випадки хвороб і небажаних змін в організмі: зайва вага, гіподинамія, серцево-судинні захворювання, проблеми хребетного стовпа, стрес, а також психічні розлади. Однак усього перерахованого вище можна уникнути і в цій доповіді ми розглянемо як це зробити за допомогою засобів ЛФК.

Ожиріння – результат формування надмірних жирових відкладень, які можуть завдавати шкоди здоров'ю. Гостро потребує профілактики, бо здатне викликати інші хвороби і є масовою проблемою.

Для зниження жирової маси тіла ефективна глобальна робота (ходьба, біг, плавання, велосипед, веслування, многосуставні вправи з вільними обтяженнями) Виконання таких вправ викликає значне посилення діяльності дихальної та СС систем, м'язи краще забезпечуються киснем, отже, в їх енергетичному забезпеченні велика частка аеробного ресинтезу АТФ. Крім того, виконання таких вправ (в них зазвичай задіяно більшість м'язів тіла) пов'язане з великими витратами енергії.

Гіподинамія – це обмеження рухової активності, що приводить до порушень функцій організму (опорно-рухового апарату, кровообігу, дихання, травлення).

Попередити гіподинамію в повсякденному житті допомагають:

- повноцінна фізична активність;
- щоденна ранкова зарядка;
- виробнича гімнастика;
- заняття лікувальною фізичною культурою і спортом;
- фізична праця, піші прогулянки і т.п.

Щоб уберегти себе від безлічі хвороб, пов'язаних з гіподинамією, досить просто щодня проходити пішки 2 км або підніматися на п'ятий поверх без ліфта, або просто робити ранкову зарядку.

Для профілактики **захворювань серцево-судинної системи** заняття фізичною культурою рекомендуються всім, але особливо тим, хто має фактори ризику. Можуть бути використані різні форми занять. Для дорослого населення вони проводяться в групах здоров'я по типу загальної фізичної підготовки, клубах любителів бігу. Багато здорові люди займаються фізичними вправами самостійно. Методика і дозування фізичного навантаження підбираються відповідно до медичної групи, до якої віднесено займаються, віком, статтю, рівнем фізичної підготовленості.

В організованих і самостійних заняттях використовуються гімнастичні вправи, ходьба, біг, плавання, ходьба на лижах, веслування, ігри, туризм. Гімнастичні вправи легко дозуються і надають цілеспрямована дія; вони розвивають м'язову силу, зміцнюють зв'язковий апарат, покращують рухливість в суглобах, удосконалюють координацію рухів, уміння правильно дихати і розслаблювати м'язи.

Проблеми з **хребетним стовпом** виникають у людини коли м'язи не можуть його «утримати на місці» в слідстві критичних навантажень, тому для профілактики проблем з ним необхідно розвивати м'язи спини такими вправами: плавання, і катання на велосипеді, і заняття на лижах, ковзанах, на тренажерах, біг, ходьба. Фізичні вправи зміцнюють м'язи всього тіла, збільшити їх силу, а також нормалізують функції організму.

Важливою ланкою в механізмі адаптації до зовнішніх навантажень, крім м'язів – розгиначів спини, є м'язи черевного преса. при скороченнях яких підвищується тиск черевної порожнини.

Відомо, що хребет може розвантажуватися при підйомі тяжкості за рахунок збільшення тиску в черевній порожнині. У хребетному стовпі, як і в усьому руховому апараті, розрізняють пасивну та активну частини. До пасивної частини відносяться хребці, міжхребцеві суглоби. зв'язки і диски. Активна частина хребетного стовпа – м'язи шиї і тулуба, які створюють сили стиснення і розтягування елементів пасивної частини. М'язи формують і стримують фізіологічну кривизну хребта. М'язи шиї і тулуба забезпечують руху цих відділів хребцевого стовпа і виконують статичну і динамічну функції.

Стрес – це відповідна реакція організму на дію надзвичайних чинників, будь-яку важку або тривожну ситуацію. При запущених стресових процесах в організмі збільшується кількість гормону адреналіну, який і змушує організм виживати. Але в певних ситуаціях стрес є нормальною частиною суспільного життя і необхідний в невеликих кількостях. Якби в нашому житті не було ніяких агресивних ситуацій, елементів суперництва, ризику, бажання працювати на межі реальних можливостей, життя було б набагато більше прісної, одноманітною. Іноді, стрес виконує роль, так званого виклику, або мотивації, яка необхідна, щоб відчутти повноту життєвих емоцій.

До основних методів подолання стресових ситуацій відносяться релаксація, регуляція дихання (оволодіння прийомами дихальних гімнастик), концентрація, і обов'язково – фізична активність (освоєння і систематичне виконання комплексу фізичних вправ, оздоровча ходьба, біг, плавання та аквааеробіка, гартуючі процедури).

Психічне здоров'я асоціюється з третьою метою існування людини – потребою самореалізації як особистості, тобто забезпечує ту сферу життя, яку ми називаємо соціальною. Людина реалізує себе в суспільстві тільки в тому випадку, якщо вона має достатній рівень психічної енергії, що визначає його працездатність, і в той же час залишкову пластичність, гармонійність психіки, що дозволяє адаптуватися до суспільства, бути адекватним його вимогам.

Профілактичні заходи необхідно застосовувати по відношенню до всіх відомих захворювань. Психічні розлади – не виняток. Душевне здоров'я, так само, як і фізичною особою, є основною складовою загального самопочуття людини, тому так важливо підтримувати його стабільність.

Основні первинні заходи профілактики: Повноцінний відпочинок і здоровий сон не менше 8 годин на добу. Глибокий сон сприяє відновленню нервової системи і є відмінним профілактичним засобом проти розвитку психічних захворювань.

Помірні фізичні навантаження. Необхідно регулярно займатися спортом або виконувати іншу роботу, пов'язану з рухом. Надлишки адреналіну накопичуються в організмі і можуть сприяти розвитку психічних розладів. Фізичні навантаження спляють зайвий адреналін і тим самим надають досить сильне профілактичну дію.

Список використаних джерел:

1. Христова Тетяна Євгенівна. Основи лікувальної фізичної культури: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Фізичне виховання» / Т.Є. Христова, Г.П. Суханова. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2015. – 172 с. – ISBN 978-966-2489-31-6

2. Теорія та методика фізичного виховання: методичні вказівки (для студентів 1-го курсу) / уклад.: В. В. Лононенко, В. В. Тимошенко, Т. В. Коцар. – Краматорськ: ДДМА, 2018. – 36 с.

3. Маргазин ЛФК при заболеваниях сердечно-сосудистой и дыхательной систе / Маргазин. – Москва: ИЛ, 2015. – 196 с.

4. Лечебная физическая культура при заболеваниях органов дыхания / Ачкасов Е. Е., Талабум Е. А., Хорольская А. Б., Руненко С. Д., Султанова О. А., Красавина Т. В., Мандрик Л. В. – М.: Триада – X, 2011. – 100 с. – 1000 экз.

5. Лечебная физическая культура / Под. ред. С. Н. Попова. – М.: ФиС, 1988. – С. I2В-I38.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Пономаренко Т.О.

кандидат філософських наук,

науковий співробітник держбюджетної науково-дослідної теми,

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВОЇ ПАРАДИГМИ¹

Сучасний світ охоплений процесами глобалізації, інформатизації, діджиталізації, прискоренням соціального часу. Вказані процеси активно впливають на суспільство як складну відкриту систему, що має здатність до самоорганізації. Враховуючи складові елементи суспільства як системи, серед яких можна вважати економічну, соціальну, духовну та політичну сфери, ми можемо дійти до висновку, що процеси, які охопили сучасність, впливають на всі вказані сфери, тим самим взаємопов'язуючи їх, сприяючи їх конвергенції. Освіта, будучи складовою духовної сфери, є сьогодні цінністю особистісною, державною, суспільною. Вважається, що освіта є дієвою силою, здатною подолати всі глобальні проблеми сучасності. Проте, ООН визнало кризу освіти глобальною проблемою сьогодення. Звідси виходить висновок, що необхідна освіті трансформація (перехід від кризового стану до сталого розвитку) – це зміна парадигми освіти: від класичної до посткласичної.

Класична парадигма освіти, сформована у XVIII сторіччі, потребує трансформації, адже орієнтована на репродуктивне відтворення знання, в межах якої освіта XXI сторіччя відчувається від індивідуальних потреб кожного індивіда та не відповідає соціальним запитам суспільства. Нова (посткласична) парадигма орієнтована на компетентнісний підхід; особистісно-орієнтоване навчання; формування фахівця, здатного швидко та уміло адаптуватися до мінливих умов

---

¹ Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідного проекту «Інноваційна складова безпеки сталого розвитку старопромислових регіонів України: стратегічні напрями інституційного забезпечення і трансферу технологій в інноваційних ландшафтах» (№ 0121U100657)

сьогодення; розглядає освіту як таку, що має випереджуючий характер та є превентивною. Саме необхідність компетентнісного підходу в освіті визначається необхідністю формування ключових компетентностей та наскрізних умінь покоління фахівців-професіоналів, які забезпечуватимуть подальший розвиток всіх сфер суспільства, їх взаємодію, а також сприятимуть сталому розвитку світу.

Проте, не варто забувати і про синергетичну парадигму, в межах якої вибудовується синергетична модель освіти і модель сучасного педагога, його професійний «портрет». Відповідно до орієнтирів вказаної парадигми, освіта розглядається як відкрита система, що здатна до саморозвитку та самовідтворення; характер навчання у такій системі освіти – творчий. Синергетична модель освіти передбачає відкритість освіти, інтеграцію всіх способів освоєння людиною світу, включення синергетичних уявлень в процес освіти, користування різними інформаційними системами, особистісну спрямованість процесу навчання, зміну ролі викладача в нових ситуаціях у відкритому світі, що змінюється (викладач навчає і навчається від учня новому, а також займається самоосвітою, що сприяє його безперервній освіті). Освіта як засіб освоєння світу має забезпечити інтеграцію різних способів освоєння світу і тим самим збільшити творчий потенціал людини для вільних і осмислених дій, цілісного відкритого сприйняття і усвідомлення світу. На думку Н. Кочубей, «освіта, побудована на застарілих концептуальних засадах і реалізована в умовах інформаційного суспільства та економіки знань, несе загрозу, а не розвиток» [2, с. 209]. На думку науковиці, людина «сформована», а не така, що саморозвивається, не отримує знання самостійно у процесі творчої комунікації, об'єкт, а не суб'єкт освітнього процесу, який отримує знання від учителя-ментора, який карає за помилки – становить загрозу для сучасного суспільства. Такій людині важко адаптуватися до мінливого середовища. Тому, на нашу думку, набуває великого значення компетентнісно-орієнтований підхід в освіті. Особливо це стосується сучасного стану розвитку планетарної цивілізації, яка потребує фахівця, здатного міркувати категоріями «космічного масштабу», адаптуватися до швидкоплинного часу, змінювати професію, не вагатися ризикувати і працювати на результат.

Світ змінюється, трансформується світогляд, світосприйняття, світовідчуття, що впливає і на зміну парадигм як паттернів усвідомлення і організації цього світу. Наукове знання у процесі трансгресу сприяє виникненню нових поглядів, ідей, теорій. В XX сторіччі на зміну світоглядних установок вплинув розвиток інформатизації та комп'ютеризації, змінивши наукову парадигму. На наш погляд, не можна говорити про чітку зміну парадигм, адже всі існуючі парадигми є

варіаціями постнекласичної парадигми, визнаної світовим науковим товариством, хоча і відображають її різнобічність і складність. Таким чином сьогодні можна говорити про панування інформаційно-мережевої парадигми, як відлуння глобалізації, інформатизації, коеволюції живої, неживої і соціальної матерії, а також проникнення високих наукомістких технологій у повсякденність кожної людини.

Поняття «інформаційно-мережева парадигма» є власним авторським доробком автора (*авт. – Пономаренко (Кравченко) Т. О.*). В умовах розвитку інформаційно-мережевої парадигми, яка є концептуально-когнітивним засобом організації та інтерпретації соціальної дійсності інформаційної ери [3], освіта розуміється як необхідна складова повноцінного і всебічного розвитку особистості, сприяє зближенню мережевих співтовариств освітян, науковців, учнів. Особливо це яскраво виявилось в умовах сьогодення, коли пандемія призвела до переходу освіти на в якісно новий рівень – дистанційна освіта. Велика проблема постала у форматі невідповідності суб'єктів освітнього процесу до такого виду роботи. Проте, минув рік і дистанційна освіта набуває розмаху, особливо це стосується самоосвіти педагогів, підвищення їх кваліфікації, продукування відеолекцій, відеосемінарів і, навіть, записів практичних, лабораторних робіт із хімії, фізики, проведення наукових досліджень фахівцями із різних галузей в різних куточках світу. Виникло багато можливостей у проведенні конференцій, круглих столів, майстер-класів, воркшопів тощо, що призвело до перегляду сутності освітнього процесу та необхідності його модернізації.

Так, однією з цілей сталого розвитку світу (Sustainable Development Goals) [5], визначених ООН, є «якісна освіта» (Quality Education), що передбачає забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти, а також сприяння можливостям безперервного навчання. Усі інші цілі, на нашу думку, мають впроваджуватися в контексті даної. Якісна освіта передбачає саме компетентнісний підхід до навчання, аби формувати у підростаючого покоління прагнення вчитися протягом всього життя, розумітися на тому, що відбувається, а також вміти досягти інші 16 цілей сталого розвитку. Так, виділяють наступні ключові компетентності, зокрема в межах Концепції Нової української школи: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

Говорячи про якісну освіту, ми зазначили, що вона є ціллю сталого розвитку світу, таким чином, спираючись на визначення сталого розвитку, а також подальші дослідження і рекомендації ЮНЕСКО за основу визначення «освіти для сталого розвитку», як зазначає Л. Горбунова, приймаємо наступне – «це процес навчання студентів і надбання ними ключових компетентностей, необхідних для роботи і життя таким чином, щоб гарантувати екологічний, соціальний і економічний добробут як в сьогодні, так і в майбутньому поколінні. В контексті глобального розвитку сам процес такої освіти в дійсності стає процесом інтернаціоналізації та глокалізації» [1], зміст якої, на думку М. Осійчук, виражається у тому, що існують «специфічні форми переплетення культур, традицій, ментальних характеристик і комунікативних практик, що з'являються в результаті залучення регіональних особливостей у глобальні потоки» [4]. Проте, на відміну від поглядів Л. Горбунової, на нашу думку, освіта для сталого розвитку має охоплювати різні покоління, верстви населення, бути неперервною і превентивною. Виходячи з цього, можна говорити про той факт, що посткласична парадигма освіти, про яку говорилося на початку, має бути спрямованою на досягнення сталого розвитку світу, у якому сучасні покоління заздалегідь турбуються про наступні.

Список використаних джерел:

1. Горбунова Л. С. Освіта для стійкого розвитку: до обґрунтування впровадження. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2019. № 2(25). С. 56–81.
2. Кочубей Н. В. Синергетические концепты и нелинейные контексты : монографія. Суми : Университетская книга, 2009. 236 с.
3. Кравченко Т. О. Становлення цінностей сучасної людини в добу інформаційно-мережевого суспільства. *Філософія науки: традиції та інновації* : науковий журнал. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 2(10). С. 151–161.
4. Осійчук М. С. Глокалізація як чинник модернізації державного управління. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf> (дата звернення: 03.06.2021).
5. Sustainable Development Goals. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (дата звернення: 11.06.2021).

Хамар У.В.

кандидат філософських наук, доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ІДЕАЛУ ЛЮДИНИ У СХІДНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Якщо ми звернемося до нашого внутрішнього досвіду, то виявимо у своїй свідомості особливу суб'єктивну, психічну реальність. Суб'єктивний ідеалізм – це філософське вчення, яке трактує буття як психічну реальність, душу, свідомість людини. На противагу ж об'єктивний ідеалізм тлумачить, що первинною, істинною реальністю є надіндивідуальні і надлюдські єйдоси, тобто досконалі зразки речей. Справжня реальність – це ідеальний світ, а наш матеріальний світ – його спотворена подоба. В ідеальному світі є ідеальна людина, а в нашому світі ми бачимо тільки недосконалих людей [4]. Людина, з точки зору об'єктивного ідеалізму, – втілений дух. Цей тип ідеалізму апелює до наших розумінь досконалого і недосконалого. Згідно з теоцентричною традицією Сходу, у світі є сфери, які недоступні для раціонально-логічного пізнання. Тут людина зустрічається віч-на-віч не з «проблемами», що вирішуються рано чи пізно засобами позитивної науки та техніки, а з «таємницями», з якими наш розум повинен примиритися, визнавши свою обмеженість. Людина Сходу живе так би мовити у минулому, вбачаючи в ньому той ідеал соціального устрою, який був згодом втрачений, але який частково може бути збережений чи реконструйований. Східне мислення характеризується прагненням взагалі вийти за тимчасові рамки, вирватися в простір позачасових, вічних абсолютних цінностей, що містяться нескінченно вище за щохвилинні особистісні турботи. Упанішади пропонують людині не лише гносеологічну, а й практичну програму досягнення розуміння, що «Я є Брахман». Ідеальний Брахман повинен звільнити себе від усіх прихильностей, від скорботи та смутку, від заздрощів та надії, безперервно перебувати в стані спокою і в роздумах про забуття свого Я. Це і є «шлях богів», яким йдуть деякі обрані, в той час як переважна більшість продовжує йти «шляхом пращурів», шляхом звичаїв та традицій, живучи відповідно до законів карми та залишаючись вічно в сансарі – світі страждання, від якого не звільняє навіть смерть. Джайни не визнають існування бога як творця або як організатора Всесвіту [1]. Місце бога займають у них тіртханкари, яким характерні надприродні здібності – всезнання та всемогутність. Одна з дилем, з якими неминуче

стикається суб'єктивний ідеалізм, це пошук відповіді на питання: чому наш розум, якщо він єдина реальність, не може творити будь-який об'єкт та в будь-який час? Йогачари, запевняють, посилаючись на ідею Будди про неіснування душі, що розум – це потік моментальних станів свідомості, і всередині цього потоку зберігаються враження всього минулого досвіду. Згідно з Хінаяна, Будда – це ідеал людини, життя і вчення якого показують нам, що ми можемо досягти звільнення. В етиці хінаяни особливе місце відведено культу архатів. Архат розглядається як ідеальна особистість, яка пройшла шлях духовного вдосконалення та досягла найвищого рівня. Ці стадії є наступними: входження у потік перероджень; повернення, щоб повідомити людям про шлях порятунку; неповернення; власне архат [1]. Махаяністи розрізняють два рівні порятунку: нижчий, коли людина обмежується власним звільненням і, по суті є егоїстом, якими б красномовними словами вона не виправдовувала свої вчинки; вищий, коли ідеалом стає порятунок всіх живих істот. Хоча в махаяні збережено моральний ідеал архата, він виступає не як межа, а лише як частина того шляху, який повинен пройти Святий вищого порядку. Ідеалістична традиція, що є панівною на Сході, зокрема розповсюджена в Китаї, асоціюється, згідно зі сучасними уявленнями, з релігійною парадигмою космізму. Суть дилеми, згідно з Конфуцієм, у призначенні того, хто реалізуватиме ці високі ідеали, хто саме оздоровлюватиме суспільство, хто буде еталоном моральної поведінки? Він у своїх бесідах та роздумах детально описує образ такої людини, називаючи її «цзюнь-цзи», тобто «шляхетна» людина. «Шляхетній» людині варто подумки зберігати у свідомості не тільки позитивні, але й негативні приклади, тому вислови в книзі «Лунь юй» збудовані як антитези. У межах згаданих концепцій природа людини визначається як природжено добра (конфуціанство), виключно зла (деякі неоконфуціанці), різниться щодо кожної окремої особи (моїсти), є переважно злою, хоча й зустрічаються «ідеальні люди» (легізм). Важливою умовою формування ідеальної людини є: наявність інтелектуальних здібностей та моральних чеснот поза залежністю від соціального походження (моїсти), вроджена здатність до досягнення природи всього сущого (легісти). Філософські трактати Лао-цзи, Ян Чжу Чжуан-цзи слугують провідним джерелом знання щодо даоської концепції людини [3]. Моральний ідеал, згідно з Мо, це не людина, а саме небо з його добротою, справедливістю, безкорисливістю та любов'ю до людей. Нині зауважимо, все частіше теоретики наголошують на відмові від ідеалу західного індивідуалізму на користь більш ґрунтового усвідомлення єдності особистості з інтересами всього людства, себто антропокосмічному ідеалі людини, і ще ширше – відповідальності перед майбутніми поколіннями, визнання цілісності та

самоцінності. Ідеал людини інформаційної доби має інтегрувати погляди філософів Сходу в напрямку становлення у майбутньому часі інтелектуальної цивілізації. Логічно виникає питання: де ж слід шукати ідеал людини XXI століття? Бінарні опозиції минулого у філософії «Захід – Схід» нині повинні бути перенесені, на наш розсуд, у площину пошуку універсальної складової. Можна погодитись із міркуваннями Жень Цзя, згідно з яким, досвід давньої китайської філософії може бути запорукою успіху за умови синтезу ідей конфуціанства, вчення даосів і буддизму, і корегування його змісту і форми реалізації відповідно до умов інформаційної доби [2]. Цікавим способом є запозичення стилістики поведінки японської громади «руху у потоці часу, що сам винесе на поверхню життя ідеал людини». На протигагу усталеним китайським традиціям щодо ходи історії, «японська думка полягає у недопущенні розриву між минулим, теперішнім і майбутнім часом» та симбіозі об'єктивної дії соціального та суб'єктивного на шляху пошуків теоретичного обґрунтування відповідної ідеї та вирішення проблеми побудови моделі ідеальної людини XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Васечко В. Ю. Пургин С. П.; Древняя и средневековая восточная философия : учеб. пособие; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. 196 с.
2. Жень Цзя. Дихотомія поглядів на особистість у філософії Сходу і Заходу. *Гілея*. 2018. Вип. 134(7). С. 220–225.
3. Стручаев М. В. Новые стратегии человеческой деятельности: даосская философская традиция и современная научная парадигма. *НОМОТНЕТІКА: Філософія. Соціологія. Право*. 2018. № 1. С. 188–193.
4. Фахрудинова Э. Р., Тетюев Л. И. Человек и образ его внутреннего мира в западной и восточной философской рефлексии. *Изв. Сарат. ун-та Нов. сер. Сер. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 4. С. 410–415.

Хоменко Є.В.

студент,

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка

СУТНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ

Сучасний стан розвитку культури представляє собою перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного. Пріоритетом серед різних культурних цінностей є інформація, і вона вважається їх основою. Стабільне відставання освіти від сучасних потреб людей, відсутність освітніх форм для показу головного – отримання сучасного наукового знання у формуванні людини XXI століття – вимагає вивчення основних методологічних основ філософії освіти на сучасному етапі, як нового етапу дослідження, обґрунтування та вирішення великої кількості проблем людського буття [1].

Поняття «філософія освіти» різні вчені тлумачать по-різному. Одна група вчених інтерпретує це поняття з точки зору філософії і говорять про освіту, друга група – пріоритетною вважають педагогіку, а саме розглядають такі процеси як виховання та навчання, третя група дослідників охоплює і філософію, і педагогіку. Етимологія означеного словосполучення така: слово «філософія» у перекладі з грецької мови означає «любов» та «мудрість», тобто можна говорити про «любов до мудрості», а щодо поняття «освіта» існує безліч варіантів тлумачень [2, с. 4].

У широкому розумінні предметом філософії освіти є вивчення культурних цінностей та досягнень, які повинні задовольняти потреби системи освіти. Тому філософія і педагогіка доповнюють один одну і створюють необхідний тандем для розвитку особистості нової епохи.

Освіта – це, перш за все, педагогічний процес, який розкриває суб'єкт-суб'єкту взаємодію педагога з однієї сторони і учня або студента з іншої. Саме ця взаємодія, цей контакт між двома сторонами спрямовані на передачу або засвоєння знань, формування навичок та вмінь, виховання культури почуттів та мислення, здатності до саморозвитку, самореалізації та самонавчання. З якої сторони, в якому контексті не розглядалась освіта головними учасниками в ньому є педагог та учень. Педагог є носієм культури, знань та досвіду, а учень є реципієнтом, тобто сприймачем цих надбань. Саме педагог закладає ті основи, які потрібні учню в житті, а «реципієнт», в свою чергу, всі отримані знання, культуру і досвід перетворює (трансформує) вже у

власний світогляд, духовний світ та культуру. Педагог навчає та виховує, а учень навчається та виховується. Все вищевказане і є освіта, тобто це сукупність навчання і виховання наших нащадків, нашого молодого покоління, якому належить наше майбутнє, саме йому належить його майбутнє, належить майбутнє нашої країни і світу в цілому. Адже ті, кого ми навчаємо зараз, будуть творити історію чи то своєї особистості, чи то всього світу. Серед цих учнів є майбутні політики, вчителі, інженери, космонавти, біотехнологи тощо. Вони будуть створювати зовсім інший розділ історії людства і тому саме від нас залежить, яке це буде майбутнє. Тому вивчення філософії освіти є першочерговим для педагогів, щоб мати можливість підготувати підрастаюче покоління до дорослого життя [3, с. 2].

Принциповим для освіти є те, що цей процес має суспільний характер, який здійснюється в суспільстві за суспільно визначеними цінностями, правилами та стандартами. Якої б іншої форми він не набував саме суспільство впливає на сутність освіти, тенденції, норми, ідеали та цінності. Хоча є особистості, яким дуже комфортно в цих межах, саме такі часто шукають нові шляхи змін, але як показує історія такі люди або стають великими геніями, або просто пересічною особистістю, яка не змогла довести свою індивідуальність до людей і довести, що ці зміни реально потрібні [4, с. 3].

Тому, освіта це механізм відтворення на суспільному та індивідуально-особистісному рівнях. Причому, індивідуальне в особистості, як правило, є неповторним та унікальним, суспільне – це те чим «поповнюється освіта» як вимога конкретно-історичного типу культури. Якщо педагогіка, перш за все, вивчає механізм означеного поповнення, то філософія, насамперед, займається опікуванням ідеалу – визначенням змісту і якості своєрідного «духу епохи», на якому базується цей тип культури, спілкування, виробництва та який «делегується» в освіту як суспільно визначена вимога, норма, ідеал або стандарт. От саме у цьому контексті філософія постає у якості теорії освіти. Філософське вивчення світу розглядається як охоплення всезагального, саме тому філософія виконує в освіті методологічну функцію. Як результат, філософія є методологією й теорією освіти. З точки зору філософії, саме освіта та виховання є тією трансформацією «духу епохи» у структуру світогляду, свідомості, культури, духовного світу тощо. Змінений засобами освіти «дух епохи» і стає основою особистості, визначає співрозмірність (або неспіврозмірність) людини з її епохою. Саме через освіту, виховання та культуру цей дух визначає суспільно вагомі параметри, цінності, ідеали особистості. Таким чином, функція філософії освіти корегувати якість і значення цих параметрів, реалізовувати ефективні педагогічні заходи в наявному типі культури [2, с. 2].

Отже, освіта постає тим «подразником», який пришвидшує процес становлення й розвитку людини як особистості. Саме вона забезпечує формування її світогляду, духовності, моральних принципів та ціннісних орієнтацій. Вона покликана допомогти людині увійти в культуру, оволодіти її цінності й успішно діяти. Її завдання полягає в тому, щоб навчити людину бачити проблеми та суперечності в світі, аналізувати їх та створити зовсім інший елемент, шлях, нові комбінації відомих елементів, які дозволять вирішити проблему. Адже саме творча діяльність породжує нову культурну реальність, діяльність зі створення культурних цінностей. Через те освіта є одним із найбільш дієвих способів входження людини в світ культури та науки, оскільки саме в процесі здобування освіти людина засвоює культурні цінності. Відповідно, предметом філософії освіти є вивчення культурних цінностей та досягнень, які повинні задовольняти потреби системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. Київ : ТОВ «Атлант ЮЕмСі», 2005. 498 с.
2. Волинка В. І., Гусев В. І., Мозгова Н. Г. та ін. Історія філософії у її зв'язку з освітою : підручник / За ред. Г. І. Волинка. Київ: Каравела, 2006. 480 с.
3. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Київ : Грамота, 2007. 576 с.
4. Лутай В. Філософія сучасної освіти : навчальний посібник. Київ : Центр «Магістр – S» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
5. Цикін В. О. Філософія освіти – стратегія прориву в майбутнє : монографія / В. О. Цикін, І. А. Брижата. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. 256 с.

Якуніна К.І.

*кандидат історичних наук, старший викладач,
Національний університет «Острозька академія»*

ЗАГОСТРЕННЯ ЕТНОРЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Україна за часів незалежності стала поліконфесійною державою, яка орієнтується на принципи свободи совісті та свободи віросповідання. Проте суспільно-політична ситуація в Україні, сформована подіями Революції Гідності, російсько-українського конфлікту, пандемії COVID-19 тощо стала викликом для релігійного середовища країни. Більше того, поліконфесійність та мультирелігійність невід'ємні риси соціального буття сучасної України. За таких умов індивідуальна та колективна релігійні ідентичності піддаються постійним впливам, що їх посилюють або ж послаблюють. Більше того, міжконфесійні та міжцерковні конфлікти, які посилюються нестабільною соціально-політичною ситуацією в сучасній Україні, лише поглиблюють трансформаційні процеси у релігійному середовищі.

За таких умов проблема релігійної ідентичності набуває все більшої актуальності у вітчизняному дискурсі у зв'язку із трансформацією етно та політичних настроїв населення сучасної України. Поєднання релігійного, політичного та етнічного чинників лише ускладнює процес формування та збереження цілісної ідентифікаційної моделі на рівні держави, регіону, конфесії, деномінації. Посилює зазначені тенденції ще й наявність традиціоналістичних, консервативних, націоналістичних, фундаменталістських елементів в релігійній традиції релігійних організацій на теренах України.

Дослідженню етнорелігійної ситуації в Україні (в її історичній ретроспективі та сучасності), її трансформації, чинників впливу та умовам погіршення присвячена значна кількість публікацій. Доцільно відзначити роботи Л. Филипович у співпраці із О. Горкушою і В. Титаренко [1; 6], в яких порушується питання міжконфесійних та державно-конфесійних відносин у сучасній суспільно-політичній ситуації в Україні. Важливою працею, зорієнтованою на висвітлення релігійної складової суспільно-політичного конфлікту кінця 2013–2017 рр., є дисертаційне дослідження Т. Калениченко [3]. Аналізу релігійних конфліктів, їх сутності, причин та динаміці присвячені публікації М. Палінчака та М. Халімана [5; 7]. Роль релігійного фактора у безпековій політиці держави розглянув своїй статті В. Масовець [4]. Після 2019 р. закордонні дослідники активно зацікавились

темою канонічної традиції українського православ'я та конфлікту в православному середовищі, що виник к результати прийняття Томосу ПЦУ. Цій темі, наприклад була присвячена публікація К. Алдер, П. Какара та Л. Міней [8]. Водночас немає спеціальних розвідок ступеня та глибини зміни релігійної та національної ідентичності в умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні, причин загострення етнорелігійної ситуації.

Таким чином, головна проблема дослідження зумовлена поліконфесійністю та мультирелігійністю соціального буття сучасної України, що загострюється нестабільною соціально-політичною ситуації в сучасній Україні, пов'язаною з російсько-українським конфліктом, нестабільною внутрішньополітичною ситуацією в Україні, пандемією COVID-19 у світі. Більше того, міжцерковні конфлікти в православному середовищі поглибились після отримання Православною Церквою України Томосу про автокефалію. Згідно із статистичними даними на 01.01.2021 р. в Україні налічується 37049 релігійних громад 55 віросповідних напрямів [2], а також, згідно з переписом 2001 р., – більше 18 етнічних груп. Зазначені соціально-політичні трансформації вплинули не лише на кількісне, а й якісне становище окремих етносів та релігійних організацій. А поєднання релігійного, політичного та етнічного чинників лише ускладнює процес формування та збереження цілісної ідентифікаційної моделі на рівні держави, регіону, конфесії, деномінації.

Список використаних джерел:

1. Горкуша О., Филипович Л. Міжконфесійний діалог в сучасній Україні: доцільність та ефективність його здійснення в умовах війни. *Українське релігієзнавство*. 2018. № 85. С. 4–16.
2. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2021 року. URL: <https://dessa.gov.ua/statistics-2020/>
3. Калениченко Т.А. Релігійна складова суспільно-політичного конфлікту кінця 2013–2017 рр. в Україні : дис. канд. філос. наук : 09.00.11 – релігієзнавство. Київ, 2018. 210 с.
4. Масовець В.П. Особливості функціонування механізмів забезпечення релігійної безпеки України в умовах гібридної війни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 14. С. 111–115.
5. Палінчак М.М. Релігійні конфлікти в сучасній Україні // *SJS*. 2020. Випуск 4. С. 11–17.
6. Титаренко В., Филипович Л. Проблемні аспекти міжконфесійних та державно-конфесійних відносин у сучасній суспільно-політичній ситуації в Україні. *Релігійна свобода*. 2020. № 24. С. 55–64.
7. Халіман М.А. Релігійні конфлікти: світоглядний аспект. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 10. С. 161–163.
8. Ukraine: The Religious Dimension of the Conflict / By Cora Alder, Palwasha Kakar, Leslie Minney // *CSS Analyses in Security Policy*. No. 259, March 2020. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse259-EN.pdf>

Наукове видання

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20
Видавництво «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 30.06.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0721-207.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.